ВІСТІ КОМБАТАНТА

4

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 1995

PRINTED BY BESKYD GRAPHICS LTD.
2559 Dundas St. W., Toronto, Ontario M6P 1X6
TEL: (416) 761-9882 FAX: (416) 766-8537

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1995 Торонто – Нью-Йорк – Ч. 4 (195)

ЗМІСТ

КОМЕНТАР

ЛЮДИ, ПОДІЇ, ОПІНІЇ

УКРАЇНА і ДІЯСПОРА

НА ВІЙСЬКОВІ ТЕМИ

МИНУЛЕ

НАШІ СУСІДИ

ІСТОРІЯ і СУЧАСНІСТЬ

З ІСТОРІЇ 2-ої СВІТОВОЇ ВІЙНИ

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ

(закінчення на стор. 128)

4

1995

ВІСТІ КОМБАТАНТА

РЕДАКТОР: Д-р Мирослав Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк. Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the UNA.
In association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc.; Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

VETERANS' NEWS
P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1995 РІК:
В Канаді річна передплата 30.00 дол. В США і інших країнах 30.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC -- H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:

Mr. Wasyl Stanko
3 Jean Ave.
Paradise, S.A. 5075
AUSTRALIA

Коментар

Мирослав Малецький

ДЕРЖАВА І РЕЛІГІЯ

Тема фасцинуюча, і до неї суспільна думка часто повертається, бо протягом довгих століть взаємне відношення держави до релігії не тратило на актуальности. Гаряче дискутувалося, завзято спорили, а в нерідких випадках доходило до воєнних дій. Вистачить, для прикладу, пригадати хрестоносні походи, а пізніше в Европі хочби тридцятилітню війну. В старовинних римлян і греків питання співпраці чи відокремлення релігії і держави не викликувало серйозних конфліктів. Щойно в середньовічних століттях занктивізувалася ця проблема, прибираючи в більшості випадків форми боротьби за владу в державі. Боротьба велася в різних часах з змінним щастям. Нераз перемагали цивільні зверхники держави – королі й цісарі, які тоді уважали себе божими вибранцями, і тим самим були покликані видавати закони й вимагати їх виконування.

Традиційна позиція більшости християнських церков уважала, що одним з важливіших завдань держави є піддержувати справжню віру і помагати їй успішно протиставитися ворогам. Церква, яка, зрештою, як і держава, є інституціями божими, встановленими для добра людей. Тому відношення поміж ними повинно виявлятися у стислій кооперації. Завданням церкви є вчити правду, а функція держави повинна обмежуватися до втримування порядку і справедливости. Справи віри і моралі належать церкві. Зате церква повинна піддержувати державу у всіх світських справах та вчити народи, що протиставитися леґітимній цивільній владі є в очах божих великим гріхом. Люди з природи грішні, і тому потребують гармонійної співпраці церкви і держави, бо тільки через них можуть осягнути остаточне спасіння.

Щойно в ближчих нам століттях поодинокі мислителі почали розповсюджувати науку про це, що джерелом влади на землі є ніхто інший, а тільки весь народ.

Історія взаємовідносин між церквою і релігією є надзвичайно інтересною і повчаючою, щоб її тут як слід з'ясувати. Тому мова буде про деякі аспекти й факти цієї проблеми в наших часах.

Кінець XVIII століття (французька революція) розпочав період багатьох і різнорідних світських ідеологій, які щойно в наш час (кінець XX століття) по численних невдачах їх теорій та провалу ідей на практиці, затратили значіння та вплив на політичне життя народів.

Більшість з них, обмірковуючи соціяльні реформи, – а це було в початках вчасного капіталізму – вважали неґативним явищем вмішування церков у світські справи, часто вважаючи їх співвідповідальними за

незадовільні відносини в державі. Від них, мабуть, вийшло виразно проклямоване гасло потреби чіткого розмежування церкви від держави.

Вже американська революція – або кращий за це вислів: боротьба за незалежність – у своїй конституції вмістила постанову, в якій відмежовується функції держави і церкви. Проклямуючи свободу всього, включно з релігією, батьки конституції уважали, що релігія є справою сумління кожного поодинокого громадянина, і тому не передбачали якоїнебудь її ролі в полі-тичному житті держави. Зчасом ЗСА заселилися еміґрантами майже з цілого світу, визнавцями різних релігій і культів, а це не вплинуло на покращання співвідношення держави до релігії. Християни, хоч ще й тепер мають найбільшу скількість визнавців, мусили поступитися багато меншим, але гамірним і аґресивним групам. Назверх між всіма релігійними групами в ЗСА існує мир, але в переконанні багатьох він побудований на не дуже тривких основах.

В Европі (західній і частково середній) церква також не бере безпосередньої участи в політичній акції держави. Церква часто служить як символ старих добрих традицій. В нашому столітті німецький націонал-соціялізм не забезпечував церкві відповідного місця в суспільстві, хоч сам Гітлер вважав себе провідником призначеним надприродним, ближче неокресленим, провидінням.

В Совєтському Союзі релігія – в офіційній версії – це опіюм народу. Більшовики хотіли заступити цей "опіюм" культом Леніна, згодом Сталіна, а врешті партії. Експеримент не вдався. Під час 2-ої світової війни прийшлося, хай тільки формально, дозволити народам "великої вітчизняної війни" на традиційні релігійні практики.

У минулих тижнях, у зв'язку з похороном патріярха Української православної церкви Київського патріярхату, Володимира, питання стосунків між державою і церквою несподівано зактивізувалося і, можна сказати, загострилося. Несвідома або прихована нерішучість уряду домовитися з церковними властями про місце похоронення праху патріярха довело до небажаних і насильницьких сутичок траурного походу із спецбійцями міліції.

В Україні зобов'язує тепер колишня, з незлічимими поправками, совєт-ська конституція. Згідно з нею, держава і релігія розмежовані. Держава, згідно з конституцією, всемогуча, а церква далі залишилася тільки справою сумління кожного громадянина, зрештою, не завжди добре баченого владою.

Роздумуючи, власне, про доктрину сепарації церкви і держави, насувається мимоволі питання, чи така постанова взагалі можлива та чи це тільки ще одна гіпокритична леґенда, яка мала б до решти збаламутити і так вже не дуже зорієнтованого виборця. Питання стоїть: чи може людина окреслених релігійних переконань, ставши впливовим державним достойником, в своїй політичній діяльності діяти проти своїх релігійних переконань, тобто проти своїх сумління і совісти? Проблема

поширюється на питання: чи може асамблея, сойм чи інша уповноважена інституція ухвалити закон, який суперечив би моральним переконанням більшости її членів (очевидно тоді, коли вони голосують без примусу)? Для прикладу, можна навести модерну доктрину "людських прав".

Після 2-ої світової війни (10. XII. 1948 р.) Організація об'єднаних націй проголосила "Загальну декларацію прав людини", на яку вже майже півстоліття покликуються всі політики цивілізованого світу, а з ними плеяда високошанованих журналістів і науковців. Не лише вони, але навіть тоталітарні і диктаторські режими спекулюють на популярності декларації серед своїх народів, хоч практичними діями її заперечують. Подумаймо хвилину: чи таку доктрину могли ухвалити нехристияни? Звіти про дебати й висліди голосування вказують, що від голосування тоді здержалися Південно-африканська Юнія, СРСР та Савдійська Арабія.

Деякі лібералі твердять, що "Загальну декларацію прав людини" по-передили англійська доктрина прав (1689 р.), французька декларація прав людинии і громадянина (1789 р.) і американська декларація прав (Bill of Rights) (1789). Очевидно, всі ці арґументи не згідні з правдою, бо всі вони виводяться з християнської науки. Деякі коментатори твердять, що християнство стало надхненням і джерелом західних демократій. Надовго перед ліберально-революційними деклараціями християнство навчало, що люди на землі є рівні та закликало до вирозуміння і любови ближнього. Христос за життя рішуче виступав проти фарисеїв, а у хвилинах своєї смерти вибачив покаяному злочинцеві Вараві його злочини.

Повертаючись до чисто індивідуальної сфери віри, відчувань та як вони впливають на людину, можна заризикувати твердженням, що релігійні переконання є промотором діяльности людини, але рівночасно і суддею його вчинків. Довгі сотні років повинні врешті переконати людей, що жодні державою ухвалені закони не запевнять людині найкращих успіхів у житті. Є поширена думка, що ці закони в багатьох випадках можна обійти.

Одначе релігія творить в людині, вихованій в її дусі, невидиму лінію, яку звикли називати совістю або сумлінням, і вони визначують границю між добром і злом.

Соціялісти хотіли створити нове суспільство, побудоване на справедливости, створити нову релігію, згідно із своїми матеріялістичними переконаннями, але, зустрівшись з дійсністю, не вдалось. Навпаки, в багатьох випадках стали основою півдиктаторських, диктаторських та навіть тоталітарних держав.

Глянувши назад в темряву віків, не тяжко буде запримітити, навіть недослідникові, що релігія відігравала велику ролю, можна твердити навіть рішаючу, в житті народів, починаючи від найбільше примітивих, а кінчаючи на високоцивілізованих. Віра в релігію, релігійні догми старі і сягають своїми початками появи першої людини. Тому можна говорити

і спекулювати доктриною сепарації держави і релігії, але тяжко повірити в це, що ці, які керують державою, – еліта народу – можуть поступати добровільно без примусу проти своїх релігійних переконань. Брак яких-небудь моральних засад вже нераз в історії довів провідну верству до її упадку.

Вертаючись до вже описаних масмедіями подій з липня ц. р., у зв'язку з похороном патріярха Володимира, насуваються сумні деякі рефлекції ентузіястів у відбудованні української держави. У державі, яка колись пишалася розквітом релігійного життя, архітектурою домів молитви-церков, держави, за посередництвом якої християнська віра поширилася на весь Схід Европи, яка предовгий час спинювала наїзд диких орд Азії на Европу, сталася подія майже не занотована в цивілізіваних дережавах. Цей випадок, як його деякі вважають, не є на світову скалю скандал. Він радше є скандалом для нашого народу, що допустив до цього в Европі, де вже давно-давно забули за релігійні війни.

За винними цієї інсценізації не нам шукати. Вина всіх – і тих, що ховали, і тих роботів, що били. Вина цих християн, які, будучи одної православної віри, не знайшли між собою порозуміння, вина і власть імущих, які потрактували релігійні справи народу як неістотні, і їм, мабуть, непотрібні.

Хтось мудрий сказав: з релігією не можна воювати, бо ще в історії не було випадку, щоб якийсь могучий цього світу вийшов на довгу мету з неї переможцем. Можна сподіватися, що цей інцидент в Києві багатьох освідомить, якою повинна бути українська держава. В кожному випадку, в ній духовні потреби народу, включно з мовою, не можна іґнорувати.

Торонто, 9 вересня 1995.

РОЗШУК

Шукаю свого вуйка, який пропав без вісті, в битві під Бродами:

Любомир Фок, 5-та сотня, 29-го полку, нар. в травні 1925 р. в с. Тисове біля Перемишля. До Дивізії пішов по матурі з дрогобицької гімназії влітку 1943 р. Вишкіл переходив в Heidelager-і та на підстаршинському вишколі в Laueburg-у.

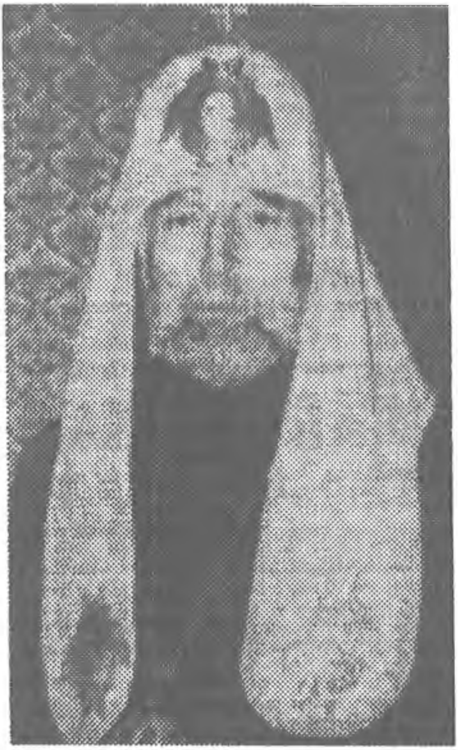
За інформації буду вдячний:
Mr. Oles Fok, 270 Baldwin Road, Apt. G27, Parsippany, NJ, 07054, U.S.A.
Tel. (201) 316-9275

ПАТРІЯРХ ВОЛОДИМИР

15 липня цього року радіо новин передало звістку: "...вчора помер Святіший Патріярх Української Православної Церкви Київського Патріяр-хату – Володимир (у миру – Василь Романюк)..."

Похорон Патріярха та події довкола нього загально відомі. Подаємо короткий життєпис Патріярха, взятий з великої статті довголітнього в'язня сталінських тюрем і концтаборів, письменника Івана Гнатюка, п. н. "Похорон Патріярха – духовний Чорнобиль".

Редакція

Народився Василь Романюк 9 грудня 1925 року на Станіславівщині (нині – Іван-Франківщина). За любов до знедоленого народу, до рідної України, читаємо у його зверненні до Всесвітньої Ради Церков, В. Романюка в 1944 році заарештовують і засуджують на десять років каторжної неволі; родичів засилають на Сибір, де від непосильної праці й голоду його батько вмирає, а малолітній брат гине під час втечі. З того ж звернення дізнаємось, що за фабрикованим звинуваченням в "антирадянській агітації" В. Романюка засуджують вдруге й етапом вивозять відбувати покарання на Колиму. Напровесні 1953 року, вивантажуючи в закритому трюмі баржі сухе вапно, ми обидва познайомилися і підтримували нашу дружбу до останніх днів Партіярха.

Після закінчення терміну покарання і реабілітації в 1959 році В. Романюк навчається в Московській духовній семінарії, одружується з Марією Антонюк, яка також відмучилася десять літ в сибірських спецтаборах, і стає священником Космацької парафії.

За свідченням авторитетних священиків Крашинського, Леонтія Борси, Мирона Сас-Жураковського та багатьох інших, як пише група політв'язнів у зверненні "На захист о. В. Романюка", надісланому в 1977 році Святійшому Престолові Всесвітньої Ради Церков, Національній Раді Християнських

Церков США, Урядам і Парляментам, які підписали Прикінцевий Акт Гельсінкських Угод: "...о Романюк є небуденним проповідником і організатором, який вирізнявся особливою активністю на церковній ниві. Тому його й обрали об'єктом репресій. Недарма тепер його ім'ям застрашують священників на Україні. Він став "притчею во язицех", але рівночасно і правдивим мучеником за слово Боже, за віру. Це підкріплює переконання, що оборона священика Романюка – це оборона релігії, оборона свободи в нашій країні..." Він був певний свого національно-релігійного покликання і майбутньої покари за нього: в січні 1972 року його заарештовують ще раз і в липні того ж року за ст. 62–2 КК УРСР засуджують на сім років табору особливого режиму і три роки заслання. Ув'язнення о. Романюк відбував у концтаборах Мордовії, де брав активну участь у боротьбі політв'язнів за свої права і статус політв'язня; був автором багатьох звернень і листів до державних і церковних високопоставлених діячів світу.

У згаданому зверненні на його захист друзі-політв'язні пишуть: "Знущання над ним (о. Романюком) такі зухвалі й цинічні, такі безпрецедентні, що не можуть не обурити кожну чесну людину, де б вона не жила", – і закінчують своє звернення словами надії на його оборону: "Ми сподіваємося, що міжнародні християнські церкви і центри і все християнство, всі люди доброї волі докладуть максимум зусиль, щоб зупинити розправу над вірним сином церкви, мучеником XX сторіччя за віру Христа... Невже ви залишите свого побратима без захисту? – волали політв'язні. – Цього ми ніяк не можемо зрозуміти. Священники світу повинні докласти всіх зусиль, щоб негайно зупинити знущання над побратимом, тим паче, що це не перший злочин супроти християнської церкви".

У зверненні до Президента США Дж. Картера, написаному в листопаді 1977 року й надрукованому в українському щоденнику "Свобода" за 13 квітня 1978 р., о. Романюк пише: "Минуло вже 60 років, як у нашій країні вбили свободу, знищили особисті права людини, заборонили в будь-який спосіб виявляти свої власні переконання. Країна стала фортецею найчорнішої реакції і дикого осатаніння..." У тому ж випуску "Свободи" опубліковано його звернення й до Митрополита Української Автокефальної Православної Церкви, в якому о. Романюк скаржиться, що в грудні 1976 року КДБ, його сина, якого постійно переслідують, виключили з університету, і далі: "Вашому Високопреосвященству напевно відомо, що 1976 року я відмовився від радянського громадянства і 4 червня того ж року звернувся до Конґресу й уряду США з проханням надати мені американське громадянство, бо називатися громадянином радянської країни, де здійснюються великі злочини проти миру і людяности та які не припинилися і дотепер, тільки мають більш вишукану і приховану форму, вважаю неморальним..."

Звертався о. Романюк і до Папи Павла VI з проханням стати на захист Християнської віри в Україні, і до багатьох інших впливових осіб, але тодішня "тюрма народів" з назвою СРСР не зважала ні на чиї протести й звернення, – довелося йому відмучитися, як мовиться, "від дзвінка до дзвінка", семилітній термін покарання і, стративши здоров'я, дочекатися так званого звільнення.

На початку 1979 року священник Василь Романюк був засланий до Якутії у виселок Сангар на три роки спецпоселення.

За два дні до етапу він був по-садистському побитий наглядачами табору, і так з повідбиваними нирками, хворий, терплячи нестерпний біль, щойно через два місяці доставлений на місце призначення. Під час обшуку повідбирали в нього особисті записи, навіть ті, які раніше не раз переглядали й повертали як "безневинні". На його протести ніхто не звертав уваги, хіба ще більше глумилися й знущалися з беззахисного й безборонного.

Відбувши в Сангарі трирічне заслання, де працював кочегаром, і куди приїхала його дружина, щоб розділити з ним ношу важкого життя, о. Романюк повернувся до Косіва під адміністративний нагляд, а через деякий час, після смерти дружини, виїхав із сином Тарасом до Америки. Там продовжував писати статті і проповіді, які друкувалися в україномовній пресі і потім були видані окремою книжкою в перекладі англійською під назвою "Голос в пустелі". У часи так званої "перебудови" повернувся на Україну, пройшов священницький шлях від Єпископа до Митрополита Української Автокефальної Православної Церкви і 21 жовтня 1993 року на Всеукраїнському Православному Соборі Київського Патріярхату Владику Володимира було обрано Патріярхом Київським і Всієї України-Руси...

У своєму інтерв'ю Його Святість Патріярх тоді сказав: "...без церкви, як і без фундаментальної національної ідеології, побудувати державу не можна". Свою думку він підтверджував словами відомого українського письменника Юрія Липи, який теж наголошував, що нам потрібно відродити дух і містику Києва. "Без Києва, – продовжував Патріярх, – без його золотоверхих соборів, без отого всього, що ми бачимо на Київських горах, де відбивається печать нашого національного духу, ми не можемо збудувати своєї держави. Тому церкві, церкві традиційній, яка йде від часів Володимира Великого й до наших днів, треба надати такого значення, щоб на ньому, як на камені, можна було відродити нашу національну духовність. Без Київського Престолу, без київського духовного центру Київ мусить залежати від когось іншого: чи то від Москви, чи від Риму, тобто бути безправним".

Микола Рябчук

ЧИ ПОТРІБНО ВИНАХОДИТИ ВЕЛОСИПЕД?

Пригадується, кілька років тому Леонід Кучма, тогочасний прем'єр-міністер України, розпачливо благав з парляментської трибуни колеґ-депутатів, аби вони пояснили йому врешті-решт, яке ж то суспільство вони в Україні будують. Як сумлінний директор заводу (в минулому), Л. Кучма готовий був виконати яку-завгодно вказівку "вищестоящого" начальства: скажуть будувати капіталізм – побудуємо, та ще й достроково, а скажуть повернути назад до соціялізму – то чому б і не повернути?

Жодної зрозумілої відповіді від парляменту Леонід Кучма тоді не дочекався, навряд чи він дочекається її і сьогодні, будучи президентом. Правляча олігархія, яка завбачливо позбулася в 1991 році неефективної комуністичної ідеології, а заразом і обтяжливої партійної дисципліни, зовсім не зацікавлена в чіткості й однозначності програм суспільного розвитку. Навпаки, її стихією є хаос, розбалянсованість, деґрадація всіх суспільних структур. Це саме та каламутна вода, в якій вона ловить свою досить тлусту рибку; це той живильний бульйон, у якому розкішно плодяться мікроби шахрайства, злодійства, хабарництва.

Ось чому пост-комуністична олігархія зволікає з приватизацією, з прийняттям нової конституції, демонтажем совєтської системи, творенням справді правової держави, проведенням дійсно багатопартійних виборів за новими виборчими законами. Вона зовсім не зацікавлена у поверненні до комунізму, оскільки за комунізму ніколи не мала – й ніколи не матиме! – тієї свободи, в якій розкошує за сьогоднішної "незалежности". Але так само не зацікавлена вона й у переході до справжнього капіталізму, бо ж розуміє свою соціяльну приреченість і неконкурентноспроможність в умовах вільного ринку і демократії. Тому її головні зусилля спрямовані на збереження своєрідного статусу-кво: з одного боку, ця олігархія потребує суто капіталістичних механізмів пограбування своєї країни й вивезення багатств за кордон, а з іншого – ме може обійтись без суто комуністичних засобів підтримання свого панування і в політичній, і в економічній сферах.

Паразитуючи передусім на гіперінфляції й гіперкорупції, економічному хаосі і правовій плутанині, олігархія не лише намагається законсервувати цей благодатний для неї стан на якомога довший період, а й потребує переконати населення, що це і є для України єдиною альтернативою, що такою, мовляв, є ціна стабільности, миру і злагоди у державі, і що всі інші шляхи суспільного розвитку для України чомусь не підходять. Популярна серед більшости олігархічних режимів світу теорія так званого "третього шляху" – ні комуністичного, ні капіталістичного, – підхоплюється нині й українською номенклятурною олігархією. Найприкріше, що до такої "теорії", правдоподібно, схиляється нині й Президент Кучма, нападаючи на тих, хто намагається "сліпо(?!) копіювати західну модель", замість того, щоб "наполегливо вести пошук власної української моделі ринкової трансформації".

Важко уявити собі в Україні серйозного політика чи економіста, котрий закликав би до "сліпого" копіювання будь-яких моделей – хоч західних, хоч японсько-корейсько-сінґапурських. Але ще важче уявити відповідального державного діяча, котрий би так похапливо закликав до пошуку "власної моделі" ринкової трансформації, іґноруючи той простий і банальний факт, що ніякої "ринкової трансформації" в Україні, по суті, не відбувається. Все це радше схоже на обговорення кулінарних рецептів за відсутності в хаті будь-яких харчів і навіть печі.

Проголосивши наприкінці минулого року "курс на ринкову трансформацію економіки та швидкі темпи її здійснення", Леонід Кучма, безумовно, мусив усвідомлювати безальтернативність такої програми. Аналіза економічної ситуації в Україні, викладена ним нещодавно у великій промові з нагоди четвертої річниці української незалежности, лише підтверджує тверезість його позиції та невипадковість запропонованих ним і його командою радикальних заходів. Так, Л. Кучма цілком слушно стверджує, що після 1991 року в Україні "домінуючими виявились інтереси правлячої еліти, яка орієнтувалась на збереження владних важелів і з готовністю відкинула попередні ідеали, взявши на озброєння нову політичну фразеологію". Відтак "перші роки незалежности увійдуть у нашу історію як період втрачених можливостей, суттєвих помилок і невивірених рішень". Найгірше – що "виробнича структура набула рис економіки колоніяльного типу, нездатної до самостійного розширеного відтворення. Немає потреби доводити, що в кінцевому рахунку ці процеси несуть у собі чи не найбільшу загрозу національній безпеці країни, її суверенності".

Чому ж після цих суворих, безкомпромісних слів Президент заговорив раптом про "корекцію економічних реформ" (які ще, по суті, й не починалися!) та про "посилення соціяльної спрямованости економічного розвитку" (так ніби держава має бодай якісь гроші на всі оті "соціяльно спрямовані" програми!)? Чи це вже цілковита капітуляція перед лівими та перед "партією влади", з якої Леонід Кучма, зрештою, й сам виріс, а чи тільки тактичний хід з метою відволікти увагу, перегрупувати сили, мовчки зосередитися на найсуттєвішому?

Час, безумовно, покаже, де Кучма щиріший – у своїх широко рекляммованих реформістських декляраціях чи в сором'язливому загараванні з могутньою (а може, й рідною?) номенклятурною олігархією. В кожнім разі, його ювілейна промова особливого оптимізму не викликає. Бо й справді, якщо лідер держави визнає, що "ми ще знаходимося на досить далекій відстані від утвердження повномасштабних, функціонально дієздатних ринкових механізмів управління", і що "надзвичайно мало зроблено для подолання монополізму нашої економіки", а тоді пропонує – ні, не рішуче подолання монополізму, і не якнайшвидше впровадження ринкових механізмів, а якісь суроґати у вигляді "державного реґулювання", "соціяльної спрямованости" і "власної української моделі", бо економіка України, мовляв, до справжнього ринку ще не дозріла, – ми можемо сильно сумніватися, чи вона коли-небудь узагалі до того ринку дозріє.

Розмови про "власну модель ринкової трансформації" у такому контексті надто вже скидаються на винайдення давно вже винайденого велосипеда, а може, й на щось значно гірше: пускання димової завіси з метою приховати свою бездіяльність, непрофесійність, нерішучість, або й особисту клясову чи клянову зацікавленість у подальшій стаґнації. За цією завісою, за облудними балачками про ринок і демократію – при збереженні старої совєтської номенклятурної системи, очманілий український обиватель не може нічого второпати: цілковито дезорієнтований, він не знає, кого йому й що підтримувати, а тому нічого не підтримує й нікому не довіряє.

За даними соціологічних опитувань, проведених торік по всій Україні дослідницьким центром "Демократичні ініціятиви", 22 відсотки опитаних хотіли б повернутися до соціялізму, 13 – хочуть у капіталізм, тим часом як 20 відсотків не підтримують ні того шляху, ні того, 19 – узагалі не знають, що відповісти, а 24 відсотки готові підтримати будь-кого, аби лише уникнути конфронтації.

Очевидно, що національна специфіка будь-якої країни при здійсненні економічних реформ мусить враховуватися, але також очевидно, що є певні спільні правила гри, без дотримання яких усі балачки про "ринкову трансформацію" не мають сенсу, як і облудні фліртування з "власними моделями". До таких правил гри, між іншим, належить "священна", недоторкана приватна власність (зокрема на землю) та чітке правове поле для її функціонування. Під цим оглядом "східні" моделі мало чим відрізняються від "західних", і це, здається, добре собі усвідомили чехи, поляки, мадяри, естонці, з досвіду яких українські провідники могли б повчитися, замість воювати з якимось мітичним "копіюванням західних моделей".

Втім, попри свою декларативну відданість "власним моделям" ринкової трансформації, українські лідери все-таки досить настирливо копіюють одну, і то далеко не найкращу, чужинецьку модель. Це, зрозуміло, модель російська. Хоч, зрештою, вона мало чим відрізняється від моделі заїрської, занзібарської та ґабонської. Це, власне, і є отой "третій шлях", котрий веде ніде інде, тільки простісінько в третій світ.

Володимир Боднар

СПОГАД ПРО ПОЛК. ЕВГЕНА ПОБІГУЩОГО-РЕНА

Вже від кількох місяців перед німецько-більшовицькою війною в році 1941 почали вперто кружляти вістки про неминучість збройного зудару. Організація ОУН, яка мала зв'язки з німецькими військовими силами, одержала докладні відомості, що напад на Совєтський Союз інтенсивно приготовляється, а посилені німецькі військові транспорти на схід, на лінію Сяну і Керзона, потверджували реальність цієї дії. Вже від квітня 1941-го року організаційні кола ОУН заздалегідь переводили вишкіл Похідних Груп та військових добровольців, а спеціяльно українських студентів високих шкіл в австрійських містах Відні, Ґрацу і Леобені (Штирія), та в замку з площею в містечку Завберсдорф, біля Відня. Викладачами були наші і німецькі військовики, як нпр.: сотник Мазуркевич, а між ними як один з чільних був і полк. Евген Побігущий. Організатором та техічним керівником цього вишколу був сотник Ріко-Ярий, визначний член експозитури проводу ОУН, сам німецького походження. Він був і тим головним мотором зв'язків ОУН з німцями та зосереджував у своїх руках важливі аґенди співпраці. Вправді, травень і червень – це місяці кінцевих іспитів та інтенсивної науки в університетах, але серцями і думками студентів заволоділа тоді невгасима сила та наснага, що наспів слушний час визволення українського народу з-під більшовицького ярма. Вони жевріли бажанням бути співтворцями, зародком української армії, помагати в створенні самостійности нашої держави і її відбудови. Треба твердо сказати, що добровольців лучила і в'язала спільна ідея визволення України, і то без огляду на політичні угрупування.

Так створився український леґіон (батальйон) під назвою "Ролянд". По поверховнім перешколі, всіх леґіонерів зі Заверсдорфу, а також дальше напливаючих добровольців з різних сторін (біля 200) перевезено до Відня, а звідти поїздом на схід, почерез розквітлу і запашну Мадярщину, аж до місцевости Кімпулюнґ, Буковина, в Румунії. З Кімпулюнґу знову тягаровими військовими автами перевезено в село Фрумозуль, де і мав відбутися строгий вояцький вишкіл не тільки в теоретичному, але і практичному аспектах.

Комендантом внутрішнього порядку став полк. Евген Побігущий-Рен. Людина надзвичайно здисциплінована і військова. Він вимагав дуже багато від добровольців, але і сам був зразком суворости. Трактував і школив твердою рукою, по-спартаанськи. Військовий день складався з 10 годин інтенсивної праці – теоретичних викладів та практичних вправ з гострою зброєю, по прірвах-дебрах і горах чарівної Буковини. Вояки увечорі були так помучені, що просто падали з ніг або мліли з вичерпання. Полк. Побігущий не стояв осторонь, але активно брав участь в тих вправах та навіть маршував напереді колони.

Ранок починався о год. 5, і тоді фізичні вправи та бігом до ріки на віддалі біля 2 км., купання та бігом назад на сніданок. Опісля виклади та обід. По обіді коротка перерва. Часто були вправи зі зброєю по горах, гостре стріляння з різнорідної зброї та наука картографії. Вояки також засвоювали собі техніку

саботажних акцій. Село Фрумозуль, заселене переважно румунами, чудово положене на узбіччях гір, покритих зеленими лісами, в яких родилися запашні і смачні суниці. Леґіон зайняв цілу школу у Фрумозулі з просторою площею. У вільних хвилинах, які дуже рідко бували, вояки їздили до поблизького містечка Кімпулюнґ, де народилася письменниця Ольга Кобилянська. Тоді в Румунії все можна було дістати і купити без карток, за порівняльно низькі ціни, бо румунські леї були дуже дешеві відносно німецької марки. Але куплені і відложені на чорну годину речі, і так пізніше пропали. Припускають, що їх самі німці собі привласнили.

Очевидно, в "Ролянд" були і німецькі старшини, які проводили вишкіл. Полк. Рен, зі своїм штабом (сотник Мазуркевич, пор. Любко Ортинський та інші) тісно співпрацювали зі сотником іншого українського леґіону "Нахтіґаль", Романом Шухевичем, пізнішим леґендарним командиром УПА, генералом Тарасом Чупринкою. У вишкільному таборі у Фрумозуль "Ролянд" перебув кілька місяців, поки не прийшов наказ маршу-вати на окуповані німцями території. Йшли спішно і бадьоро почерез Бесарабію, Молдавію та Трансністрію на територію України, з прицілом Одеса і Миколаїв. Довга колона, біля 400, одного ранку вирушила в маршрут почерез гори. По дорозі, на перестанках, ми старалися усвідомлювати наше бідне населення та представляли в правдивому світлі двох наших окупантів: більшовиків і брунатних гітлерівців. Очевидно, ми це робили скрито перед німцями.

22-го червня 1941 р. німці перейшли границю і заатакували СРСР. Скорим темпом, застосовуючи новітню стратегію, танковими клинами глибоко вбивалися в територію багатої України. Ентузіязм і радість опанували серцями вояків "Ролянд", але вже вкоротці прийшла сумна вістка, що наш тимчасовий уряд, з прем'єром Ярославом Стецьком на чолі, німці арештували та вивезли до концентраційного табору в Захсенгавзені. Це був дуже критичний і рішаючий час для леґіону. Леґіонери явно виявляли своє незадоволення, а німці грозили розв'язанням леґіону і арештуванням чи засланням до концентраційного табору. І так воно одного дня сталося. Леґіон вже був на території України, коли його розв'язано. Леґіонери розбрилися різно: деякі вступили до похідних груп і потім до УПА, вернулися на свої університетські студії, багато пішло до Української дивізії, а біля 30 німці призначили на перекладачів до німецьких командатур, розсіяних по цілій Україні, які, до речі, співпрацювали і помагали похідним групам.

Полк. Рен якийсь час був командиром новозформованого з обох леґіонів батальйону на Білорусі. Згодом був арештований і з іншими старшинами просидів у німецькій в'язниці. Сотникові Романові Шухевичеві вдалося тоді втекти з поїзду. В 1943 р. полк. Рен зголосився до Дивізії, де він займав командні позиції.

По закінченні війни совєти домагалися його видачі. Він поринає у вир суспільно-громадської праці, а також працює як фахівець у вартівничих сотнях в англійській зоні Німеччини та в харитативній ділянці.

Він був типом правдивого вояка, і тому в свойому житті старався закорінити вояцькі прикмети в душі нашого вояцтва.

ПОХОРОН ПОЛК. Е. ПОБІГУЩОГО-РЕНА

1-го червня 1995 р. відслужив Апост. Екзарх для українців-католиків в Німеччині й Скандинавії, преосв. владика Платон, в катедральному храмі у Мюнхені заупокійну св. Літургію. Наступного дня українська громада відпровадила Е. Побігущого на українську частину "Лісового цвинтаря", де похоронного обряду довершив настоятель катедри, всеч. о. Мирон Мольчко в сослуженні всеч. о. прелата і канцлера Йоакима Джуджара й прощав Покійного як вірного сина Церкви.

На могилі покладено вінки від Головної Управи Б-тва кол. вояків 1-ої УД УНА, з осідком в Торонті, від Крайової Управи Б-тва в Німеччині, від Головної Управи ОбВУ у Великій Британії, від Крайової Управи УХР, від Крайової Управи СУМ-у, від Центрального Представництва Українців у Німеччині й 2 вінки від німецьких приятелів.

Після похорону відбулась шанувальна тризна, яку відкрив голова Крайової Управи Б-ва в Німеччині, Б. Шарко, відчитанням прощального слова голови Головної Управи Б-тва в Торонті, д-ра М. Малецького, після чого Б. Шарко попрощав Покійного від побратимів в Німеччині й Англії та відчитав прощальні письма від Головної Управи українських громадських організацій в Бельгії й Об'єднання українців Скандинавії. Зчерги виголосили прощальні промови: проф. В. Максимович від УХР, п. І. Равлюк від Проводу ОУН, мґр. В. Леник від СУМ-у, мґр. В. Зброжик від вояків УПА, пані М. Ковалишин від Т-ва "Рідна Школа", пані Я. Філь від ОУЖ і суботніх шкіл, всесв. о. мітрат П. Дубицький, кол. капелян УНА від УАПЦ, п. Ст. Костюк від ЦПУН та власник В-ва "Дніпрова Хвиля", доц. д-р Олекса Вінтоняк від себе особисто.

Відійшов у засвіти воїн з крови й кости та заслужений український патріот. Вічна й славна йому пам'ять!

Б. Шарко

Омелян Кульчицький

КҐБ -ДЕРЖАВА В ДЕРЖАВІ

Після проголошення Горбачовим "гласности й перебудови" в 1985 році, в СРСР наступило відпруження, до певної міри припинилася атмосфера тиску, страху й непевности. Дозволено свободу преси та слова. Тоді появилася в "Московських новинах" стаття журналістки Євгенії Албатс, в котрій вона критично насвітлила надуживання влади й жорстокі методи, якими КҐБ тероризував і нищив політично підозрілих людей.

На реакцію з боку КҐБ не треба було довго чекати. Вдаючи невинного "ягнятка", заступник секретної закордонної служби генерал Ґурґенов, під псевдонімом Вячеслава Артимова, дав відповідь: Ви, журналісти, критикуєте нас. Не забудьте, що органи КҐБ вже давно змінилися. Ми стали розсудливими: ми засуджуємо тоталітаризм і прямуємо до демократії. Трагічне минуле вже не повториться. Ґурґенов був неприхильний до журналістів, закидаючи їм, що вони хочуть відчужити КҐБ від суспільства й дискредитувати його в очах народу. В той час КҐБ не знав свого завтра й старався затерти сліди свого минулого. Хоч Ґурґенов не брав участи в масакрах 1930-их років – він працював в КҐБ останніх 36 років – проте він був посередньо чи безпосередньо вмішаний у погромах дисидентів 1960-70-80-их років: генерала Григоренка, запроторено до "психушки"; Анатоля Марченка, якого замордовано у кристопільській тюрмі; академіка Сахарова заслано на вигнання до Ґоркого; Ірину Ратушинську вивезено до карного табору як "ворога народу". Перебудова Горбачова поклала кінець тим знущанням.

Ще Хрущов слушно назвав НКВД "державою в державі". Це була і є така сила, що ані Горбачов, комуніст, ані Єльцин, демократ, не змогли її знищити. А може не хотіли, хоч обіцяли. КҐБ в 1991 році начисляло 400-700 тисяч аґентів, – оцінювали західні знавці. Вадим Бакатін, котрий став головою КҐБ після невдалого путчу в 1991 році, сказав, що ніхто не знає, скільки КҐБ має працівників, бо це державний секрет. Віктор Баранников, наступник Бакатіна, зменшив апарат на 12 відсотків. Звільнено водіїв автомобілів, медичний персонал та старших віком аґентів. Незабаром старих начальників заступили молодші.

Незважаючи на все, поліційний апарат постійно росте. За Хрущова він займав тільки два будинки в Москві, а сьогодні займає 8 будівель. Олег Ґордієвський, завербований англійським СІС, сказав, що в самій Москві більше поліційних аґентів, як у цілій Західній Европі. Для пррикладу, "Охранка" царської Росії для поборювання більшовиків, меншевиків і соціялістів мала всього 24 аґенти, а FBI у США має 18 тисяч.

В 1991 році в СРСР припадало на одного аґента 430 жителів (500 тисяч на 300 мільйонів населення), в самій Росії це відношення було 1: 300. Багато аґентів залишилося в новостворених незалежних держававх кол. СРСР, особливо їх багато в балтицьких державах. В 1991 році військові частини підпорядковано КҐБ, як от: 103-тю вітебську парашутну дивізію, 75-ту моторизовану дивізію, загальним числом 23 769 осіб. В теорії вони мали

завдання охороняти кордони, а на практиці вони були призначені для здушування розрухів.

Багато відділів КҐБ вишколювано для особливих завдань. "А-7" або "Альфу" вислано до Литви придусити самостійницький рух. Вона заатакувала телевізійну вежу й у тій акції згинуло 14 литовців, а багато було поранено. "Альфу" зорганізовно в 1974 році, за часів Андропова, й вона була йому особисто підпорядкована. Спочатку команда налічувала 30 осіб. Всі вони мали високу освіту, вміли водити танками, літати бомбовозами, командувати атомними підводними човнами, але найліпше вміли вбивати людей – тихо, секретно й ефективно. Зчасом її збільшено до 500, й нею командували генерали, при-значувані Андроповим.

Путчисти в 1991 році дали "Альфі" завдання здобути російський парляментарний будинок, т. зв. "Білий дім", де демократичні депутати збудували примітивні барикади й готові були до оборони. Путчисти зустрілися секретно 17 серпня й вибрали делеґацію до Горбачова: генерала Валентина Вареннікова – командувача суходільних військ, генерала Плеканова – шефа КҐБ, Болдіна – шефа штабу Горбачова, Шеніна – представника Комуністичної партії. Коли делеґація відлетіла до Криму з ультимутумом до Горбачова, заалярмовано "Альфу", щоб вона була в поготівлі заатакувати "Білий дім". Командир "Альфа", ген. Карповкін, вислав кілька старшин на розвідку. Вони звітували, що "Білий дім" можуть зайняти за 15-30 хвилин. Якщо б Єльцина танки відкрили вогонь, група понесе великі втрати, але завдання виконає. Однак зайшла несподіванка – офіцери "Альфа" не хотіла проливати братньої крови і відмовилися виконати наказ. Так насвітлив цю подію ген. Ґоловатов, котрий перебрав команду групи "А" після невдалого путчу. За льояльність до уряду групу "А" нагороджено й підпорядковано Горбачову, а сьогодні Єльцину.

Ще 12 серпня Надзвичайний комітет (так називали себе путчисти) був замовив 250 тисяч ручних кайданків у фірмі "Псков – автоматична телефонна станція" через підприємство Argo Converse. Директор фабрики не прийняв замовлення без дозволу міністерства внутрішніх справ.

Команда "Б", "Громовиця" і "Вомпель", брали участь у вбивстві демократично вибраного президента Афганістану Чафізуалла Аміна у столиці Кабулі. Це була прелюдія до інвазії Афганістану.

КҐБ має багато відділів. Число цих організацій важко встановити. Після невдалого путчу змінено назви окремих відділів, але структура й функції залишилися ті самі. Команда "Зеніт" мала завдання ширити заколоти за кордоном, а в разі потреби тероризувати своє населення.

Крім нищівної роботи у своїй країні, КҐБ вів підривну роботу за кордоном. Центральна розвідувальна служба проникала в кожну сферу суспільства і паралїжувала нормальний хід життя країни. Вона діяла незалежно від КҐБ й вважалася елітою. Це й видно навіть з квартир: КҐБ приміщується на Люблянській площі, а УРС – в Ясенові. Головою цієї установи є Євгеній Прімаков.

В 1990 році вийшла книжка авторів Крістофера Андрю і Олега Ґордієвського п. н. "Внутрішні справи". В ній стверджується, що початок

"перестройці" дав КҐБ і це викликало деяке замішання у медіях США. Але чи важливо, хто почав "перестойку" – Гобачов чи КҐБ? КҐБ було головним фактором у всіх подіях країни та за кордоном. Воно контролювало і далі контролює життя країни.

У пресі появилася версія, що КҐБ допомогло Горбачову дійти до влади. Горбачов з своєю дружиною, сибірянкою українського роду, Раїсою у поїздках за кордон здобув собі опінію "ангела миру". Коли пішла боротьба за владу поміж ним і Єльцином, КҐБ створив окрему групу для дискредитації останнього. За комуністичного режиму при КҐБ існував відділ інформації. Зібрані новини щоденно передавано голові держави, однак вони проходили цензуру КҐБ. Сьогодні це змінилося.

Між багатьма відділами існував відділ т. зв. "мокрих дел", начальником котрого був Павел Судоплатов. Часом він мусив виконувати накази згори – кого знищити. Хрущов наказав йому вбити голову Української греко-католицької церкви Ромжу за це, що він противився злученню її з Російською церквою. Сталін наказав вбити польського громадянина Самета, котрий працював в СРСР інженером і, знаючи таємниці конструкції підводних човнів, старався про виїзд. Сталін і Каґанович наказали знищити українського комуніста Шумського. Американського громадянина Оґґінса вивезено до концтабору на початку 2-ої світової війни. Він сконтактувався з американською амбасадою в Москві, котра домагалася його звільнення. Його замордовано на наказ Сталіна і Молотова.

Болгарська служба безпеки звернулася до КҐБ, щоб знищити їхнього дисидента Ґеорґія Маркова. Андропов був проти цього акту, але Крючков переконав його, і Маркова вколено затроєним кінцем парасолі в Англії. Від того він помер

КҐБ замордував в 1959 році Степана Бандеру. Наказ виконав Богдан Сташинський, який перебіг на захід і виявив цю таємницю. КҐБ вербував теж злочинців для політичних екзекуцій.

Відділ тортур і екзекуцій мав протидіяти й не давати можливости перебігу своїх аґентів на захід. Вони не зле справлялися з своїм завдання, бо в роках 1960-1980 тільки трьом аґентам вдалося втекти. Після 1980 року це число збільшилося до 23.

КҐБ інфільтрував теж духівництво і старався, щоб його аґенти займали високі духовні сани. Аґент "Павло" в Іркутську став головою Православної церкви, а шість років пізніше – митрополитом.

Кол. полковник КҐБ Ярослав Карпович, який працював довгі роки в ідеологічній розвідці, перконаний, що 30 відсотків дорослого населення СРСР в якійсь формі було на услугах КҐБ. Полковник-лейтенат Кізік каже, що 60-70 відсотків населення бувшого Союзу було на услугах КҐБ.

Після путчу проведено багато реформ, але КҐБ, вміло використовуючи політичний і екномічний хаос, наакумулював сьогодні більше сили, як колинебудь.

Джерело: *The State Within A State, by Yevgenia Albats.*

Роман Панкевич
Львів

УКРАЇНСЬКА ДІЯСПОРА: ЧИ МИ ДОПОМАГАЄМО ЇЙ ВИКОНУВАТИ СВОЇ ЗАВДАННЯ?

Українська діяспора. Як багато понять асоціюється з тими словами в українців на батьківщині. Опинившись у воєнне лихоліття за кордоном, хто по наказу, хто після звільнення з полону, хто рятуючись від більшвицького терору, а хто після звільнення з концтаборів, українці почали гуртуватися та відроджувати національне життя. В несприятливих умовах вони продовжували вести ту ж боротьбу, яку вели в батьківщині проти усіх окупантів України за побудову Української самостійної соборної держави. Вони зберегли нам все те, що необхідно для повноцінного існування нації – правдиву історію, культуру, науку, звичаї, плекали українську мову, виховували дітей патріотами України, готували їх до боротьби за державу. Це їхніми зусиллями питання звільнення України від окупантів та побудова Української держави завжди стояло на порядку денному у вільному світі. Це вони в дощ та холод тисячами стояли під совєтськими посольствами на захист політв'язнів, протестували проти геноциду, який здійснювали комуністи над українським народом.

З великою радістю та надією зустріла діяспора початок національного відродження кінця 80 років. З потроєною енерґією заходилася діяспора допомагати тим процесам, які давали надію на відродження держави. Створення Руху, вибори у березні 1990 року, боротьба Народної Ради у парляменті, проголошення суверенітету України 16 липня 1990 року, зростання національної свідомости – все це викликало радість та захоплення нашої діяспори.

Зі сльозами на очах зустріла діяспора відновлення української державности 24 серпня 1991 року та референдум 1 грудня 1991 року на якому 92% населення України висловило тверду волю жити в самостійній державі. Здавалося б – справа, яка була основною метою діяльности діяспори, виконана і тепер може перепочити та зайнятися своїми внутрішніми проблемами. Такі "ізоляційні" твердження підсилювалися ще й тим, що багато представників діяспори, відвідуючи батьківщину, спостерігали тут різноманітні неґативні явища, що приводило до розчарування ситуацією в Україні.

Аналізуючи діяльність діяспори в останні роки та реально оцінюючи ситуацію в Україні, більшість її свідомих громадян, членів громадсько-політичних організацій не тільки категорично заперечує думку про те, що діяспора вже виконала своє завдання, але, навпаки, вважає, що в сучасних умовах роля діяспори все більше зростатиме. Українська діяспора повинна, як і досі, пильно стежити за ситуацією в Україні, морально підтримуючи все

те, що йде на користь державі, та різко протестуючи проти усіх неґативних явищ та тенденцій. Необхідно раз і назавжди категорично відкинути твердження про те, що українці з діяспори, які формально не є громадянами України, не мають права втручатися у її внутрішнє життя. Треба рішуче заявити, що українські патріоти з діяспори, які усе своє життя; вони мають не тільки право, але й моральний обов'язок брати участь у процесах державного будівництва, на відміну від усіх тих комуністів, яничарів та перевертнів, пройдисвітів усяких мастей, які за совєтських часів заповнили Україну, і які, на жаль, на сьогодні ще зберігають всю повноту влади на сході та півдні України.

Чи може спокійно спостерігати діяспора, коли численні антиукраїнські партії та організації, які відверто проголошують боротьбу проти державности України, не тільки не зустрічають ніякої протидії зі сторони влади, але й часто заохочуються нею? А русифікація України, яка проводиться з благословення влади більш нагло та відкрито, як за більшовицьких часів? А занепад та відсутність допомоги українськкій культурі, освіті та науці? А будівництво національної армії, яке практично не здійснюється? А бездіяльність силових структур і особливо Служби безпеки України, які абсолютно не реаґують на антидержавні дії в Криму, Закарпатті та в інших раґіонах? А переслідування українських патріотів, побиття та погрози, які з катастрофічною швидкістю поширюються в Україні? А занепад економіки та неймовірне пограбування держави? Та багато інших неґативних явищ. Хіба не повинна діяспора разом з нами рішуче протестувати проти цього?

В результаті розвалу економіки, неймовірного зубожіння населення, демагогічної комуністичної пропаґанди, залякування несвідоних людей примусовою українізацією, роз'єднання демократичних сил, – у виборах у березні 1994 року більшість здобули ліві сили. Головою Верховної Ради обрано комуно-соціяліста Олександра Мороза, головою комісії у закордонних справах комуніста Бориса Олійника. Відомо, що вони не знайшли спільної мови з представниками діяспори у США й у Польщі. О. Мороз демагогічно заявляв:"Не вчіть мене любити Україну". Він категорично відмовився визнати національно-визвольну боротьбу, заявивши, доки він є головою ВР, він не поставить цього питання на обговорення. Представники діяспори ставили їм гострі питання, але, на наш погляд, не поставили головного: Як вони оцінюють своє багаторічне перебування в КПРС? Теперешні комуністи стверджують, що геноцид проти українського народу, в результаті якого загинули десятки мільйонів невинних жертв, це вина лише поодиноких лідерів, в першу чергу Сталіна та перекручення комуністичної ідеї, і що теперішні комуністи не мають до цього ніякого відношення. Але злочини здійснювали не тільки поодинокі лідери, але й сотні тисяч членів репресивних органів: ҐПУ-НКВД-МДБ-КҐБ, МБС, суддів, прокурорів та сексотів. Це вже у 60-80 роки, коли Мороз та Олійник були вже активними членами КПРС з вагомим стажем, проводився терор та переслідування інакодумцівшестидесятників, багато з яких були разом з Олійнником членами Спілки письменників, і на яких Олійник публікував наклепи та пасквілі у "Правді",

засуджуючи їх патріотичну поставу. Отже, чи є вони моральними співучасниками тих злочинів, чи ні? Такі питання іґнорують. Вже після повернення зі США на батьківщину, Мороз заявив, що якщо діяспора не схвалює того, що діється в Україні, вона повинна стати осторонь і "не заважати". Не більше, й не менше!

Окремо слід поставити питання про українське громадянство для діяспори. Хіба можна миритися з тим, що українець, народжений в Україні, який формально в 1939-1941 роках був громадянином УРСР і який не по своїй волі опинився на чужині для того, щоб відвідати батьківщину, мусить кожного разу звертатися за візою у посольство та платити високі побори. Хіба він не заслужив право відвідувати батьківщину у довільний час? Вже давно діяспора, через свої чільні представництва, повинна поставити це питання перед відповідними органами в Україні.

Відомо також, що у Прибалтику, Польщу, Чехію та інші посткомуністичні держави, після повалення комуністичних режимів, приїхало багато дітей політеміґрантів, спеціялістів високої кваліфікації, які здобули престижну освіту на заході, щоб допомагати своїм історичним батьківщинам. У тих країнах їх прийняли як дорогих і бажаних синів і дочок своїх народів. Багато патріотично налаштованих молодих українських спеціялістів з діяспори виявили бажання приїхати в Україну і працювати для неї часто за символічну платню. Виявилося, що для сьогоднішніх керівників держави вони не потрібні.

А питання про повернення наших співвітчизників на батьківщину? В усі посткомуністичні держави повертаються еміґранти, де їм створюють необхідні умови для проживання: можливість одержувати зароблену за кордоном пенсію у відповідній валюті, придбати мешкання чи збудувати будинок. В Україні для наших еміґрантів ніяких умов не створено і для багатьох з них, які бажали повернутися домів, це залишилося лише мрією. Ще на першому Світовому конґресі українців у серпні 1992 року в Києві утворена Українська всесвітня координаційна рада та її голова Іван Драч заявили, що будуть домагатися від уряду створення відповідних умов для повернення на батьківщину наших співвітчизників зі східної та західної діяспори. Досі нічого не зроблено.

Після відновлення державности великої ваги набуває справа репрезентації Української держави у світі. Якщо до цього усі зусилля діяспори були спрямовані у вільному світі на те, щоб привернути увагу світової громадськости до боротьби українського народу за своє національне визнання та визволення і відновлення державности, то тепер діяспора стала основним репрезентантом Української держави у вільному світі. Їй належить виконати величезної ваги завдання – показати, що Українська держава, яка постала на руїнах СРСР, є дійсно демократичною державою, яка розташована в центрі Европи зі своїм 52 мільйонним населенням, є основним ґарантом миру і стабільноссти у неспокійному посткомуністичному реґіоні. Діяспора добилась вагомих успіхів у залученні України у світове співтовариство. Велику допомогу дають представники діяспори делеґаціям, які відвідують західні

країни, створюють умови, щоб члени делеґацій почували себе повноцінними партнерами в контактах зі своїми західними колеґами. Не можна поминути і матеріяльну допомогу тим, яких держава не може покищо, на жаль, забезпечити усім необхідним для участи у мистецьких імпрезах та спортивних змаганнях. Це дозволило спортсменам України взяти участь та гідно репрезентувати Україну на Всесвітніх студенських іграх у Боффало (США) у 1992 році, на зимових олімпійських іграх у Ліліенгаммері (Норвегія) у 1992 році, численних світових та европейських чемпіонатах. Вагомий внесок робить діяспора у підготові та участі українських спортсменів в літніх олімпійських іграх що відбудуться в Атланті (США) у 1996 році.

Відома також вагома допомога, яку надає діяспора посольствам Української держави. За її фінансову допомогу закуплено будинки-бюра для розташування посольств та консулятів, придбано необхідне обладнання. Діяспора відгукується на усі прохання наших дипломатичних представництв України, в яких інколи панує недержавний дух та звучить неукраїнська мова! Така ситуація повинна стати також турботою діяспори.

Вершиною діяльности нашої діяспори у справі репрезентації України є візити президента України Леоніда Кучми до Канади та США. Одномільйонна українська громада в Канаді спричинилася до надання першій візиті Л. Кучми відповідної ранґи. Після повернення в Київ, Л. Кучма заявив, що завдяки сприянню діяспори почував себе дуже комфортно та по-домашньому і що велику частину успіху досягнутого в Канаді, записав на адресу діяспори. Завдяки величезним зусиллям діяспори у США, візита Л. Кучми в цю країну, передбачена на початку як офіційна, була перетворена на візиту найвищої ранґи – державну. Такої, без сумніву, великої чести були удостоєні за час президентури Білла Клінтона лише президенти Єгипту, Росії та японська цісарська пара. Затамувавши подих, спостерігали громадяни України на екранах телевізорів, як президентові України у столиці наймогутнішої держави світу віддавали найвищі почесті, як гордо майорів наш синьо-жовтий прапор. Наші серця сповнювалися почуттям гордости за нашу державу, за її репрезентантів, за нашу діяспору, зусиллями якої це все сталося. До речі, чи може прийти на думку нормальній, тверезо думаючій людині, якою є безумовно президент Л. Кучма, після зустрічей з українською діяспорою, засумніватися в цьому, якою повинна бути символіка української держави, чи яку позицію повинна мати державна мова. Діяспора повинна чітко та однозначно заявити, що якщо він, як Президент, категорично не спротивиться намаганням антиукраїнських, антидержавних сил змінити символіку держави, надати російській мові статус офіційної, не стане однозначно на захист української мови та культури, що він урочисто обіцяв діяспорі, то в цьому питанні і громадяни України, і діяспора чекають від Президента рішучої позиції та рішучих дій на захист основних атрибутів нашої державности – мови та символіки.

Останні події в Україні не додають оптимізму. Продовжується безапеляційна русифікація України, не зустрічаючи опору державних чинників. Розроблена програма розвитку російської культури, широко реклямується

діяльність на користь національних меншин. І це в час, коли українська культура, не маючи належної підтримки держави, занепадає. З величезними труднощами відкриті на південному сході українські школи під різними формальними причинами закриваються. У вищі навчальні заклади повертається російська мова. І це все здійснюється під фальшивими гаслами про права людини в час, коли права корінної української нації повністю ігноруються. Відзначення 50-річчя пертемоги у війні, яке мало стати початком громадянського замирення, пройшло під імперськими символами та гаслами. Про участь у війні УПА, патріотичних формацій, дивізії "Галичина" не було сказано ні слова. Чи і тут не повинна сказати діяспора своє вагоме слово? І чи не слід діяспорі звернутися до Президента та нагадати йому, як щиро він обіцяв допомагати нашій мові та культурі. Коли ж за обіцянками прийдуть конкретні діла?

Велика антиукраїнська акція – передача американською телемережою CBS пасквілю "Огидне обличчя свободи" викликала могутній протест діяспори. Ми на батьківщині із захопленням спостерігали за рішучими її діями, в яких брали участь усі громадські організації, незважаючи на деякі ідеологічні розбіжності між ними, і в тих акціях їх підтримувало усе українське громадянство, як в діяспорі, так і на батьківщині. Отже, є ще "порох у порохівницях" української діяспори, є ще до чого докласти зусиль.

З усього сказаного однозначно випливає незаперечний висновок: українській діяспорі ще заскоро спочивати на лаврах, її активної участи у процесах державотворення і моральної допомоги чекає батьківщина. Спільними зусиллями ми прискоримо становлення національної української держави, за яку боролися, страждали та гинули кращі сини та дочки нашого народу.

Львів, червень 1995.

Микола Рябчук

ДО МОЛОДИХ УКРАЇНЦІВ

Микола Рябчук, літератор, поет, журналіст, редактор з Києва, викладав у Пенсільванському університеті й прожив шкільний рік з своєю сім'єю в Америці. З нагоди градуації виступив з промовою до учнів української суботньої школи у Філядельфії.

Дорогі Друзі!

В Україні ми багато чули про українські школи в Америці і Канаді, хоч комуністичний режим і приховував від нас цю інформацію. Ми завжди з глибокою повагою ставилися до вас, до ваших батьків і, звичайно, до вчителів, котрі, не шкодуючи часу, енерґії, коштів, дбали про збереження, здавалося б, нікому не потрібної тут мови, вивчення культури й історії мало кому знаного тут і мовби навіть неіснуючого народу. Але, як писав український поет:

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні й приблуди,
І орди завойовників-заброд!

Сам факт вашого впертого існування за тисячі кілометрів від поневоленої й понівеченої України був переконливим доказом незнищимости українського племени, а водночас і знаком надії на те, що "завойовники" і "заброди" таки рано чи пізно пощезнуть. Я щасливий, що маю нарешті нагоду побачити ваші здобутки на власні очі, і я вдячний усім, хто надав мені цю нагоду. Я вірю, що ваш приклад допоможе ще не одній заблуканій, зрусифікованій душі в Україні віднайти шлях до свого коріння.

Незабаром я повернуся на Україну, аби розповісти про все побачене тут протягом року моєї праці в Пенсильвенському університеті. Зі мною повернуться мої діти, які протягом року ходили тут до молодших клясів американської школи й навчилися говорити по-англійському, здається, вже краще за мене. Я сподіваюсь, що вони не забудуть англійської мови у Києві. Але хоч би як добре вони говорили по-англійському, я думаю, вони не перестануть бути українцями, – так само як ви, гадаю, не перестанете бути американцями, хоч би як досконало опанували українську мову, культуру, історію. Ми різні – і це чудово. Але нас об'єднує спільна пам'ять, спільне минуле, спільний міт – і дає нам надію на спільне майбутнє. Ми можемо – кожен зі свого боку – наближати Америку до України, Україну до Америки. Ми можемо – кожен по-своєму – допомагати українцям пізнавати американців, а американцям – розуміти українців.

В українській школі ви навчились чимало речей, які, незаперечно, ще не раз стануть вам у пригоді. По-перше, ви опанували тут цілий ряд предметів, з яких, якщо захочете, зможете отримати в університеті кільканадцять "кредитів" – з української мови, літератури, культури, історії... По-друге, знаючи українську мову, ви можете легко опанувати будь-яку іншу мову слов'янської групи, оскільки всі вони досить близькі до української. По-третє,

через українську культуру й історію вам легше проникнути в культуру й історію всієї Східної Европи, взагалі, легше збагнути особливості інших народів, оскільки ви маєте ширший від пересічного американця погляд на світ. По-четверте, (хоч за практичним значенням це, мабуть, по-перше), з вашим знанням України ви можете легко й ефективно включитися в різноманітні бізнесові, культурні, наукові та інші проєкти, зв'язані зі Східною Европою; можна не сумніватися, що масштаби цих проєктів у такому перспективному й динамічному реґіоні дедалі зростатимуть. І, нарешті, по-п'яте, ви віднайшли свою спадщину, своє коріння, якого так часто бракує багатьом американцям, і що нерідко призводить до особистих і суспільних неврозів.

Безумовно, подвійна ідентичність теж може бути важкою ношею й навіть прокляттям для слабких, непевних себе душ; вона може у декого породити комплекс неповноцінности й навіть призвести до важкої психічної недуги – як ми це знаємо з трагічного прикладу нашого земляка Миколи Гоголя. Але для душ сильних, певних себе, цілеспрямованих вона може стати додатковим джерелом натхнення, енерґії, успіху. Найяскравішим, гадаю, у цьому відношенні є приклад жидів, котрі мусили жити з подвійною ідентичністю протягом тисячоліть, вигнані з власної батьківщини. А проте вони ніколи не забували про своє жидівство – навіть втрачаючи мову, відпадаючи від синагоги, стаючи майже цілковитими американцями, поляками, росіянами... Вони збагатили чимако культур, прислужилися багатьом народам, але при тому вони збагатили й жидівський народ, жидівську культуру, утвердивши вплив і авторитет своєї невеликої нації у цілому світі.

Я б хотів, щоб українці в діяспорі мали саме таку подвійну ідентичність. Щоб вони були повноцінними американцями (канадцями, австралійцями), успішними й динамічними, глибоко закоріненими і впливовими в цьому суспільстві, але щоб водночас вони відчували незриму причетність до українства як певного духовного ордену, певної "уявної спільноти", що нею, за визначенням американського вченого Бенедикта Андерсона, є кожна модерна нація. Бо українство (вірменство, жидівство) – це не тільки й не стільки мова, культура, історія, скільки певний міт, певна світська релігія, яку ми сповідуємо на підставі незалежної від нас вибраности.

Ми маємо всі підстави пишатися своїм українством. Україна – велика нація, яка на наших очах відроджується з історичного небуття. Ви знаєте, як цю націю нищили, гнобили, плюндрували. Ви знаєте, яким важким був її шлях до свободи.

У Києві президент ЗДА Білл Клінтон назвав Україну "однією з найдавніших націй Европи" – "one of the Europe's oldest nations". Мало хто звернув на цю фразу увагу – адже для кожного українця це лише константація факту, – знаного й вам, напевно, з підручників українознавства. В американській офіційній політиці, однак, це подія величезної ваги. Адже ще донедавна русоцентристський погляд неподільно домінував і в американській політиці, і в американському академічному світі, і в самому мисленні пересічних громадян. Цілком у совєтському дусі Україна трактувалася як "молодша сестра" Росії, таке собі історичне непорозуміння, недоречне від-

галуження від "общеруського древа", що прикро трапилося чи то в 16-му столітті – як польська інтриґа, чи то в столітті 19-му – як інтриґа австрійська.

В десятках книжок ви ще й тепер можете знайти замість терміну "Київська Русь" (Русь-Україна) безглузий покруч "Київська Росія". В дипломатії, однак, як ви знаєте, нічого не робиться "просто так", і жодна фраза не вимовляється без її належного обдумання. Причислення України до "найдавніших націй Европи" фактично означає визнання її спадкоємицею Київської Руси й ознаменовує кінець (власне, початок кінця) американської русоцентристської орієнтації. У сфері політики виступ Клінтона ознаменовує, по суті, те саме, що в академічній сфері – блискуча стаття гарвардського історика Едварда Кінана "On Certain Mythical Beliefs and Russian Behaviors". В обох випадках ідеться про не лише формальне, а й про реальне, нарешті, визнання України й фактичний кінець "Київської Росії".

Щоб по-справжньому збаґнути значення цього факту, досить згадати, як інший американський президент за кілька тижнів до проголошення Україною незалежности влітку 1991 р. перестерігав українців від "самогубного націоналізму" й радив надалі сидіти у московському ярмі; як роком раніше – якраз після прийняття Україною Декляриції про суверенітет – британський прем'єр заявляв у Києві, що не збирається встановлювати дипломатичних відносин ані з Україною, ані з Баварією, ані з Техасом чи Каліфорнією. Можна згадати, зрештою, ще ганебніший факт – встановлення Америкою дипломатичних відносин із Совєтським Союзом якраз у 1933 році – мов на глумливе схвалення зорганізованого більшовиками в Україні голодомору...

Безумовно, сьогоднішня Україна ще безмірно далека від тої, якою б нам хотілося її бачити. Більшовизм, колоніялізм, совєтчина заподіяли страшні руйнування не лише в економіці, екології, демографії, а й у людській психіці. Лікування не буде ані швидким, ані безболісним. Але український народ, переживши значно серйозніші випробування і знегоди, вочевидь, переживе і ці, менші...

Я, в кожнім разі, вірю у велике майбутнє України, і саме тому туди повертаюсь. Там, у Східній Европі, на наших очах твориться історія, яка на Заході давно вже зформувалася і застигла. Я хотів би, щоб ви теж відчували цей віддалений гул. Щоб нас і наших нащадків об'єднувало не лише спільне минуле, а й спільне майбутнє.

Олег Гнатюк

ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ ЗА ОКЕАНОМ

На II Світовому Конґресі Вільних Українців в Торонто в 1975 р. представлено 25-сторінковий звіт у справі молоді, були різні реферати, дискусії. В усіх доповідях, панелях, дискусіях і суперечках на тему молоді золотою ниткою в'ється одностайне стверджування, що найвагомішу ролю у заходах для збереження українства має батьківський дім. Школа і Церква – це дальші два чинники, наступні – це різні організації.

З посеред давньої української еміґрації в Америці від українства найбільше відпало дітей провідних піонерів-інтеліґентів, а збереглися діти неосвічених батьків, які навчали своїх дітей української мови і молитви. Простий люд тримався свого ґетта, і це ґетто першої еміґрації в Америці дало змогу створити підвалини для українського зорганізованого життя. Але не можна обмежитися до ствердження, що високоосвічені люди є космополітами, більш податливі на денаціоналізацію і асиміляцію. Українська дійсність, створена батьками, відштовхує дітей. І не батьки, а діти мають тут повну рацію. Хай прикладом буде велике число політичних організацій, наукових і молодіжних, які гуртують невеликий відсоток українців. Але це лише частина правди. Як зберегти українство серед молоді? Це складна проблема і вимагає багато кропіткої, продуманої праці, щоб її дослідити. Надмірна делікатність, тактовність супроти дітей, брак зацікавлення їхніми знайомими, брак спеціяльних, плянових, послідовних зусиль, щоб своїх дітей знайомити з їхніми ровесниками цієї самої національности, приносить втрати. Нечисленними є погляди, що пора українцям в Америці перестати говорити про еміґрацію, а наголошувати, що вони є поселенцями. Це однак вимагає інших концепцій. Поповнення українського населення в США і Канаді українцями з України і Польщі та інших країн не принесло радикальних змін ситуації. Висновок – це покоління без батьків.

Мішані подружжя в більшості ускладнюють обставини збереження своєї національности. Це природне прискорення асиміляції, але його не можна виключити. Легковаження національного чинника на користь емоційного (любов) чи матеріяльного (користь) – це найчастіші причини мішаних сімей. Черговою причиною є суперідивідуалізм наших дітей і супертолерантність наших батьків. Як у США, так сьогодні й у нас, особливо в містах, т. зв. хатня дисципліна явище у нас рідкісне. Для мого покійного батька, простого селянина з-під Сокаля, Богослужіння в неділі, свята, рідна мова – були присутніми весь час. Не було винятків і оправдання присутністю поляків, невиспанням після забави. З його уст ніколи не почулося польське слово, скероване до українця. Мішане подружжя не було можливе, воно означало б кінець мого зв'язку з рідним батьком.

Вимога відмолоджувати наші організації, установи є, на перший погляд, правильною і гарною, але в нашій дійсності дискусійна і складна. Замінювати "старого" молодим тільки тому, що так наказує вік, це принцип недобрий. Бо найпершим принципом повинно бути те, щоб той молодий не був гірший від

старшого, крім цього, більший досвід є дуже корисний в роботі. Палкий і динамічний патріотизм молодих – це гарна прикмета, але висловлювання своїх арґументів зухвалим тоном, коли їх ніхто не ображає, – це непотрібне. Трохи більше скромности молоді не завадило б. У наших світлицях, на наших імпрезах не є рідкістю споживання трунків. Я не є абстинент і противник напитків, але є межі. На одне запитання чому наші студенти в США не бувають у колі своїх колеґ-українців, відповідь була, що вони не цікаві, бо важко серед них знайти такого, який не говорив би лише про те, скільки може випити пива. Не хочу бути монополістом, який знає що робити, щоб молодь була краща, тому свої статті обмежую, щоб дати змогу іншим висловити свої думки, провокую.

("Наше слово", Варшава)

КОНКУРС
НА ПАМ'ЯТНИК "БОРЦЯМ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ" У ЛЬВОВІ

Проголошено відкритий конкурс на кращий ескізний проект пам'ятника "Борцям за Волю України", який символізуватиме боротьбу українського народу за своє національне визволення – від сивої давнини і до наших часів.

Пам'ятник має бути виконаний з довговічних матеріялів.

Рекомендоване місце встановлення пам'ятника – ділянка біля вулиці Дмитра Вітовського, навпроти входу до парку культури та відпочинку ім. Богдана Хмельницького, з розгалуженням на "Цитаделю". З метою якнайповнішого розкриття творчих ідей авторські групи можуть пропонувати проекти на інших ділянках, які журі буде розглядати рівноцінно з проектами, розробленими на вул. Д. Вітовського.

Кращий проект буде преміюваний сумою 700 долярів США, а з авторською групою за рекомендацією жюрі буде укладено угоду на дальше проектування комплексу. Для інших авторських колективів, які своєчасно подадуть проекти в повному обсязі, передбачено грошові компесації витрачених коштів. Передбачається також видати каталог поданих проектів.

У разі необхідности організатори конкурсу залишають за собою право проведення другого туру замовного конкурсу.

Організаційний комітет та Благочинний фонд створення пам'ятника "Борцям за волю України" у Львові.

Адреса голови Благочинного фонду: Роман Панкевич, 290014 Львів, вул. Черемшини, 1-а, п. 27, тел. (0322) 76-83-08.

Ген.-полк. Володимир Міхтюк

43-ТЯ РАКЕТНА АРМІЯ

(Скорочено)

ген.-полк. В. Міхтюк

– Товаришу генерал-полковнику, ваше з'єднання за віком чи не наймолодше в Збройних Силах України, всього 35 років ...

– ... У місті Вінниці було формовано управління, яке підпорядкувало спочатку три ракетні дивізії і дві ракетні бриґади. 20 серпня 1960 року командуючий армією видав наказ військам ч. 1, і цей день є початком її історії..

У 1962 р. на базі 43-ї ракетної дивізії, яка входила до складу армії, було зформовано 51-у ракетну дивізію, яку перекинуто на Кубу.

Армія за часи свого існування постійно переозброювалась. Тепер на озброєнні – сучасні ракетні комплекси, названі іноземцями СС-24, СС-19. У різні роки до бойового складу об'єднання входили 10 ракетних дивізій, навчальний центр, ремонтні заводи, бази, інші спеціяльні частини та підрозділи. Якщо брати тільки географічний аспект, то 43-я армія була розташована на території трьох колишніх республік.

– Ваша армія не одразу увійшла до складу Збройних Сил України. Хотілося б почути, як проходив процес підпорядкування.

– Ви торкнулися складного питання. Дійсно, армія після розпаду колишнього СРСР пройшла процес адміністративного перепідпорядкування Міністерству оборони України. Цей процес тривав майже три роки. В першу чергу тому, що він безпосередньо торкався долі кожного офіцера-ракетника, його сім'ї, долі ядерної зброї. Тут необхідна була добре виважена позиція. Ми дали змогу офіцерам спокійно вирішити питання своєї подальшої служби, життя. Дехто перейшов на службу у Ракетні війська Росії, дехто знайшов собі справу у цивільних умовах. Замість них до нас прийшли офіцери з Росії, Білорусії, інших країн СНД, виходці з України, що бажають служити своєму народові. Усі вже визначились, приняли присягу...

– Володимире Олексійовичу, які сьогодні завдання стоять перед ракетним об'єднанням і як їх виконують ваші підлеглі?

– Головне завдання, поставлене нам Міністром оборони України, полягає в тому, щоб забезпечити надійну охорону та оборону, підтримання безпеки ядерних боєприпасів у місцях зберігання, а також у ході технічного обслуговування та переміщення їх з місць зберігання до Російської Федерації.

Одночасно з цим, у зв'язку з виконанням Україною міжнародних обов'язків за угодою про нерозповсюдження ядерної зброї "Старт-1", на нас поклали не властиві нам завдання. Це зняття ракетних комплексів з бойового чергування, демонтаж ракет та обладнання, підрив шахтових пускових установок. На сьогоднішній день з бойового чергування вже знято 60 ракет; понад 300 боєзарядів вивезено в Росію, для їх подальшого розкомплектування. Великий обсяг робіт та збільшені у зв'язку з цим навантаження не вплинули на якість виконання завдань воїнами-ракетниками. Всі з'єднання та частини виконали плян ліквідаційних заходів за 1994-й та першу половину 1995 р. На належному рівні знаходиться і якість бойового чергування.

– Ви дотримуєтесь графіка ліквідації ядерної зброї, в чому я зміг переконатись, побувавши на командному пункті. Там виконня кожної операції фіксується буквально щосекунди. А що стосується забезпечення вас усім необхідним, то тут, наскільки мені відомо, графіки і обіцянки не витримуються. Які проблеми у зв'язку з цим виникають?

– Реформування та скорочення частин об'єднання здійснюється відповідно графіка, затвердженого Міністерством оборони України. Одночасно з цим графіком у Міністерстві оборони України був складений плян будівництва житла для наших військовослужбовців, який за термінами стикувався з ходом реформування та скорочення частин. Але на сьогодні, в силу ряду об'єктивних причин, цей графік не виконується, що не може не впливати на морально-психологічний стан військовослужбовців, серед яких 1957 чоловік не мають квартир та потребують покращення житлових умов.

Друга велика проблема – перспектива служби та використання з призначенням офіцерів армії, середній вік яких на сьогодні складає 32 роки, а вислугу 20 років та більше мають лише 25 відсотків від них.

– А яку перспективу ви хотіли б бачити у ракетній армії?

– Якраз вирішується доля багатьох офіцерів-ракетників. Але перспектива 43-ї ракетної армії – це дуже складне і делікатне питання, і вирішується воно не на моєму рівні. Краще торкнемося сьогоднішніх завдань.

Перш за все, виконуючи договірні зобов'язання України, ведучи ліквідацію ядерної зброї, не допустити зривів заплянованих термінів, порушень ядерної та екологічної безпеки.

Треба зберегти існуючу інфраструктуру військ, комунікації, матеріяльні засоби. Очевидно одне – за будь-якого розвитку у перспективі має використовуватись міцна база армії в цілому, або ж її складові частини.

Необхідно зберегти високопідготованих фахівців-ракетників, що глибоко знають ракетну справу, принципи роботи систем, обладнання, мають досвід експлуатації озброєння. Зважаючи на те, що таких фахівців в Україні мало, актуальність цього положення очевидна.

Маючи величезний досвід в організації бойового чергування, ми не можемо його втратити. Багаторічні традиції воїнів – ракетників ми повинні перенести у ті ракетні чи інші військові формування, що будуть після нас.

У нашій повсякденній діяльності ми теж зобов'язані забезпечити і підтримувати вишкіл особового складу, його морально-психологічний стан.

Вів бесіду підп. Нікифор Лисиця, *спецкор "Народної армії"*

"ЩИТ МИРУ - 95" ВІЙСЬКОВЕ НАВЧАННЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЙ

Американські та українські збройні сили відбули спільне військове навчання на полігоні біля Львова від 22-го травня до 1-го червня ц. р. Америка розпочала співпрацю з Україною ще 1993 року, коли медична група приїхала до Києва. Тепер Америка вислала найбільшу групу вояків на спільні вправи. З американської сторони прибуло в Україну понад 300 вояків. Більшість з них – це члени 3-ої дивізії піхоти, яка стаціонує у Вірцбурґу, Німеччина. Головним командиром дивізії є генерал-майор Л. Голдер, а заступником генерал-бриґадир Дейвид Ґрендж. Вони приїхали разом з вояками. Слід згадати, що в роках 1987-89 головним командиром 3-ої дивізії був генерал-майор Микола Кравців, який є на пенсії, але прибув на вправи як представник Пентаґону.

Щоб усіх перевезти із Франкфурту до Стрия треба було виконати 25 летів вантажних літаків. Це тривало три дні. Всі вояки мали повний бойовий виряд: зброю, ґазові маски, шоломи, бойові строї, наплечники. Військо рівнож взяло зі собою 50 військових вантажників та джіпів. Включено цілу систему комунікації, яка давала змогу контактуватися з цілим світом. Навчання проходили під кутом миротворчих заходів та спіль-них дій обох армій в майбут-ньому.

З української сторони бра-ло участь 432 вояки із 24-ої мо-тострілецької дивізії. Вони мали 46 вантажників, 15 озброєних, та гелікоптери. Українську групу очолювали генерал-лейтенант Володимир Кондратенко та генерал-майор Микола Петрук. Вони брали участь у спіль-них маневрах.

Головну промову чистою українською мовою та в патріотичному дусі виголосив генерал Лопата. На відкриті були присутні найвищої ранґи представники обох армій. Під час навчання відбувалися пресконференції з чисельними українськими та закордонними журналістами.

Майор Роман Ґоляш і генерал-полковник Іван Біжан

У виданому двомовному підручнику щоденних подій на вступі сказано: "Це є першоґрунтовне навчання між елементами американських та українських військ. Хоча це є вже друге міжвійськове миротворче навчання 3-ої піхотної дивізії ЗСА, для 24-ої мотострілецької дивізії України це буде перший цього роду вишкіл.

Це навчання є важливе з багатьох причин. Воно створює зв'язок між колишніми супро-

тивниками на базі миротворчих взаємоінтересів, дає змогу військовим продемонструвати свої змагання до світового миру, а також буде фундаментом досвіду на котрому наші країни можуть будувати майбутнє.

На летовищі (зліва): ген. Д. Ґрендж, ген. М. Кравців, підполк. М. Дерфілд.

Для українських та американських вояків, котрі візьмуть участь, це навчання буде надхненням й багате подіями. Відвідувачі також знайдуть цей вишкіл цікавим та багатозначним."

Дуже важну ролю виконували україномовні перекладачі – вояки, які служать в американській армії та резерві.

Під час підготови лейтенант Микола Тимченко з Нью-Йорку зголосився на чотири місяці праці в Німеччині, Яро Роговський, який служить в Німеччині, а виріс в Чікаґо, перекладав документи. Під час виїзду був прилучений до нас генерал-майор М. Кравців, який перекладав для генералів та обсервував спільне навчання.

Д-р Я. Онишкевич із Вашінґтону склав список україномовних вояків. Знайшлося понад 70. Вибрано тільки 17. З Німеччини покликано 19 російськомовних перекладачів із 3-ої дивізії. Мова в армії є в більшості українська. Вояків російського походження є біля 30%. Написи на полігоні були українською мовою.

Українські перекладачі були в такому складі: капітан Михайло Бохна із Філядельфії, служить в Німеччині, перекладач для генерала Голдера; лейтенант Олег Була, морська піхота, служить в Румунії, Норт Каролайна; старший сержант Стефан Хром'як із Бостону перекладав для відділу постачання (логістика) та для летунства; капітан Марія Ґалуґа із Філядельфії, тепер служить в Німеччині при летунстві, перекладала для преси; майор

Роман Ґоляш із Чікаґо – резерва, перекладав у головному штабі; майор Роман Гайда, лікар, служить в Німеччині; підстаршина Адріян Грещишин із Пенсильвенії, перекладав для роя; старший сержант Петро Лисенко із Чікаґо перекладав в курені та представляв військові знання; підстаршина Богдан Мак з Теннессі перекладав у чоті; капітан Лія Мастронарді, служить в Німеччині при летунстві, вивчила українську мову у військовій школі; майор Григорій Перхач, працівник американської амбасади у Києві, родом із Чікаґо; підстаршина Яро Роговський із Чікаґо, служить в Німеччині, перекладав у головному штабі; майор Ганя Слиш із Філядельфії, лікар в летунстві, служить в Німеччині; підстаршина Олег Сопель з Нью-Йорку, народжений в Україні, перший раз її відвідав, перекладав у головному штабі; лейтенант Маланка Турченюк із Філядельфії, призначена до головного штабу; лейтенант Микола Тимченко із Нью-Йорку, працював при головному штабі.

Під час підготови Військовий інститут мов у Каліфорнії видав для американських вояків підручник розмовної української мови. Підручник підгорували підполковник Марія Константин і старший сержант Данило Загоди.

Ми мали нагоду зустрічати українців у Моршині та Львові. Всі були захоплені приїздом американського війська, яке співпрацювало з українським.

Познайомилися також з отцем Зеленюком, який є неофіційним капеляном українського війська на полігоні. Українська армія покищо не має капеляна.

Український офіцер і джентельмен китицею квітів і поцілунком в руку вітає американську воячку-перекладачку.

Під кінець вишколу відбувся концерт пісні та танку у виконанні хору Прикарпатської вісйькової округи. Концерт був на високому мистецькому рівні. Американські вояки стоячи нагороджували оплесками кожний виступ. На закінчення хор проспівав пісню "Боже, благослови Америку". Сталось щось непередбачене. Американські вояки, далеко від рідної країни, сприйняли цю пісню з великим одушевленням. Всі стояли зі сльозами в очах. Це були сльози радости та любови до своєї батьківщини, яку кожний готов боронити.

Україномовні перекладачі скоро зжилися як друзі, помагали один одному та часто виручали російськомовних.

Нашим знанням української мови ми давали добрий приклад зрусифікованим воякам та навіть українцям.

Вкінці заклик до батьків: вчіть своїх дітей української мови, вона пригодиться на шляхах їхнього життя.

Роман Ґоляш

ГРУПА КРОВИ І ХАРАКТЕР

Група крови людини не залежить від раси, статі чи віку. Вона передається у спадок і не змінюється до кінця життя. Певною мірою вона визначає наші нахили, характер, уподобання. Це підтвердили дослідження більш як мільйона жителів Японських островів.

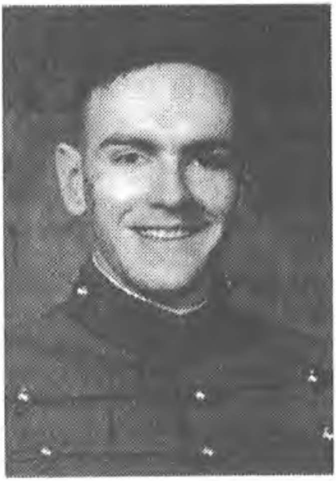
І ГРУПА ("О") Володарі цієї групи енерґійні, товариські, у них міцне здоров'я, сильна воля. Стійкі до неврозів, швидко поновлюють сили. Вони не позбавлені емоційности до успіхів і лідерства. У той же час дуже ревниві, метушливі і амбітні. Усе це, однак, не заважає їм бути хорошими друзями.

ІІ ГРУПА ("А") Ці люди старанні й обов'язкові, сумлінно ставляться до справи, працюють навіть в умовах сильного стресу. Хороші друзі, як правило, люди здібні. В усьому люблять гармонію, спокій, порядок. Чуттєві, терплячі й добро-зичливі. Вони - максималісти. Їхні недоліки - впертість і невміння розслабитися.

ІІІ ГРУПА ("Б") Такою групою крови володіють люди делікатні, вразливі, спокійні, але у них дуже високі вимоги як до самих себе, так і до оточуючих. Як правило, це індивідуалісти - явні, непрактичні, схильні чинити так, як їм подобається. Вони легко до всього пристосовуються, гнучкі й не скаржаться на відсутність уяви. Владні і творчі особистості. Однак бажання бути незалежним іноді може перетворитися у їхню слабкість.

IV ГРУПА ("АБ") Як правило, ці люди керуються у житті емоціями і почуттями, які беруть верх над здоровим глуздом і розрахунком. Спокійні та врівноважені. Як правило, їх люблять друзі і знайомі. Вони уміють розважати, тактовні і справедливі у ставленні до оточуючих. Та іноді бувають різними. Окрім цього, важко приймають рішення. Вони здатні мислити. Найчастіше конфліктують самі з собою. ("Віче", Житомир)

ДВА УКРАЇНЦІ ЗАКІНЧИЛИ ВІЙСЬКОВУ АКАДЕМІЮ

К. Воєвідка

Серед 988 молодих людей, що в суботу, 3-го червня 1995 року, закінчили Військову академію у Вест Пойнті були два українці, що відзначилися великими успіхами у своїх військових студіях, отримали не лише академічний ступінь бакалавра, але теж ранґу лейтенанта.

Константин Воєвідка отримав ступінь бакалавра з російської мови та механічної інженерії і став першим випусником з Військової академії у Вест Пойнті з ранґою кадет-капітана і головного хорунжого академії. Він визначився зокрема у спорті, був капітаном лещетарської дружини Вест Пойнту в національних змаганнях, як теж брав двічі участь в міжнародних лещетарських змаганнях для військовиків і був першуном в американській альпійській дружині. За це у спорті він отримав в часі ґрадуації нагороду ім. Вілляма Літтла II.

В останніх трьох роках перебування у Вест Пойнті К. Воєвідка, знаючи взірцево українську мову, був призначений як ескорт для високопоставлених військовиків з України, які відвідували американську академію в 1994 році, та до міністра оборони України Віталія Радецького.

Після ґрадуації К. Воєвідка дістав дозвіл відбути літні курси українознавства в Гарвардському університеті, а відтак він почне свій старшинський вишкіл у Форт Нокс, щоб згодом перебрати команду при тяжких танках у Форт Райлі Кензас.

Тарас Філенко закінчив академію зі ступенем бакалавра. Його зацікавленням є право та комп'ютери. Він отримав ранґу кадета-капітана, як екзекутивний старшина першого батальйону. Один із кращих спортовців, він отримав нагороду як член дружини футболу. Літом 1994 року він працював у Конґресі для конґресмена Крейґа Вашінґтона.

Після закінчення військової академії Т. Філенко розпочинає вишкіл для піхотинців у Форт Беннінґ, Джорджя. На дальші три роки він призначений до дивізії піхоти на Гаваях.

Т. Філенко

Олег Гринів

ЗАКАРПАТТЯ ЯК ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Двадцятиріччя між двома світовими війнами посідає особливе місце в історії Українського Закарпаття. Тоді розв'язалось позитивно питання "бути чи не бути" українцям цього краю, який упродовж цілих століть перебував під чужим поневоленням.

Аналіза зформульованої проблеми вимагає чітких методологічних засад. Насамперед, не можна іґнорувати того, що проблема Закарпаття – не якась ізольована: з одного боку, це частина української проблеми у міжвоєнний період, а з другого, на цій українській землі зфокусувались інтереси різних европейських держав. Окрім того, треба зважити, що проблема розшматованого чужоземними загарбниками українського народу опинилась після Першої світової війни в центрі европейських проблем.

Некоректно підходити до Закарпаття як проблеми української нації в міжвоєнний період абстрактно і статично. Цей час відзначався надзвичайною динамічністю, якісними змінами в процесі історичного і політичного розвитку. Тут доконечний конкретно-історичний підхід, пошуки зв'язків з попередніми періодами розвитку як періодами латентних процесів і ферментації.

Підхід до міжвоєнного Закарпаття як проблеми українського народу спростовує накидувані в умовах тоталітарної диктатури штампи про Київську Русь як "колиску трьох братніх народів". Якби вже тоді не існувало української нації, то відірване на цілі століття Закарпаття було б втрачене для неї. Отже, Київська Русь була українською державою, а українці як людська спільнота – державотворчою нацією. Почуття цієї спільности збереглись після розпаду нашої імперії на окремі князівства.

Приналежність Закарпаття до Київської Русі як великої української імперії в істориків не викликає сумніву. На той час його заселяло українське плем'я білих хорватів, землі якого розкинулись з обидвох боків Карпат. У "Повісті минулих літ" зазначається, що в поході на Візантію в дружині князя Олега Віщого воювали воїни з цього племени[1]. Відтак Закарпаття належало до Галицько-Волинського князівства, яке підтримувало добрі контакти, а нерідко стримувало аґресивні наміри мадярських сусідів. Лише занепад цього князівства дав мадярам можливість захопити українські землі за Карпатами.

Проте історична пам'ять про належність цієї галузки нашого народу до великої імперії Київської Русі, належність до великої державотворчої нації не могла вмерти. Вона ще була відчутніша, ніж в інших українських землях: там цю пам'ять затьмарила слава козацької доби, яка досягнула апогею духовного злету в творчості Тараса Шевченка. Історична пам'ять українців Закарпаття не зникла, незважаючи на посилену мадяризацію, в певні періоди

– на державному рівні, з одного боку, й москвофільську інвазію в духовній сфері, з другого.

Розвал Австро-Угорської імперії збігся з безпрецедентним феноменом: заявили про своє прагнення до створення незалежної держави українці, яких австрійські псевдовчені поквапились віднести до "неісторичних народів". Окрилені державотворчими успіхами своїх братів на Великій Україні, які 22 січня 1918 року проголосили Українську Народну Республіку "самостійною", від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу", галичани, буковинці і закарпатці здивували інші народи. 1 листопада 1918 року Українська Національна Рада взяла владу у Львові, а вже 6 листопада в Чернівцях так само вчинив Український Крайовий Комітет як буковинська делеґатура Української Національної Ради. Розпочинається своєрідна "парада" державного волевиявлення в містах Українського Закарпаття: Любовні (8 листопада), Сваляві (8 січня 1919 року, Сиготі (18 грудня), а також проголошення "Гуцульської республіки в Ясіню. Апогею цей процес досяг 21 січня 1919 року в Хусті, де відбувались всенародні збори українців Закарпаття, які висловились за приєднання краю до України. Звертаючись до представника угорського уряду, делеґат цього форуму з села Нанкове Іван Волощук сказав: "Ми жили спільно з вашим народом протягом кілька 2-х сот літ. Часом були добрі дні, часом погані. Ми дякуємо вам за опіку. Ви мусите однак зрозуміти – Мати кличе нас тепер і ми, діти, бажаємо йти до Матері. Ми бажаємо йти до неї". Після цього делеґати проголосили в спонтанному пориві: "З Києвом! Ми бажаємо бути з Києвом. Ми бажаємо бути з Матір'ю-Україною" [2].

Минув рік від проголошення незалежности в Четвертому універсалі Української Центральної Ради 22 січня 1918 року – і українці всіх батьківських земель одностайно підтримали ідею соборництва. Воля українців Закарпаття заслуговує найбільшої уваги, бо там робилось все, аби вбити почуття єдности з українцями Наддніпрянщини і Галичини. Якщо в 1866 році в краю налічувалось 479 українських шкіл, то вже в 1913 році лише в 34 школах "поруськи" вчили тільки релігію та церковний спів.[3] У звіті до угорського уряду його представник Е. Еґан писав про Закарпаття: "Народ не має ні землі, ні худоби, його судьба лежить у руках лихваря; народ навмисне розпиячений і здеморалізований, якому вже не можуть помогти ані священник, ані староста і якого адміністративний радник кривдить; народ якому взагалі ніхто в світі не подає помічної руки – цей народ буде поступово занепадати матеріяльно чим раз глибше, поки не згине". [4] Пророцтво, на щастя, не справдилось: його спростували самі закарпатці на своїх зібраннях через неповних двадцять років.

Що спонукало українців Закарпаття до єдности з Матір'ю-Україною по той бік Карпат? Відомий вчений і український політичний діяч з діяспори Вікентій Шандор вважає: "Наведені історичні ствердження про приєднання краю до України не мали свого кореня у якійсь виплеканій національно-політичній свідомості народу в нинішнім розумінні, бо такої в той час в загальному не могло бути. Був це радше вияв великого державницького відчуття, який є властивий нашому народові, як рівно ж був стихійним вибухом увільненого

голосу рідної крови, довгими віками глибоко прихо-ваного в душі народу. Грали тут велику ролю і традиції Київської Руси-України як держави і колиски нашої русько-української та в значній мірі слов'янської культури, що передавались від ґенерації до ґенерації. В очах наших русинів Київ був і досі є святим містом, столицею давньої Руси – величної імперії, яка була і їхньою державою".[5] Спираючись на аналітичну психологію швайцарця Карла-Ґустава Юнґа, маємо підстави сказати, що тут проявилось колективне несвідоме нашої нації, до якої належать і закарпатці.

Напевне, це національне колективне несвідоме привело українців всіх земель 22 січня 1919 року на Софійський майдан у Києві, де був проголошений Акт директорії про з'єднання всіх українських земель. У ньому зазначалось: "Віднині зливаються в одно віками відділені одна від одної частини України – Галичина, Буковина, Закарпаття і придніпрянська Україна в Одну Велику Україну. Сповнилися відвічні мрії, для яких жили й за які вмирали найкращі сини України. Віднині є тільки одна незалежна Українська Народа Республіка. Віднині український народ, звільнений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднати всі зусилля своїх синів для створення нероздільної незалежної Української Держави на добро і щастя українського народу"[6].

На тлі цих незаперечних історичних фактів лише поблажливий подив викликає твердження фальсифікаторів, які писали історію міст і сіл України. В томі, присвяченому Закарпатській області, вони пробують переконати, що народні обранці в Хусті 21 січня 1919 року прийняли рішення добитися возз'єднання Закарпаття з "усією Україною", "під якою робітничо-селянські депутати розуміли Радянську Україну".[7] По-перше, треба зважити, що на той час у Києві урядувала Директорія і там радянської влади не було, а делеґати висловлювались за єдність з Києвом. По-друге, у своїй резолюції Всенародний Конґрес угорських русинів у Хусті висловив бажання, щоб "українське військо обсадило комітети, заселені русинами, і щоб засмотрило населення, яке живе у важких умовах, у поживу"[8]. Якби йшлось про звернення до радянської влади, то українське військо не згадувалось би". Нарешті, по-третє, чимало говорить використання на тих урочистостях національної символіки. Августин Штефан пише: "Хустський майдан вже скоро вранці був переповнений сільськими возами. Вози і коні були прибрані синьо-жовтими стрічками. Святочно одягнені делеґати під синьо-жовтими прапорами збиралися в похід до церкви. Вони так само мали синьо-жовті стрічки на грудях і в поході співали: "Вже воскресла Україна".[9] Здається, після цього не може бути сумнівів про наміри делеґатів.

Проте мусимо зазначити, що процес не був такий простий, як він подається в дослідницькій літературі. У Закарпатті тоді не було жодної національної організації масового характеру, а волю до єдности з матірними землями України висловлювали народні маси і жменька незмадяризованої інтеліґенції. Головні збори Ужгородської Народної Ради 9 листопада 1918 року заявили про залишення Закарпаття автономною частиною Мадярщини. У Пряшівській Народній Раді москвофіли докладали зусиль, аби зфальшувати популярність прилучення до України. Провідник місцевих москвофілів А. Бескид виелімінував з резолюцій положення про прилучення до України,

залишивши невизначені положення про "самовизначення" та "національні свободи". Під впливом цієї ухвали такі ж невизначені резолюції прийняв ряд льокальних рад.[10]

Прагнення українського народу до незалежности й соборности у період національно-визвольних змагань 1917 – 1920 років не було реалізоване. Його апогеєм було свято Злуки українських земель 22 січня 1919 року в Києві. У тих урочистостях, а відтак у засіданнях Трудового Конґресу взяли участь два представники від Закарпаття І. Мигалка та І. Патрус. На допомогу закарпатським українцям не могла прийти ні армія ЗУНР, яка тоді воювала з поляками, ні Армія УНР, а також не було кому створити власне військо.

Такою ситуацією скористались сусіди. Вже 25 грудня 1918 року Угорщина без жодного погодження з українцями Закарпаття приймає закон "про автономію руської нації, яка живе в Угорщині". В ньому писалось: "Руській нації, що живе в рамках Угорщини, належить повне право на самовизначення в ділянках внутрішньої адміністрації, законодавства, публічного шкільництва й навчання, її народної культури, практикування і навчання релігії та вживання мови, і то так законодавча влада, як і виконавча, для яких є міродатні постанови, визначені в цьому законі".[11] До автономної правно-політичної території під назвою "руська Країна" закон відносив частини таких комітатів, як Мараморош, Угоча, Берег і Уг, що замешкані русинами, а доля інших комітатів (Земплин, Шариш, Абуй-Торна та Спіш) мала бути вирішена на основі загального мирного договору. До спільних справ з Угорською Народною Республікою були віднесені такі: закордонна політика, військо, фінанси, громадянство, приватне і карне право, а також питання господарської та соціяльної політики. Законодавчим органом визнавався Руський Народний Сойм. Виконавча влада мала належати Міністерству для Руської Країни у Будапешті та Державному намісництву Руської Країни в Мукачеві. Ґарантувалась також муніципальна й культурна автономія для населення інших національностей.

Незаконність такого втручання Будапешту у справи українського населення Закарпаття очевидна. По-перше, закарпатські українці не були "руською нацією", а частиною великої української нації, що самі підкреслювали. Отож, як частина цілого вони не могли самовизначатись. По-друге, цей край був захоплений угорцями внаслідок акту аґресії, який за міжнародним правом не має терміну давности. Не випадково Всенародний Конґрес угорських русинів у Хусті 21 січня 1919 року заявив, що українці Закарпаття не визнають цього закону про "Руську Країну", ухваленого угорським парляментом "без волі народу і без його заступництва", і вирішив не посилати послів до угорського парляменту. Водночас було ухвалено "з'єдинити комітати Мараморош, Угоча, Берег, Уг, Земплин, Шариш, Спіш і Абауй-Торна з Соборною Україною".[12]

Більшим успіхом потішалась новостворена Чехо-Словаччина. Вже 15 січня 1919 року її війська зайшли до Ужгорода. Чехо-Словацький уряд спирався на Американську Народну Раду Русинів на чолі з Григорієм Жатковичем, який протиставив Закарпаття як Угорщині, так і Україні, хоч не заперечував "мовної подібности" так званих угро-русинів з українцями. Жат-

кович заявляв, що Українське Закарпаття має бути "автономним штатом, який приєднається до котроїсь федерації, а саме чи до української, чи чехословацької", але в жодному разі не до мадярів чи румунів.[13] На Скрентонському конґресі АНРР було присутньо 1089 делеґатів. Ось результати голосування: за приєднання до ЧСР – 732, за приєднання до України – 310, за приєднання до Росії – 10, за приєднання до Мадярщини – 9, за приєднання до Галичини – 1, за самостійну державу – 28 голосів.[14] Аналізуючи результати голосування, Петро Стерчо наголошує на тому, що "москалі докладали дуже багато зусиль, щоб баламутити народ москвофільством, однак вражає низька кількість за Росією поданих голосів. Київ, Золотоверхий Київ присвічував американським русинам так, як і карпатським українцям у краю".[15]

Безумовно, використання як арґументу на користь приєднання Українського Закарпаття до Чехо-Словаччини результатів голосування еміґрантів з цього краю в США може викликати в правознавців у ліпшому випадку подив, але в тому трагедія народу, який не був суб'єктом історії, а його майбутнє шахувалось у чужих столицях. До того ж еміґранти не могли мати переваг перед жителями краю, волю яких висловив конґрес у Хусті 21 січня 1919 року.

До речі, АНРР зробила застереження: "Ческо-словенскій штат і Карпатська Русь сполучені в єдину державу – с одным правом гражданства – представляють одно государство, котрое в заграничных, военных и финансовых делах обще управляеся, в прочих же делах Русскій Штат самостоятельно своими законодательными властями и урядами сам себе управляе; полковым языком войска, рекрутованого на Руси, должен быти русскій, с русскими офіцерами".[16] Проте керівники ЧСР поставились до закарпатських українців зверхньо: якщо мадяри ще називали край "Руською Країною", то в Сан-Жерменському договорі, підписаному 10 вересня 1919 року, він називається "територією русинів на південь від Карпат", цебто взята термінологія політиків з Праги.

Дивуватись не доводиться, бо президент ЧСР Т. Масарик навіть сумнівався в тому, що українці ("малороси") є окремою слов'янською нацією. Право ж українців на самостійну державу він відкидав, бо "спроба українців бути самостійними довела, що їхнє відокремлення від Росії кидає їх під керму німців".[17] Тут Масарик замовчував, що українці як нація є кілька разів чисельніші від чехів і словаків, права на державу яких він не заперечував, і водночас іґнорував конкретно-історичні умови, які змусили українське керівництво звернутись до німців.

Чехо-словацьке керівництво вирішувало долю закарпатських українців також "без волі народу", але з його сумнівним "заступництвом" в особі Американської Народної Ради Русинів, що репрезентувала еміґрантів з краю, але аж ніяк не його населення. У посланні до Національних зборів 22 грудня 1918 року Т. Масарик сказав: "Угорські русини (Rusini) через своїх представників в Америці заявили бажання стати автономною частиною нашої держави. Таку саму пропозицію маємо від так званих карпатських руських (Rusu). Сам я не мав права вирішувати справу, але висловив свою охоту до такої сполуки. Безперечно, з відомостре, які маємо, русинський (rusinsky) народ в

Угорщині схвалить цю пропозицію".[18] Чого тут лише нема: і явне нехтування волевиявленням народу, і спекуляція на чехофілах у США, і самовпевненість?

У "Меморандумі про правне положення південнокарпатських русинів, територія яких творить частину території Чехо-Словацької держави", запропонованому Е. Бенешем Паризькій мирній конференції 17 травня 1919 року висловлювався намір надати українському населенню Закарпаття "широку автономію" з правом законодавства "У справах мовних, шкільництва і релігійних, як також і в усіх тих справах, що їх закони Чехо-Словацької Республіки дадуть до компетенції".[19] Якщо порівняти положення "Меморандуму" з так званим "десятим законом про Руську Країну", то бачимо, що обіцянки Угорщини для закарпатських українців були більші.

Своїх обіцянок уряд Чехо-Словаччини не виконав, хоч вони закріплювались у її конституції. Залишилось на папері запевнення про Сойм підкарпатських русинів як законодавчий орган краю. Перший губернатор "Підкарпатської Руси", як називалось Закарпаття в конституції ЧСР, Г. Жаткович сподівався на "повну політичну, культурну, економічну і народну автономію -- самоврядування" краю в Чехо-Словацькій державі, та після зневіри заявив 17 березня 1921 року про свою резиґнацію.[20]

Централістична політика Праги грубо нехтувала тим, що українське Закарпаття мало міжнародну й конституційну ґарантію автономії. Відмова надати таку автономію фактично була підтверджена в 1927 році: Чехо-Словаччина ділилась на чотири адміністративні краї (землі): Чехію, Моравію-Словенію, Словаччину і Підкарпатський край. Значна частина українського населення опинилась у складі Словаччини і була відірвана від четвертого краю. Окрім того, уряд Чехо-Словаччини віддавав перевагу москвофілам і робив усе, аби не допустити підвищення національної свідомости. В 1924 році лише 12 відсотків українців свідомо залічувало себе до української нації.[21]

Проте простежувалось цілком визначена тенденція. Ще в 1933 році чеський комуніст С. К. Нойман, який відвідав Рахівщину, писав про зникнення русинів з цієї землі як наслідок утвердження европейської цивілізації. "А поки що їх спустошують поборами і споюють денатуратом. Пізніше, очевидно, зовсім виживуть їх звідсіля, ніби вони із своїм східним характером не підходять до нових умов, до нових відносин і плянів".[22] Якщо комуніст Нойман пов'язував перспективи майбутнього закарпатських українців з соціялістичним шляхом, який "веде до визволення", то інший чужинець на сторінках часопису "Шлях Італії і світу" ("De Vie d'Italia e del Mondo") в 1934 році писав: "Самі гуцули називають себе українцями на просторі всієї гірської території, яку вони займають у Польщі, Румунії та в Чехо-Словаччині, і хотіли б, щоб уся країна, називалася Карпатською Руссю, називалася тепер – Карпатська Україна. Багато з них з обуренням відкидають назву "русинів", як назву, що надається тим, які, як вони пояснюють з завзяттям, – "були рабами і цілували руки панам, які їх били".[23]

Як вказують дослідники, в середині 30-х років росте національне самоусвідомлення закарпатців. Але тут є свої відмінності навіть із сусідньою Галичиною. Змадяризовані священники не могли очолити просвітянського

руху. Весь тягар створення мережі читалень Товариства "Просвіти" в сільській місцевості ліг на плечі місцевих патріотів і вихідців з інших земель України, зокрема вчителів, які підривали вплив москвофілів і мадяронів. Мали вплив на свідомість населення також організації "Пласт", українська преса, український театр. Не будемо відкидати також впливу Галичини. Про духовний потенціял Закарпаття засвідчив Перший з'їзд народовецької молоді в Ужгороді (1929 р.). Розпочинається боротьба за національні права.

Якісні зміни засвідчила Русинсько-українська Центральна Народна Рада 29 травня 1938 року в Ужгороді. Вона поставила вимогу про вибори до автономного сойму і "прилучення до Південної Руси тої території Східної Словаччини, що заселена русинами-українцями".[24] Як відомо, територія Карпатської України становила 12 тис. кв. км, а ще 4 тис. кв. км було, відірвано від неї, з яких 3 тис. кв. км становила Пряшівщина у Словаччині, а 1 тис. кв. км – Мармарощина в Румунії. До речі, останній клаптик української території був подарований румунам Прагою. Напередодні Другої світової війни в Українському Закарпатті проживало 725 тис. осіб, з яких українців – 63%, мадярів – 15%, жидів – 13%, чехів і словаків – 5% та ще по 2% – німців і румунів.[25]

Вимоги українців Закарпаття збіглись у часі з такими ж вимогами словаків і судетських німців. Наляканий німецьким вторгненням у Судетську область уряд ЧСР змушений був задовольнити домагання закарпатських українців і 11 жовтня 1938 року офіційно надав автономію Підкарпатській Руси.

На малій частині України схрестились інтереси різних держав. Свої претенсії на неї пред'явила Мадярщина – і рішенням Віденського арбітражу від 2 листопада 1938 року на підставі зфабрикованих Будапештом карт до Мадярщини відійшла територія з містами Ужгородом, Мукачевом і Береговом. Пряшівські москвофіли й "карпатороси" з Руської Народної Ради 15 голосами проти 2 не допустили прилучення Пряшівщини до автономного Українського Закарпаття. Польща боялась, що розвиток подій на Закарпатті сколихне Галичину, де вже почались акції на підтримку братів-закарпатців. Такі ж самі побоювання мало московське керівництво. Гітлерівська Німеччина керувалась власними інтересами, а не принципами справедливости і, врешті-решт, погодилась на захоплення Закарпаття мадярами. Румунія до певного часу дотримувалась очікувальної позиції, хоч згодом відверто проявила своє українофобство.

У Закарпатті формувався зародок великої европейської держави. Августин Волошин підкреслював: "Пам'ятаймо, що наша земля зветься вже Карпатська Україна, чим означено формально й міжнародньо, що це земля Українського Народу. Дійсно на ній остав тепер тільки український нарід, що тепер може виявити свобідно свої культурні цінності й свої національні стремління. Наші вороги знали, що це так станеться, тому вони так завзято не допускали до того, щоб заіснувала Карпатська Україна. Та вона є. Нам усім треба доложити всіх зусиль, щоб на тій Рідній Землі український нарід міг виявити себе гідним репрезентантом Української Ідеї".[26] У телеграмі до Праги 17 листопада 1918 року Центральна Українська Народна Рада вимагає, щоб "у новій Конституції була ужита урядова назва цього краю: Карпатська

Україна", але ця вимога ігнорується і в прийнятому через 5 днів законі залишається назва "Підкарпатська Русь".[27]

Вибори до Сойму Карпатської України засвідчили високий рівень національної свідомости закарпатців. У зверненні до виборців керівництво автономії підкреслювало: "Тепер, коли мільйони й мільйони наших братів та інших народів примушені жити під чужим пануванням, Боже Провидіння позволило нам, щоб ми, найменша частина українського народу, на своїй прадідній землі, самі собою управляли. За останніх 20 років наш нарід поступив сильно вперед, чого ознакою є і майбутні вибори".[28] Передбачення справдилось – і населення Закарпаття підтримало Українську Ідею, про яку писав Августин Волошин.

У тяжких умовах Карпатська Україна не утрималась. Та її недовга історія має далеко не реґіональне значення. По-перше, частина українського народу як великої европейської нації проявила волю до державного життя, незважаючи на кількасотлітнє придушення національної свідомости. По-друге, закарпатські українці заманіфестували перед світом свою приналежність до Матері-України. По-третє, ставши жертвою проєктантів Другої Світової війни та їх добровільних і фактичних союзників, українці Закарпаття продемонстрували національну і людську гідність, захищаючи свою державу.

Від того часу, коли Адольф Добрянський запропонував створити в складі Австрійської монархії "Руський Коронний Край" з Закарпаття, Буковини і Галичини, до проголошення незалежної держави Карпатської України минуло 90 років, але вони становлять цілу епоху в історії українського Закарпаття, в національній свідомості цієї галузки української нації.

П о с и л а н н я:

1. Див. Повість минулих літ. Літопис. – К.: Веселка, 1989. – с. 24.

2. Цит. за: Шандор В. Закарпаття. Історично-правний нарис від IX ст. до 1920. – Нью-Йорк, 1992. – с. 206.

3. Див.: Шандор В. Карпатська Україна – зфедералізована держава (Записки НТШ. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1963. – т. 177. , с. 319

4. Там же. – с. 320.

5. Шандор В. Закарпаття.... – с. 189–190.

6. Акт Директорії про з'єднання всіх українських земель (Вивід прав України). – Львів: Слово, 1991. – с. 105.

7. Див.: Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1969. – с. 34.

8. Цит. за: Стерчо П. Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919 – 1939 роках. – Торонто: НТШ, 1965. – с. 224.

9. Штефан А. Хуст 1919 – 1939 (Альманах "Гомону України") на 1959 рік. – Торонто, 1959., с. 82.

10. Див.: Лемківщина. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: НТШ, 1988. – ч. 1, с. 345.

11. Цит. за: Стерчо П. Карпато-Українська держава... с. 225.

12. Там же., ст. 224.

13. Цит. за: Шандор В. Закарпаття... с. 202.

14 Стерчо П. Карпато-Українська держава... с. 19.

15. Там же.,

16. Цит. за: Лемківщина.... – с. 348–349.

17. Цит. за: Бочковський О. І. Т. Г. Масарик: Національна проблема та українське питання (спроба характеристики та інтерпретації). – Подєбради, 1930, с. 231.

21. Див.: Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993, с. 58.
22. Нойман С. К. Енціяни з гори Піп Іван. Літні враження з Рахівщини (Вітер з полонини: Зб. творів чес.) Пер. з чес. – Ужгород: Карпати, 1986, с. 215.
23. Цит. за: Гуцульщина, 1990, ч. 20, с. 33–34.
24. Див.: Шандор В. Карпатська Україна – зфедералізована держава, с. 321.
25. Див.: Гуцульщина (Торонто), 1989, ч. 15, с. 7.
26. Самостійна Україна, 1964, ч. 4, с. 18.
27. Див.: Стерчо П. Карпато-Українська держава, с. 234–242.
28. Цит. за: Шандор В. Карпатська Україна – зфедералізована держава, с. 331–332.

ВОЗ'ЄДНАННЯ ЗАКАРПАТТЯ З УРСР

Рік 50-річчя закінчення другої світової війни для українського народу має більш глибинне історичне значення, яке не зводиться лише до ювілею воєнно-політичної перемоги. Одним з важливих наслідків у цьому розумінні стало возз'єднання всіх українських етнічних земель у складі єдиної держави.

Останньою крапкою в цьому закономірному й історично обумовленому процесі було підписання 29 червня 1945 року у Москві договору між СРСР і ЧСР про Закарпатську Україну, за яким (перша стаття) "Закарпатська Україна (що носить, згідно з чехо-словацькою конституцією, назву Підкарпатська Русь), яка на підставі договору 10 вересня 1919 року, укладеного в Сен-Жермені ан Ле, увійшла як автономна одиниця в межі Чехо-Словацької Республіки, возз'єднується в згоді з бажанням, виявленим населенням Закарпатської України, і, на підставі дружньої угоди обох високих договірних сторін зі своєю споконвічною батьківщиною – Україною і включається до складу Української Радянської Соціялістичної Республіки.

Настрої об'єднання відповідали історичним національно-визвольним інтересам, державотворчим змаганням значної частини населення краю, яке, особливо з середини XIX століття, культурно й політично все більше тяжіло до східних братів. Не випадково після розпаду австро-угорської імперії в жовтні 1918 року однією з найсильніших політичних течій в Закарпатті щодо державної належности краю була проукраїнська. Тож було самозрозуміле прийняття резолюції всенародного конґресу угорських русинів в Хусті 21 січня 1919 року про з'єднання з Україною.

З вступом Радянської Армії в жовтні 1944 року на Закарпаття – де-юре територію Чехо-Словаччини – в краї паралельно розгорнулися два процеси: формування нових органів влади в особі народних комітетів, у складі яких переважали комуністи – одна з найвпливовіших політичних сил ще з міжвоєнних часів, та становлення нової адміністрації уряду Чехо-Словаччини відповідно до угод, укладених з СРСР. Вже 28 жовтня 1944 року в Закарпаття прибула чехо-словацька урядова місія на чолі з міністром Ф. Немцем, і радянське командування передало в її відання південно-східну частину краю з центром у місті Хуст. Решта території з містами Ужгород, Мукачево, Берегово була оголошена прифронтовою зоною, де управління здійснювало радянське командування з участю народних комітетів. Якщо адміністрація Ф.

Немеца прагнула відновити домюнхенську чехо-словацьку систему управління, допускаючи при цьому серйозні прорахунки і дедалі все більше втрачаючи підтримку населення, то народні комітети при сприянні радянського командування, особливо політорганів 18-ї армії на чолі з Л. Брежневим і органами НКВС під наглядом Л. Мехліса, насаджували радянські порядки, рух за входження Закарпаття до складу України, названий рухом за "воз'єднання" краю з Радянською Україною.

Звичайно, подібний розвиток подій не міг не відбитися на характері радянсько-чехо-словацьких відносин. На зрозуміле занепокоєння і неодноразові дорікання чехо-словацького уряду, зокрема, президента ЧСР Е. Бенеша, радянській стороні, що вона порушує двосторонні домовленості й міжнародні угоди і має намір односторонньо вирішити питання про Закарпатську Україну, з Москви лунало у відповідь: "Народний рух на Закарпатській Україні не є випадковим явищем, він має свої національні й історичні корені, в зв'язку з чим радянський уряд не може і не хоче його іґнорувати чи заборонити закарпатським українцям висловити свою волю". І хоча в цих твердженнях є велика частка істини, але за ними не можна не відчути невідворотну політику могутньої держави-переможця, її прагнення до розширення власної території, особливо за рахунок стратеґічно важливих реґіонів.

У такій внутрішньополітичній та міжнародній атмосфері в Закарпатті розгорнулася підготовка до першого з'їзду народних комітетів краю. Важливим етапом його підготовки була перша конференція комуністичних організацій, що відбулася 19 листопада 1944 року, яка за участю 294 делеґатів і численних гостей проголосила створення комуністичної партії Закарпатської України, прийняла резолюцію з вимогою "усунути історичну несправедливість і возз'єднати Закарпатську Україну з Радянською Україною". Скликання в Мукачеві 26 листопада 1944 року Першого з'їзду народних комітетів було закономірним явищем, а одностайне прийняття 663 делеґатами маніфесту про вихід Закарпаття із складу Чехо-словаччини і возз'єднання його з Радянською Україною в складі СРСР залишається назавжди видатною подією в історії краю.

З'їзд народних комітетів обрав законодавчо-виконавчу владу Закарпатської України в особі Народної Ради на чолі з І. Туряницею і зобов'язав її здійснити історичне рішення про возз'єднання. Виходячи з цього, уряди Радянського Союзу і Чехо-Словаччини в березні 1945-го розпочали переговори, які з перервами тривали до 29 червня і завершилися підписанням у Москві договору про Закарпатську Україну і окремого протоколу до нього. Акт підписання своєю присутністю вшанував Й. Сталін.

Таким є перебіг основних подій, справді доленосних для Закарпаття і всього українського народу. Але з історії нічого не слід викреслювати. Тому, відзначаючи 50-річчя з дня підписання радянсько-чехословацького договору, маємо об'єктивно визнати, що цей історичний акт виплив із устремлінь переважної більшості населеня краю.

Уривки з газети "Народна Армія", 25. VI. 1995

Наші сусіди

Леонід Сотник

ВЕДМІДЬ, ЩО ЗНАЄ СМАК КРОВІ

ОДНОГО разу, переглянувши черговий випуск телеканалу "Останкіно", я пригадав розмову з досвідченим сахалінським мисливцем Володимиром Борисовським.

– У вас, материковців, дивне уявлення про ведмедів, – втовкмачував він мені. – Ви вважаєте, що це такий собі симпатичний, вайлуватий персонаж з дитячої пісеньки:

Мишка косолапый
по лесу идет,
Шишки собирает,
песенки поет...

Насправді ж це дуже хижа і аґресивна тварина. Найстрашніші ті ведмеді, які встигли скоштувати крови. Вони нападають на оленячі отари, і на пастухів, і розривають все на шматки. Я колись вполював одного "гурмана", який, загризши оленя, з'їдав тільки печінку. Інші шматки м'яса розкидав далеко навколо себе, навіть закидав на верхівки ялин.

... Росія завжди відчувала смак крови, практично не виходячи з малих та великих війн. Навіть після Великої Вітчизняної її солдати когось вбивали – у Кореї, Єгипті, В'єтнамі, Мозамбіку, Алжірі, Анголі, Афганістані... Змінювалась назва держави – Російська імперія, СРСР, Російська Федерація, та ніколи не змінювалася її суть, структура і методи управління.

Принцип (був і є) такий. В центрі – цар (вождь, диктатор), на територіях – генерал-губернатор, (секретар обкому, начальник НКВД-КГБ). Якщо траплялися якісь прояви непокори, то на повну котушку запускалася репресивна машина. В разі потреби залучалися війська. Війська брали участь у масових евакуаціях селян під час революції 1905–1907 років, бльокували зони біди в часи голодомору 1932–1933 років, розстрілювали робітників у Новочеркаську вже за часів "хрущовської відлиги"... А передостанній раз ведмідь скуштував крови під час жовтневих подій 1993 року, коли "демократичні" танкові гармати сипили комулятивними набоями по "білому дому", у якому засідав "антидемократичний" парлямент.

Трупи прибрали. Поховали. І зайвий раз пересвідчились, що саме у такий спосіб можна вирішувати всі державні проблеми. Смак кровн давав про себе знати.

А ТУТ ще й така ситуація: минала павза між напіврозпадом та початком повного розпаду імперії. Реґіони все більше віддалялися від центру, відчуваючи ослаблення "руки Москви". На фоні деґрадації армії, розриву господарських зв'язків між територіями, кризи неплатежів все більше утверджувалась думка: а яка нам користь від Москви? Навіщо нам її генерал-

губернатори, коли у нас і свої знайдуться? Раніше можна було із якогось Якутська чи Петрозаводська приїхати до "первопрестольной", поблукати там міністерськими кабінетами і щось за скромні хабарі вибити для реґіону. А тепер? Ніхто нічого не дає, бо не має, але намагається ухопити чуже. І хапає. Адже сама по собі Росія, тобто Московщина, нічим не багата – землі бідні, корисних копалин обмаль ерґоносіїв практично немає. Ну спитайте хоч би у якута: навіщо йому потрібна Москва? І певен, що ви навряд чи щось за логічно осмислене від нього почуєте. А спитайте у великороса: навіщо йому Якутія? І він вам чітко все пояснить. По-перше, це "исконно русская земля", як, приміром, Крим, Чечня, Східна Прусія (Калінінградська область) й інші території. По друге, у якутів є все: золото, алмази, вугілля, нафта, ліс. Їм того всього забагато, треба, щоб вони ділились. Чому ділились? Бо колись були вони дикунами, а потім покликали нас, щоб ми прийшли і принесли їм високу культуру, і за культуру треба платити. До речі, ви знаєто про те, що Росія ніколи і нікого не завойовувала, а всі народи нинішньої федерації приєднались до неї добровільно? Як це виглядало? Як звичайно, шляхом всенародного референдуму. Стрільці брали урни, бюлетені, запрягали оленів, роз'їжджалися по стойбищах і у кожній яранзі чи чумі проводили акт таємничого волевиявлення. І ніколи між якимись самоїдами і великоросами не виникало жодних конфліктів...

НАЙЦІКАВІШЕ, що є безліч людей, які вірять у ці байки, і тому перш, ніж ми перейдемо до аналізи деяких реалій сьогодення, давайте на кілька миттєвостей поринемо у глибину XVII століття. Я не хочу говорити про те, якою кров'ю Росія підкоряла Польщу, Прибалтику, Кавказ, Середню Азію... Це відомо всім. Хочу навести лише кілька фактів з історії підкорення народів, яких офіційна російська пропаґанда подає як таких, що добровільно, з великою радістю поклали свою свободу до ніг Російської імперії. Отже, кілька фактів з хроніки XVII століття.

На півночі самоїди не хотіли платити ясак. Коли влітку 1679 року збирачі ясаку прийшли у старе мангазейське місто, то до них прибув самоїдський князь Нила з оточенням. Самоїди кинулись з ножами на збирачів, але ті відштовхнули їх, а Нилу вбили. Три дні і три ночі самоїди штурмували місто...

На сході восени 1677 року на Ураку ясачні тунгуси перебили козаків, які йшли з Якутська в Охотськ, взяли гармату, ручну зброю, товарну скарбницю. Потім під керівництвом якогось Зелемея близько 1.000 тунгусів оточили Охотськ. Вони вимагали видачі глави російської адміністрації Крижановського, який, як свідчать документи, "ясачні книги тримав у себе в дома, в ночі приїжджали до нього тунгуси, перш ніж заплатити ясак, він відбирав в них кращих соболів собі, а в казну гірших, брав у іноземців жінок та дітей на блудне діло". Його заступник Данило Бібіков нічим не відрізнявся від попередника: "вішав тунгусів, бив батогом, різав вуха і носи наказував тунгусам під час платежу ясака кращих соболів ховати за пазуху і під полу, а потім віддавати йому".

Не можна не погодитись з російським істориком Сергієм Соловйовим, який так характеризував хід російської колоніяльної експансії проти нечисленних народів півночі та сходу:

"Не дивлячись на появу тут і там сильних духом воєначальників між дикунами, їм було не впоратися з російськими людьми, роди були надто нечисленними, розкидані на величезних просторах і ворожі один одному: спалахне повстання, для його придушення підуть російські люди, їх мізерне число... але з ними натовп покірних туземців, котрі йдуть приборкувати своїх".

Нам, українцям, це все теж відоме. Наші яничари були не гірше за тунгуських чи якутських, вони й тепер готові залити кров'ю Україну.

ТА ДАВАЙТЕ всеж повернемось у день сьогоднішній. А він свідчить, що Російська імперія вступила у другу фазу свого розпаду. Сьогодні вже зрозуміло, що війна у цій республіці переростає в партизанську, що буде вона мати довгий затяжний характер, і кожен день боїв буде працювати на розрив, на розвал держави, підкреслювати не тільки несумісність інтересів центру та територій, але й штучність всього утворення, що носить ім'я Російської Федерації.

Початок війни – закономірність, а район бойових дій – випадковість. Могло початися і не з Чечні, а з Туви чи Бурятії, Татарстану або Карелії... Відцентрові тенденції, включені десять років тому, набирають сили, і ніхто їх не зможе зупинити, що б там не робили у Москві, скільки б танків чи бронетранспортерів не кидали на землі повсталих народів.

Правити, тримаючись на багнетах, на яких, як відомо, сидіти дуже не зручно, важко, а чим подібне сидіння закінчуєтся – відомо. Досвіт історії показав, що жодна із світових імперій не змогла зберегти себе. Не допомогло ніщо: ні підкуп, ні брехня, ні навідь чисто економічні заходи, тобто переливання капіталів у колонії. Рухнула Римська імперія, потім Візантійська, Еспанська, Португальська, Австро-Угорська, Британська, Німецька... І залишилася на пляпеті – одна Російська. Хто сказав, що вона має право на існування? Які такі заслуги перед людством, які чесноти цього фашистсько-гулагівського динозавра забезпечать його існування? Тим більше, що, він ніколи не керувався демократичними методами і ніколи керуватися ними не буде. Пригадую слова Юрія Крижанича, який так писав про свою батьківщину – Росію: "Невміння висловлюватися, лінь, пиятство, марнотратство – головні наші природні якості; від марнотратства походить жорстокість відносно підлеглих. У нас немає природної бадьорости, благородної гордости, наснаги, не вміємо тримати себе толерантно... Велике наше народне нещастя – відсутність поміркованости у влади: не вміють наші люди ні в чому міру тримати, не можуть середнім шляхом ходити, але все по окраїнах та проваллях блукають. То у нас уряд зовсім розпущений, панують свавілля, безладдя, то все надзвичайно твердо, суворо і люто. У всьому світі немає такого... крутого уряду як в Росії. Розплодились в російському народі мерзенні звичаї, так що перед іншими народами росіяни є обманливими невірними, схильними до крадіжок, убивств, нечемности. Необхідно в цій державі вжити якінебудь заходи, щоб підняти соромливість проти содомії, громадську

тверезість проти огидного пияцтва, правосуддя проти чиновників, про яких говорив Ісаія: "Начальники твої – спільники крадіїв".

Цей текст навіть не потребує якихось коментарів. Хіба зазначу, що написаний він 350 років тому і, як бачимо, залишається актуальним, і тепер перед Росією стоять ті ж самі проблеми, і вирішувати вона їх буде так, як вирішувала завжди. Ведмідь, який знає смак крови, ніколи не стане пощипувати травичку.

Я НЕ ПОДІЛЯЮ тієї думки, що зразу ж за приборканням Чечні настане черга Криму. По-перше, ніхто не знає, коли відбудеться те приборкання – чеченці здатні вести партизанську боротьбу не один рік. До того ж вони небезпідставно розраховують на підтримку інших народів Кавказу. Тут Росія отримає свій черговий Афганістан, але страшніший за той, який уже був. По-друге, відцентрові тенденції, що зростають в інших реґіонах імперії, обов'язково дадуть свій енерґетичний викид. Може навіть статися так, що наш північний сусід буде мати на своїй території кілька гарячих точок. А все це буде супроводжуватись дестабілізацією політичного та економічного життя в цій країні. На такій хвилі розчистять собі дорогу до влади націонал-патріоти, або, простіше кажучи, фашисти, та утримати імперію в сучасних кордонах їм все одно не вдасться. Росія вступить на шлях перманентної кризи, яка триватиме роки, а можливо, і десятиліття. Тому центр зв'язків з РФ треба переносити з Москви на реґіони. Я за те, щоб нашими прямими політичними та економічними партнерами стали Татарстан, Башкортостан, Якутія (Саха), Карелія та інші республіки, які поступово віддаляються від московського центру. Враховуючи проблему енерґоносіїв, нам ще не скоро вдасться дистанціюватись від "евразійців", але в цьому реґіоні нам треба шукати і захищати свої інтереси, а не приреченого на загибель колоса.

Що ж стосується Чорноморської фльоти, то тут можна не поспішати. Треба виграти час. Неможливо підписувати з Росією якусь угоду про його статус аж доти, доки не буде прийнятий закон про перебування іноземних військ на території України та про використання українських комунікацій для перевезення військ та озброєнь іноземних держав. Яким повинен бути цей закон? Він повинен точно відповідати духові і букві Декляраціі про незалежність, а там записано, що Україна не тільки виступає за без'ядерний статус, але й прагне перетворитись у невтральну державу. Згідно ж з нормами міжнародного права жодна невтральна держава не може дозволити собі утримувати на своїй території іноземні війська. Таким чином, доля Чорноморської Фльоти і Севастополя буде вирішуватись однозначно. Ми з радістю відсалютуємо російській ескадрі, коли вона візьме курс на Новоросійськ і більше ніколи не повернеться де Севастополя. Хіба що з візитом дружби. Тримати ж у своєму тилу ведмедя, який знає смак крови, страшенно небезпечно. Хотілося б, щоб про це завжди пам'ятали наші державні мужі.

Сьогодні вони роблять ставку на Єльцина, Черномирдіна і ще Бог знає на кого. А треба робити ставку на себе. На Україну. На її народ. У цьому й полягає високе мистецтво політика.

"Східний часопис", ч. 11, 1995

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ УРОКИ ДІЯЛЬНОСТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ТА ПРИЧИНИ ЇЇ ПОРАЗКИ

Історичний досвід державотворення

У багатовіковій історії України чимало трагічних подій. Одна з них – поразка Центральної Ради і ліквідація створеної нею Української Народної Республіки.

Піднявшись на гребень суспільно-політичного життя як поборниця національно політичних інтересів українців і домігшись від тимчасового уряду поступок на шляху до національно-державної автономії України в складі Росії, Центральна Рада завоювала великий авторитет. Її опорою на той час були значні маси селянства України, певна частина робітників, вона мала чисельну військову силу. Щодо чисельности Збройних Сил Центральної Ради наприкінці 1917 р., то повних достовірних данних, на жаль, немає. Проте, якщо навіть оперувати як найбільш вірогідною цифрою – майже 400 тисяч бійців організованого війська, то й це, безумовно, дуже значна сила. Але ефективно її використати, як і інші об'єктивні та суб'єктивні революційні фактори, Центральна Рада не змогла.

Чому це сталося, ми краще зрозуміємо, проаналізувавши, насамперед, військово-політичні уроки діяльности та причини поразки Центральної Ради.

Перше. Політики із Центральної Ради недооцінювали значення війська у революційній боротьбі і, взагалі, неуважно ставились до патріотично настроєних військових.

У 1918 р. Михайло Грушевський відверто писав, що плян вироблений тодішнім військовим Міністерством, був побудований на принципах територіяльного устрою. Постійна Армія вважалася інститутом перехідним, тимчасовим, а нормальною формою охорони демократичної держави, – всенародна міліція.

Позиція Симона Петлюри щодо українського війська значно відрізнялася від позиції Винниченка, швидче, була протилежною їй. Але й вона не відзначалася чіткістю і однозначністю.

Українські патріоти в Російській армії не вважали себе "чужорідним наростом" і під впливом революційних подій в Україні все більше організовувались, прагнучи допомоги рідному краю. Влітку 1917 р. майже 300 тис. українських солдатів стихійно реорганізовувались у всеукраїнське формування, присягнувши на вірність Центральній Раді. В цій неоднозначній ситуації генерал Павло Скоропадський надав у розпорадження Центральної Ради українізований корпус із 40 тис. бійців, дисциплінованих і добре споряджених. Але його пропозицію було відкинуто з двох причин: ідеологи Центральної Ради доводили, що революція усувала необхідність реґулярної

армії, вони твердили, що не можна довіряти багатому землевласникові Скоропадському. Це була, звичайно, фатальна помилка, більше того – величезний військово-політичний прорахунок Центральної Ради. На той час концепція реґулярної армії в боротьбі за повну незалежність України вже була обґрунтована українськими патріотами, що перебували в російському війську. 29 березня 1917 р. на широкій військовій нараді Київського Ґарнізону, скликаній за ініціятивою поручика Миколи Міхновського та його однодумців, була прийнята резолюція про відкриття в Києві окремої військової організації – Українського військоовоого клюбу ім. Гетьмана Павла Полуботка. Військова нарада ухвалила принципово важливе для того революційного часу рішення "приступити до негайної організації національної армії як могутньої мілітарної сили, без якої не можна й подумати про здобуття повної волі України". Ця позиція військових входила в протиріччя з помилковою думкою Михайла Грушевського про "шкідливість завдань мілітаристичних" і його захопленням всенародною міліцією як формою охорони держави.

Беручи участь в травні – листопаді 1917 р. в організації проведення трьох українських військових з'їздів, Центральна Рада фактично не реаллізувала на практиці патріотичного піднесення солдатів та офіцерів. Реальною була можливість створити могутню, добе озброєну військову ґвардію, яка б могла бути основою реґулярної армії УНР в тих конкретних історичних умовах. Та підвів пацивізм політичного керівництва Центральної Ради. Все це врешті привело до трагічних наслідків...

Друге. Михайло Грушевський та його однодумці довгий час перебували в полоні федераліських ілюзій і в цьому контексті розглядати державотворчі процеси в Україні аж до кривавих подій грудня 1917 р. – січня 1918 р. і прийняття IV Універсалу, який нарешті проголошував: "Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною державою українського народу".

Об'єктивна аналіза співвідношення політичних сил в той час показує, що практична діяльність українських соціял демократів була малоефективною. Тому мрії діячів української соціял демократії В. Винниченка, С. Петлюри, М. Порша та інших про керівництво українською революцією фактично не були втілені в життя.

Поглиблення економічної та політичної кризи сприяло підвищенню популярности більшовицьких гасел. У книзі "Відродження нації" Володимир Винниченко писав, що навіть українські національно-свідомі робітники, що підтримували і оберігали Центральну Раду, зовсім не були ворожі до більшовизму.

Рада народних Комісарів Радянської Росії теоретично визнавала за Україною "право на самовизначення аж до повного відокремлення", але на практиці мала намір розпоряжатися її внутрішнім устроєм, більше того, повела воєнний наступ на українську територію, і Центральна Рада, одержавши гіркий урок за свої федераліські наміри, змушена була прийняти цю фактичну війну.

Загальна кількість військ, направлених в грудні 1917 р. – січні 1918 р. з Росії в Україну, – трохи більше як 32 тисячи червоноґвардійців, матросів і солдатів. Війська ж Української Народної Республіки в результаті пацифістської політики керівництва Центральної Ради мали на той час уже не велику силу.

Як справедливо наголошує І. Нагаєвський в своїй "Історії Української держави XX століття", Українська Центральна Рада була переконана, що Україна зі своїми відкритими кордонами і по двохсотлітній неволі утримає свою самостійність і без армії тільки сильною вірою в соціялістичне братерство, і це було її непростимою помилкою і гріхом проти своєї нації, бо через те була змарована рідкісна, добра нагода відродження і закріплення своєї державности.

Третє. Неспроможність Центральної Ради яскраво виявилась у її ставленні до вирішення аґрарного питання. Після всіляких зволікань і обіцянок, під тиском селян в листопаді 1917 р., вона, нарешті, підготувала проєкт земельного закону. Передбачена норма вільної від конфіскації землі становила понад 40 десятин, що за умов масового безземелля селянства була дуже високою. Це – найуразливіше місце законопроєкту (до речі, спершу ця норма передбачалась ще вищою – 50 десятин). Не дивно що під час його обговорення, 14 грудня 1917 р., він зазнав гострої критики з боку окремих членів Центральної Ради, особливо представників від селян.

Більшовицькі партійні організації розгорнули надзвичайно активну аґітацію проти неясного закону Центральної Ради про соціялізацію землі серед селян, вимагаючи розподілу всієї землі.

У збройній боротьбі проти Центральної Ради українське село в своїй масі залишалося невтральним: селяни вичікували хто переможе. З українських частин, що перешли на сторону більшовиків, незабаром не залишилося нікого: маса українського війська "здемобілізувалася" й повернулася до села.

Четверте. Розчарування мас викликала й зовнішня політика Центральної Ради. Зважившись, нарешті, під тиском обставин на укладення сепаратного мирного договору з Німеччиною та її союзниками, Центральна Рада змушена підписати його в найбільш несприятливий для себе час – коли майже вся Україна була вже захоплена більшовиками. Це й примусило її вдатися до вкрай непопулярного кроку – запросити війська нових союзників в Україну з метою повернення своєї влади. І хоча майже немає сумнівів у тому, що останні так чи інакше захопили б Україну (оскільки дуже терпіли від нестачі продовольства, взяти яке, окрім України, було просто ніде), незаперечливим залишається факт, що український народ опинився під п'ятою окупантів саме з вини Центральної Ради.

П'яте. В останні роки, особливо після проголошення незалежности України, наші дослідники дістали змогу об'єктивно вивчати вітчизняну історію, в тому числі й діяльність Центральної Ради. Для відновлення історичної правди зроблено вже чимало. Та, на жаль, спостерігається й інше. Замість повного заперечення будь-якого позитивного значення діяльности Центральної Ради, що було характерним для більшості досліджень радянських істориків, сьогодні часто доводиться спостерігати протилежну край-

ність: надмірно ідеалізується її історія. Думка, що Центральна Рада нібито загинула під ударами "більшовицьких багнетів, надісланих з півночі", а після підписання так званого "Брестського миру" Україна була віддана Німеччині, і тому 29 квітня 1918 р. німецькі солдати вдерлися до залі Центральної Ради, вчинили обшук і наказали розійтися, стала невід'ємлимим атрибутом багатьох усних виступів, окремих публікацій і навіть офіційних документів деяких сучасних політичних партій...

У дійсності ж Центральна Рада не чинила опору німецьким військам. Німецькі і австро-угорські війська прийшли в Україну як союзники Центральної Ради згідно із підписаним нею ще 9 лютого 1918 р. в Бресті мирним договором.

Німцями було запроваджено жорстокий окупаційний режим. За словами фельдмаршала Е. Люденфорда, німецька окупаційна армія вбачала своє завдання у тому, аби "придушити більшовизм і створити в Україні такі умови, щоб мати змогу добувати з неї військові вигоди й вивозити хліб і сировину".

Пішовши на ці угоди, Центральна Рада фактично підписала собі смертний вирок. Її політика викликала розчарування майже в усіх верствах населення України. Неукраїнці засуджували розрив зв'язків між Україною та Росією, незаможні селяни не отримали очікуваної землі, у заможних селян і великих землевласників націоналізація їхніх володінь викликала лють, а всі разом засуджували Центральну Раду за введення в країну жорстоких німців.

Опозиція Центральній Раді, яка не змогла створити сильної влади та виробити програму замирення країни набирала сили.

29 квітня 1918 р. на з'їзді, скликаному в Києві ліґою землевласників, на якій з усієї України прибуло 6500 делеґатів, Павла Скоропадського проголосили гетьманом. Майже одночасно з цим німці віроломно розігнали Центральну Раду. Втративши довір'я і підтримку мас, вона була безсилою відвернути катастрофу.

Історичний досвід і військово-політичні реалії українського державотворення 1917–1918 рр. переконливо свідчать, що здобуття повної незалежности України, відродження і процвітання нашої Батьківщини в сучасних умовах не є можливим без боєздатних Збройних Сил.

Полк. Микола МІРОШНИЧЕНКО
кандидат історичних наук, доцент.

РОЗШУК

Шукаю свого діда, який пропав без вісті, в битві під Бродами: Василь Пінчук нар. 30 грудня 1910 р. в с. Снятинка, повіт Дрогобич.

До Дивізії вступив в липні 1943 р. Вишкіл переходив в Heidelager-і. За інформації буду вдячний:

Едко Забродський, 290022-Львів, вул. Виговського 27, кв. 53

Василь Федорович

КАНАДСЬКИЙ УКРАЇНЕЦЬ - ГЕРОЙ ФРАНЦУЗЬКОГО РЕЗИСТАНСУ

Тим героєм є сл. п. Петро Дмитрук із Саскачевану, відомий у Франції під іменем "П'єр лє Канадієн". Про нього саме був поміщений репортаж у "Рідерс Дайджест" за серпень 1995 р.

Ось що пише автор репортажу:

Петро Дмитрук народився 27 травня 1920 р. в Радіссон, Саск. в українській родині. Він був одинаком. Перед вибухом Другої світової війни батьки Петра переселилися до малої місцевості Віньярд, Саск. В липні 1941 р. Петро Дмитрук зголосився добровольцем до канадської армії. Приймальна комісія визнала його здібним до військової служби, а беручи до уваги його особливі прикмети – самовпевненість, енерґію, кмітливість – призначила його до летунства. Його приділено в ранзі сержанта до 405 бомбардувального ескадрону. В липні 1942 р. Петра Дмитрука відряджено до Англії, де він як кулеметник на літаку типу "Лянкастер" брав участь у нічних летах над окупованою німцями Европою. Критичним для Дмитрука і його товаришів летунів був день 12 березня 1943 р. Вертаючись в ранніх годинах з рейду над Штутґартом, "Лянкастер" несподіванно наткнувся на німецького винищувача типу "Мессершмідт 100", який обстріляв його з 20-міліметрової гармати. "Лянкастер" загорівся. Пілот дав наказ вискакувати на парашутах. Ті, що вискочили, злетіли в різних місцях. Шістьох з них німці відарзу зловили і взяли в полон. Тільки одному вдалося, при допомозі французьких підпільників – "макі", дістатися до Англії. Щодо Дмитрука, всі думали, що він загинув. Але він врятувався, приземлився у віддалі около 200 км. на схід від Парижа.

Тепер почалася його "одіссея". Самітній, в незнаному чужому терені, скриваючись перед людьми, він серед різних пригод пробивався на південь Франції. Тут біля міста Клермон Ферран, у віддалі около 400 км. від Парижа, випадково зустрів його в лісі один з членів французького підпілля, Йосиф Пляне. Він догадався, ким є заблуканий в лісі чоловік, і забрав його до свого дому в селі Паран, на південь від Клермон. Пляне і його брат заопікувалися Дмитруком.

Місцева поліція зацікавилася незнаним чоловіком, почала розпитувати братів Пляне, хто він такий, а навіть робила обшуки в їх домі. Передбачаючи небезпеку, Пляне відпровадив Дмитрука до хати іншого макі – Куратела, який мав харчову крамницю в сусідньому селі Шамальє. Куратель вистарався для Дмитрука фальшиві документи і залишив його в своїй крамниці як "глухонімого помічника". Раз Куратель показав Дмитрукові крадену зброю й амуніцію, а тоді Дмитрук легко пояснив як її вживати. Незабаром Куратель

завважив, що його крамниця є під наглядом поліції. Для нього це був сиґнал, що Дмитрук мусить зникати, тобто переїхати в якесь інше місце. Він залишив крамницю Куратели й почав переховуватися серед вульканічних горбів на захід від Клермон. В часі між травнем і жовтнем 1943 р. він, разом з відділом макі і групою альянтських летунів, переховувався в опущеному шкільному будинку в далекому селі Бансон. Тут він помагав повстанцям при вишколі зі зброєю. Дмитрук міг легко провадити вантажні авта, він був вишколений в артилерійській стрільбі та енерґійно брався до всяких зайнять.

Тепер макі з Овернь набирали певности і відваги та були готові до всяких ризикованих ударів. В серпні група під проводом полк. Ґаспара враз із Дмитруком як водієм авта вивозила 10 своїх товаришів з поїзду, що був під сильною військовою охороною.

Два місяці пізніше та сама група заорганізувала сміливу втечу трьох провідних макі з в'язниці в Клермон Ферран. Один з визволених, комендант макі Дюма, пізніше співпрацював з Дмитруком. В жовтні розроблено плян вивезти таємно до Англії групу альянтських летунів, включно з Петром Дмитруком. Петро зрезиґнував з тієї пропозиції, він постановив залишитися при повстанцях, які потребували досвідчених автоводіїв. В тій справі полк. Ґаспар домовився із вищим канадським офіцером і Дмитрук залишився у Франції.

Таким чином Петро Дмитрук став повноправним членом Першого Корпусу Макі в Овернь. Він вже мав репутацію чоловіка готового робити все, що треба, і йти, куди накажуть. Один з повстанців, Мартінон, згадує: "Праця була тяжка. Між атаками ми спали дуже мало в різних магазинах зброї, ми підбирали достави, що спадали з парашутів, і доставляли їх повстанцям у горах. Петро був сильний духовно і фізично, він ніколи не нарікав. Він з нами зжився так, що ми забули, що він канадець, він був один з нас."

Увечорі 9 грудня 1943 р. Петро і Дюма від'їхали, щоб перевірити історію одного альянтського летуна, якого підозрівали, що він є аґентом Ґестапо. Як тільки вони від'їхали, прийшов від команди макі наказ, стримати німецький військовий поїзд, що мав переїзджати через Лє Мартр. Акцію мав перевести полк. Ґаспар. Він приготовив відповідні вибухові матеріяли і разом зі своєю групою удався на означене місце. Користаючи з густої мряки, група Ґаспара підложила під рейку вибухові матеріяли в віддалі 300 метрів від залізничної станції. Незабаром над'їхав поїзд і голосний вибух бомби прошив нічну тишину, настало замішкання і паніка. Ґаспар зі своїми макі вернувся до місця постою. Тут він ствердив, що Петро і Дюма ще не вернулися зі своєї місії. Це його затурбувало.

Тимчасом Петро і Дюма мали в поворотній дорозі затримку з автом і щоб приїхати на час до повстанського пункту, вибрали коротшу дорогу через Лє Мартр. Не знаючи про те, що саме тут був напад на німецький військовий поїзд, вони поспішали своїм автом попри будинок залізничної станції. В тому моменті німці відкрили по них кулеметний вогонь. Петро Дмитрук згинув на місці, а Дюма, мимо поранень, зумів вирватися з міста і скривався в полях, звідки макі забрали його зі собою.

Другого дня вранці німці, оскаженілі з приводу втрати около 20 вояків, в переконані, що напад вчинили мешканці Лє Мартр, оточили містечко й забрали закладників, щоб розправитися з ними за вчинений саботаж. А тим часом біля ратуші лежало закривавлене тіло Петра Дмитрука. Місто в агонії чекало на німецьку відплату. Мер міста Брен переконував німців, що вбитий "террорист" не з їхнього міста і ніхто його тут не знає. Німці кликали різних людей, щоб пізнавали вбитого, але ніхто не міг його зідентифікувати. Навіть макі Йосиф Пляне, що переховував Дмитрука в своїй хаті в Паран, покликаний до розпізнання вбитого, не признався, що знає його. Таким чином вдалося переконати німців, що мешканці Лє Мартр не мають нічого спільного з нападом на поїзд. Місто було врятовано від німецької пімсти.

Як німці відійшли з Лє Мартр, мешканці міста похоронили Дмитрука з великими почестями на місцевому кладовищі. Французький резистанс втратив хороброго й вартісного бойовика, а мешканці Лє Мартр були впевнені, що його смерть врятувала містечко від німецьких репресій. Для них він залишився героєм.

В 1944 р. Канадський Департамент Оборони повідомив Петрового батька Юрія, що його син загинув у боях проти німців в рядах французкого резистансу. Батько погодився з тим фактом, а в Віньярд Петро Дмитрук залишився одним з 23 імен на воєнному пам'ятнику.

Проте Франція пам'ятала свого "П'єра лє Канадієн". В 1946 р. мешканці Лє Мартр побудували для Дмитрука пам'ятник в тому місці, де він загинув. При відслонені були присутні його товарищі – макі, а між ними Ґаспар і Дюма. Рік пізніше, з нагоди відзначення смерти Дмитрука, мер міста в своїй промові заявив що жертва того великого героя резистансу врятувала життя багатьох мешканців Лє Мартр, і того факту не можна ніколи забути.

Кожного року від 1946 до 1970 ветерани резистансу й сотки мешканців Лє Мартр маршували з прапорами до пам'ятника їхнього "П'єра", щоб відзначити річницю його смерти.

В 1971 р. новообраний мер містечка Лє Мартр – Поль Брен, запропонував, щоб для увіковічення пам'яти "П'єра" заключити "побратимство" між Лє Мартр і Віньярд в Саск., звідки походив Петро Дмитрук. Він згадав, що інші місця заключають такі побратимства для економічних цілей, а Лє Мартр в даному випадку хоче заключити "побратимство серця". Він зразу взяв справу в свої руки й написав листа до Вольтера Ґуд'їра, мера містечка Віньярд в Саскечевані, з пропозицією – для вшанування пам'яті Петра Дмитрука заключити акт побратимства між Ле Мартр у Франції і Віньярд в Канаді. Він далі писав, що Петро Дмитрук, знаний у Франції як "П'єр лє Канадієн", є шанований кожного року на місці його смерти, а тіло його поховане на муніципальному кладовищі. Він теж обіцяв влаштувати в Ле Мартр офіційне прийняття з участю родини героя.

При кінці літа 1972 р. справа побратимства між двома містечками ставала що раз більш актуальною. Дві кузинки Петра Дмитрука – Стефанія Кушнір і Ерні Никифоряк – були готові репрезентувати родину в Лє Мартр. Крім того, було багато інших готових їхати до Франції відвідати могилу Дмитрука. Проблемою була тільки справа коштів подорожі. Мер Ґуд'їр

вислав до Оттави прохання про субсидію. Але Оттава мовчала. В жовтні приїхав до Реджайни прем'єр Трудо на з'їзд Ліберальної партії. Мер Ґуд'їр і ще двох інших чільних представників громади поїхали до Реджайни й там відбули пресову конференцію в справі Дмитрука. Та подія стала голосною й Оттава дала ґрент на покриття коштів подорожі до Лє Мертр.

9 грудня 1972 р. 13-особова делеґація з Віньярд виїхала до Франції. На летовищі в Клермон Ферран вітали делеґатів – мер Поль Брен, члени міської ради і дитячий хор, що відспівав канадский гимн. Після того, в присутності представників французького президента і канадської амбасади, військових атташе, місцевих достойників, ветеранів резистансу та сотень мешканців міста Ґуд'їр і Брен поклали квіти на Могилі Дмитрука, а наступного дня поклали знову квіти біля пам'ятника Дмитрука на тому місці, де він загинув. В будинку міської управи Брен і Ґуд'їр відслонили таблицю про побратимство двох міст в пам'ять Петра Дмитрука або "П'єра лє Канадієн". Тут же ветеран макі, а тепер містечка Паран – Йосиф Пляне, вручив кузинці Дмитрука мапу і сержантські відзнаки Петра, які він зберігав протягом довгих років.

Щирі почування і гостинність мешканців Лє Мартр зворушили канадських гостей. Поодинокі французькі родини гостили кснадських делеґатів у своїх домах та опікувалися ними на кожному кроці. Три дні тривали парадні церемонії і бенкети. Вдячні канадці запросили французів до Саскачевану, і відлетіли додому.

Рік пізніше мер Лє Мартр – Поль Брен прибув з 16-членною делеґацією до Саскачевану. На летовищі в Реджайні вітали їх з великими парадами військові ветерани й місцеві достойники. Організатори зустрічі приготовили різноманітну програму, що включала цікаві екскурсії, оглядини замітніших місць та інші несподіванки включно з величавим бенкетом для 200 осіб у міському культурому центрі.

Після 1974 р. був цілий ряд взаємних візит між Віньярд і Лє Мартр.

В 1992 р. Ерні Никифоряк та інші мешканці Віньярд поїхали знову до Франції, щоб там у малій місцевості Лє Мартр відзначити 20-ту річницю "побратимства серця". З тієї нагоди відбулася церемонія біля пам'ятника Дмитрука на площі Резистансу, де сходяться вулиці Ґаспара і "П'єра лє Канадієн".

Для мешканців Ле Мартр І Віньярд Петро Дмитрук став символом героїв, що віддали своє життя за свободу інших.

Треба подякувати авторові репортажу за те, що він як канадець англійського роду ясно підкреслив українське пходження Петра Дмитрука. Правда, це має значення тільки для Канади, бо у Франції він далі "П'єр лє Канадієн".

Цікаво, чи українці у Франції поцікавилися тим питанням.

Резюме репортажу:
Charles W. Magill. The prairie kid who died for France.

Володимир Молодецький

ВЕЛИКА КУРСЬКА БИТВА

В серпні цього року минуло 52 роки від битви під Курськом, битви, яка була найбільшою битвою в історії людства. Американські і британські історики, які пишуть про Другу світову війну, мають тенденцію звертати свою увагу виключно на ті воєнні події, в яких брали участь їхні війська, забуваючи, що для німців Друга світова війна – це східній фронт. Більшість німецьких військ були дислоковані на східньому фронті і тут німці понесли втрати, які рішили про вислід війни. Ричард Гольман у своїй книжці "Epic Land Battles" каже, що на східньому фронті німці "bled white", тобто "скривавились до білого" і вже не могли прийти до сил. Прийнялося також, що битва під Сталінґрадом була зворотним пунктом у війні. Німецький маршал Еріх фон Манштайн уважав, що не битва під Сталінґрадом, але битва під Курськом була зворотним пунктом війни. На його думку, битва під Сталінґрадом, хоч захитала німецькуи воєнну потугу, але її зовсім не знищила і ще були надії, що ситуацію можна буде змінити. Зате битва під Курськом знищила німецьку воєнну машину до того степеня, що кожний військовознавець втратив надію на перемогу Німеччини.

По битві під Сталінґрадом, Червона Армія, використовуючи свою перемогу, розпорошила свої сили, і фронт устабілізувався так, як диктувало виснаження військ і, до певної міри, весняна відлига. Через це, на північний захід від Сталінґраду, поміж Орлом на півночі і Харковом на півдні, оба міста ще в німецьких руках, фронт висунувся вперед на захід від Курська, творячи випуклину, яка врізувалася в окуповану німцями територію. Для совєтів цей висунений на захід простір, становив знамениту базу, з якої можна було розпочати офензиву в напрямі Орла-Брянська, загрожуючи німецьким арміям на півночі, і на Харків, загрожуючи німецьким арміям в Україні. Тому вони почали нагромаджувати величезні сили в тій випуклині і розбудовувати оборонні лінії вглибину на приблизно сто кілометрів.

Після битви під Сталінґрадом, німці були в одчайдушній ситуації. Їм конче треба було показати своїм союзникам, що вони дальше є панами ситуації, і, перед усім, їм потрібна була перемога, яка виснажила б Червону Армію, збалянсувала б їх сили з совєтськими і піднесла б мораль армії і народу.

Ситуація біля Курська насунула німецькому командуванню думку, що власне там трапляється нагода втягнути в бій величезні совєтські сили, окружити їх і знищити. Не всі німецькі генерали були прихильниками офензиви під Курськом. Вони передбачували можливість невдачі панцирного прориву і побоювалися, у такому випадку, втягнення німецьких армій у протяжний фронтальний бій, у якому німці могли б понести величезні втрати, на які вони вже собі позволити не могли. Більшість генералів, одначе, на чолі з маршалом Манштайном підтримували таку офензиву.

Совєтська розвідка інформувала штаб Червоної Армії про німецькі пляни і вони мали час відповідно підготовитися*. Вони мали дві можливості.

Перше, вдарити першими і не допустити німців до здійснення їхніх плянів. Друга можливість – це початкова оборонна дія, а, ослабивши німців, приступити до протинаступу. Вони знали, що дотепер Червона Армія не мала досвіду використати і втримати прорив вглибину. У кожній офензиві вона поносила важкі втрати і не завжди могла осягнути наміченої мети. Натомість в обороні, совєтські вояки виявилися завзятими, витривалими і понад усе відважними. Далі, СРСР продукував у зауральських фабриках коло дві тисячі танків місячно, отже, вони могли поповнити втарти, понесені в обороні, і накопичити танки до наступу. Крім того, вони були також свідомі того, що їх танки типу "Т-34" є багато кращі від німецьких "Pzkw IV". Вправді, німці мали випуск нових танків "Tiger" і "Panther", але ті танки ще не були випробувані в бою. Почалася підготова до битви, в якій обі сторони сконцентрували все найкраще, що мали. Німці сконцентрували на півночі, під командою маршала Моделя, і на півдні під командуванням маршала фон Манштайна, 900.000 вояків, 10.000 гармат, 2.700 танків і 2.500 літаків. Совєтські сили були ще більші. Підготовлюючися до оборони, вони замінували поля 2.200 протитанковими й 2.500 протиперсональними мінами. Сконцентрували 1,337.000 людей, 20.220 гармат, 3.306 танків, 920 ракет-"Катюш" і 2.650 літаків. Совєтське командування знало, що німці мали перевагу в тактиці і техніці, але вони вірили, що перевага у силі вогню і завзяття в обороні збалянсують німецьку перевагу у тактиці. Німецькі можливості воєнної продукції зменшуються, а власні, протилежно, збільшуються, і тому рішили вести жорстоку оборону, не звертаючи уваги на втрати в людях і матеріялі, щоб тільки знищити якнайбільше німецьких танків, без яких німецькі офензиви будуть становити мінімальну загрозу.

Битва під Курськом складалася з двох фаз: німецької офензиви, яка тривала від 4-го до 12-го липня, і совєтської контрофензиви – від 12-го липня до 23-го серпня. Маршал Манштайн почав офензиву дещо інакше, як звичайно. Звичайно німці кидали в бій танки, які блискавично посувалися вперед, а у прірву, яку вони творили, вливалася піхота. Тому, що соєтські оборонні лінії сягали коло сто кілометрів вглибину, фон Манштайн вирішив зробити навпаки – кинути до прориву піхоту під прикриттям літунства і артилерії, а тоді у прірву, зроблену ними, кинути танки. Тактика, яку успішно застосував маршал Монтґомері в битві під Алямейн, в Африці. Для зм'якчення совєтської оборони, поки фон Манштайн дав наказ наступу, "Люфрвафе" зробила 2.000 бомбардувальних польотів. Але не все вийшло так, як було пляноване.

Координація німецької піхоти з танками, під сильним вогнем ручної зброї, не була така, якби хотілося. Часто піхота була відділена від танків, залишаючи її без оборони. Показалося, що "Тигри" і "Пантери", не випробувані в бою, мали деякі хиби, які треба було усунути. Їм гасли мотори і вони легко загорювалися. Щоб не стримувати імпету офензиви, фон Манштайн дав наказ танкістам не затримуватися, щоб помагати унерухомленим танкам. Наслідком того, залишені танки ставали жертвою протитанкової совєтської оборони. У перший день боїв, совєти знищили понад сто

німецьких танків. Прориви, які німцям вдалося зробити, не змогли получитися один з одним, не могли їх як слід використати. На півночі маршал Модель також не досяг великих успіхів. Через перші чотири дні офензиви фронт майже не змінився. Але і совєтське командування не зуміло вповні використати ситуацію. Їх пляни знищити німецьке літунство на землі і тим осягнути повітряну перевагу, не вдалися. Німці підняли свої літаки в повітря перед совєтською атакою, і тому втрати літаків спочатку офензиви були малі. Одначе німецькі успіхи були мінімальні, і не могли мати вирішального значення. Через п'ять днів боїв вони проломилися вглибину оборонних ліній на приблизно 15 кілометрів, совєтські оборонні лінії сягали до 100 кілометрів.

Втрати по обох сторонах були величезні, але совєтське командування мусило вжити резерв тільки частково, а німці кинули в бій усе, що мали.

12-го липня, совєтські війська розпочали свою контрофензиву. Того самого дня німці плянували на північному відтинку наступ на село Прохорівка, і кинули 700 танків до наступу. Несподівано вони стрінулися з 850 совєтськими танками. Бій тривав вісім годин. Танкісти обох ворожих армій, майже смажилися живцем в розпечених сонцем танках. Курява взносилася така густа, що літаки не могли дати піддержки ані одним, ані другим. Врешті увечорі побоєвище залишилося в совєтських руках. На побоєвищі горіло понад 600 танків, з того понад триста німецьких.

13-го липня Гітлер дав наказ стримати німецьку офензиву. Одначе маршал фон Манштайн не вірив, що совєти зможуть продовжувати офензиву з таким імпетом, з яким вони її почали, і переконав Гітлера, щоб не стримувати офензиви. Гітлер змінив свій наказ. Совєтське командування кинуло в бій свої резерви і зовсім стримали німецький наступ. Фон Манштайн, який мав і, зрештою, далі має, опінію одного з найкращих стратегів 2-ої світової війни, тим разом перерахувався і зробив помилкові висновки. Гітлер не мав іншого виходу, як стримати всі офензивні пляни. Він це зробив 17-го липня. Це ще не означувало, що бої закінчилися. Тепер почалася розвивати совєтська офензива у повній своїй силі. Вона вдарила у двох напрямках: на півночі на Орел-Брянськ, і на півдні – на Харків. Наступ на Харків, який загрожував німецьким військам в Україні, був успішний. Червона Армія мала перевагу над німцями у суходільних військах 4:1, а у повітрі 4:3. Протягом п'яти днів, вони посунулися вперед понад дев'ятдесят кілометрів, Харків опинився в совєтських руках.

Втрати по обох боках були величезні. Разом вбитими і пораненими було понад 907.000 вояків, з того 70.000 полеглих. Коло 3.000 танків залишилося на побоєвищах біля Курська, з них 40% німецьких. Хоч совєтськіі втрати були більші, вони могли їх легко поповнити. Їхня перевага в людях давала їм все нові людські резерви, а їх фабрики за Уралем працювали на пову пару, продукуючи воєнний матеріял. До того, гігантська американська допомога давала їм майже невичерпні можливості. Німці, втративши велику частину своєї індустрії від американських і британських бомбардувань, маючи багато менше населення, як СРСР, і розпорошивши свої сили по всій Европі, вже не могли своїх втарт під Курськом поповнити.

Битва під Курськом була найбільшою і найбільш рішаючою у 2-ій світовій війні. Після неї Червона Армія перебрала стратегічну ініціятиву. В боях під Орлом, Білгородом і Харковом, які включаються у Курську битву, німецькі збройні сили зазнали нищівних ударів, які примусили німецьке командування зрезиґнувати з їх офензивних плянів і перейти до оборонної стратегії. Ця велика битва відібрала німцям ініціятиву і змінила курс війни, але чомусь на заході про неї мало знають.

Маршал Жуков у своїй книжці "Великі битви маршала Жукова", пише що совєтський провід повністю розумів важливість тої битви. В денному наказі, підписаному Сталіним 24-го липня 1943 року, кажеться: "Леґенда, що німецькі літні офензиви є завжди успішні, і що совєтські війська примушені відступати, розвіялась". Совєтські історики вважали, що Курськ це німецьке "Ватерльо", і, здається, це правда.

* Чи не найважливішу ролю у вирішенні Курської битви відіграла совєтська розвідка. Як в Японії розвідник Зорґе довідався, що Японія не нападе на СРСР, і тому всі частини з Далекого Сходу перекинено в Европу, так розвідники т. зв. "Червоної капелі" (Die Rote Kapelle) мали свою людину у головній квартирі вермахту й всі деталі до приготування Курської битви доносили до ставки Червоної армії. Німецька контррозвідка викрила "Червону капелю", але вже тоді, як офензива під Курськом почалася, і її вже не можливо було зупинити – "Запізно", – сказали у головній квартирі. Так подала німецька преса зараз після закінчення війни.

Володимир Жила

ПАРАШУТНА БРИҐАДА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ

(Спомин про спроби її формування)

На підставі порозуміння провідних політичних угрупувань українців, що перебували в Німеччині та в союзних з нею державах, 17 березня 1945 року створено Український Національний Комітет[1]. Комітет був виразником прагнень українського народу до відновлення Української Національної Суверенної Держави та незаперечним фактом, який підтверджував істинність державотворчих прагнень українського народу та тої його частини, що в боротьбі з ворогом за визволення України опинилася поза її межами.

Український Національний Комітет очолив, делеґований майже всіма угрупуваннями, Генерального штабу генерал-хорунжий Павло Шандрук. У склад Президії Українського Національного Комітету увійшли як заступники: проф. д-р Володимир Кубійович і адвокат Олександер Симоненко та інженер Петро Терешенко як генеральний секретар. Проти кандидатури генерала Шандрука висловилися українські монархісти, які пропонували на голову Комітету колишнього Гетьмана Української Держави з 1918 року генерала Павла Скоропадського, але його не обрано шляхом виборів. Інші угрупування вважали, що на голову цього важливого Комітету не можна пропонувати кандидатур людей, що в минулому чи тепер, займали чи займають офіційне становище в українському громадсько-політичному житті. Тому потрібна була невтральна особа, якою і був генерал Шандрук, який, до речі, не належав до жодної української політичної партії.

Переговори з німцями відносно Комітету були затяжні, а головною перешкодою були росіяни, які встигли переконати німців, що власівська концепція є найбільш пригожою формою нової структури для всіх "народів Росії". Але цієї імперіялістичної концепції не прийняло ні одно українське угрупування, як також ні одна організація інших народів. Таким чином, не маючи іншого виходу, німці були змушені остаточно визнати Український Національний Комітет, як єдиного представника українського народу та як його найвищий орган[2].

Організаційна праця Комітету, зокрема на військовому секторі почалася перед його інавґурацією та проходила за українським пляном. Того ж 17 березня Український Національний Комітет видав свою деклярацію, в якій заявив, що

"Покликання до життя Українського Національного Комітету -- це нова сторінка в суспільно-політичному житті українського народу, який глибоко пройнятий любов'ю до рідної землі та хоче бачити свою батьківщину звільненою від загарбника.

"Тому Український Національний Комітет приступив до організації Української Національної армії, що має відновити збройну боротьбу за українську державність. Українська Національна Армія в українській уніформі, під освяченими попередньою боротьбою бойовими національними прапорами, з власним українським командуванням, буде стояти під ідеологічно-політичним проводом Українського Національного Комітету. В склад її увійдуть передусім українці, які перебувають у німецькому війську та в інших військових і політичних формаціях.

"До майбутнього державного будівництва повинна станути сильна духом і тілом, глибоко національно-усвідомлена, працездатна українська людина... У своїй роботі Український Національний Комітет буде співпрацювати з Національними Комітетами інших поневолених більшовиками народів, які борються так само, як і український нарід, за своє самостійне і вільне життя... І він (Національний Комітет -- В. Ж.) виконає їх з певністю, якщо кожна свідома українська одиниця віддасть усі свої сили у спільне змагання за спільну перемогу"[3].

Згодом Комітет приступив до організації нової української армії при німецьких збройних силах. Нова армія за пляном Комітету мала складатися з двох основних частин: реґулярної армії, що мала завдання боротися на східному фронті проти ворога України – СССР та нереґулярної частини, що мала офіційну назву – Група "Б" (парашутна бриґада) Української Національної Армії[4].

Парашутна бриґада, згідно зі своїм завданням, мала бути перекинутою на східній фронт для диверсійно-партизанської акції проти комуністів на Україні. Командиром бриґади призначено Отамана Тараса Бульбу-Боровця, а керівником штабу полковника Андрія Доллуда, згодом полковника Івана Коваля. Згідно з пляном, опрацьованим штабом бриґади, у склад її мали входити добровольчі кадри за індивідуальним підбором і вибором членами штабу бриґади з усіх існуючих вишколених формацій Української Національної Армії, а також шляхом адміністування кадрів з концентраційних таборів. Спочатку бриґада була запланована на п'ять тисяч вояків. Згодом штаб обмежив її до півтори тисячі бійців, поділених на малі бойові одиниці силою рою воєнного часу, керованого офіцером. В партизанських операціях окремі рої, на випадок потреби, могли з'єднуватися в чоти й сотні, а то й діяти більшими відділами, рекрутуючи на місцях в Україні нових партизан. Бриґада, що складалася з двох батальйонів і мала в своїх рядах понад 400 вояків[5], у тому числі вільних козаків під командою полковника Терещенка та перебувала в чеських горах у районі Йоганесберґу.

Намічені військові пляни щодо бриґади не були повністю здійснені з двох причин, а саме: німці намагалися різними заходами змонтувати спільний фронт з росіянами, а українці одностійно відхиляли це, перекреслюючи всі німецькі та власівські заходи, й німецькою капітуляцією, що наступила вже на початку травня 1945 року.

Коли протягом 1943 року Гітлер мріяв ще про перемогу, то після невдалого атентату на нього в 1944 році, він покладав надію лише на "відплатну" атомову зброю. В той час німецькі військові сили зазнавали щораз сильніших ударів. Змінилася ситуація в Україні, німецька армія була майже повністю витиснена з наших земель совєтськими "визволителями".

Тим часом минали дальші трагічні місяці, а кінця війни не було видно. Ми, що залишилися на волі, гірко переживали жахливий німецький терор

проти українських патріотів. І тут раптом німецька влада почала звільняти українських арештованих провідників і то з усіх політичних угрупувань. Кожному було ясно, що тут немає мови про будь-яку зміну політичного курсу, а просто воєнні події так різко змінилися, що німці вирішили розпочати переговори на широкій базі.

Пригадується мені одна довша розмова з майором Кирилом Дацьком [6], що працював керівником у відділі української пропаґанди в Берліні і був втаємничений у секрети нашої закулісної політики. Багато не думаючи, він ствердив, що вістки про звільнення не тільки правдоподібні, а й реальні. Німці хочуть, щоб наші провідники порозумілися між собою ще перед початком переговорів. Тут Дацько вбачав нову лінію політики і радив, що треба забути трагічне минуле та спільними силами почати будувати нове майбутнє. Закінчуючи цю прецікаву розмову, він прямо запитав мене, чи не захотів би я залишити видавання моїх журналів і перейти до загонів Отамана Тараса Бульби-Боровця, що швидко починають формуватися. Для мене це була радісна несподіванка та справді приємна вістка, що матиму можливість служити у війську під командою Отамана Бульби-Боровця. Але цієї суботи я йому згоди таки не дав. Треба було порадитися з друзями та з моєю "владою", під керівництвом якої я працював. Усі наступні дні я широко передумував справу, склав пляни та ще перед закінченням тижня поїхав до Берліну, щоб офіційно передати майорові Дацькові мою згоду. Тим разом, продовжуючи нашу попередню розмову, він ще більше втаємничив мене в суть справи, а саме, що я служитиму у парашутній бриґаді, яку плянують організувати й якою керуватиме Отаман Тарас Бульба-Боровець.

Наприкінці лютого 1945 року я отримав листа з Берліну про те, що мене прийняли в ряди Української Національної Армії та що повинен зголоситися у військовій команді в Берліні, щоб там оформити документацію та отримати військовий мундир лейтенанта. Це було для мене показником, що майор Дацько переговорив справу з Отаманом Бульбою-Боровцем, який перебував тоді в готелі "Кант" у Берліні. На мою думку, він був єдиний, що рішив мою справу на рекомендацію майора Дацька. 6 березня я отримав залізничний квиток і маршрут із запискою, що на станції в Берліні до мене приєднається полковник Андрій Доллуд – керівник штабу бриґади, що їде до Чехії на вишкіл.

З Берліну ми виїхали надвечір після сильного бомбардування міста 17 березня. Поїзд їхав поволі, зупинявся на різних станціях, найдовше стояв на малих станціях, а то й десь у лісах під час бомбардування. Основними пасажирами були німецькі вояки, жінки і діти, чоловіків невояків було дуже мало. Вояки поводилися дуже погано, майже на кожному кроці порушували військову дисципліну, здіймали шум, вели себе нестримно; найгірше, що часто поміж ними приходило до бійки, яку важко було припинити. Полковника разом зі мною постійно викликали для розв'язання суперечок та для наведення порядку. Наша подорож до Чехії тривала майже два дні, щастя, що ми мали свої харчі й воду. Ми з полковником сиділи в купе біля дверей і всю дорогу говорили, або спали. Здається, найбільше ми таки говорили, полковник розповідав мені про своє бурхливе життя. Він уродженець Херсон-

щини, член Української Центральної Ради. У 1918-19 роках командував батальйоном козаків Ґонти у боротьбі за Львів. За Директорії був керівником генерального штабу армії УНРеспубліки під час Першого зимового походу в 1920 році. Зимовий похід приніс йому багато вражень та чимало цінного досвіду, який він плянує використати тепер і тому радіє, що їде на вишкіл парашутної бриґади. З великим інтересом розповідав він також про пасічництво. Любив розводити бджіл та працювати на пасіці десь окрай села.

З Отаманом ми зустрілися тільки-що в понеділок, 19 березня надвечір. Він безмірно радів, що ми таки прорвалися, подолавши безмежні труднощі. З радістю на обличчі Отаман розповідав нам про офіційне проголошення Українського Національного Комітету, що відбулося у неділю 18 березня 1945 року. Він вважав, що це було надзвичайне досягнення. Велика українська нація об'єднана духовими силами включається політично й військово в протибільшовицьку боротьбу разом з німцями, з якими довгий час не могла знайти свого вислову. Для нас з'являються тут дві альтернативи, продовжував Отаман: залишатися бездіяльними, або продовжувати протибільшовицьку боротьбу. Третьої можливости нема. В силу свого історичного призначення український народ від вибуху німецько-більшовицької війни знаходився, як і раніше на протибільшовицькому боці. Інакше бути й не могло. Безперервна й безкомпромісна боротьба з більшовизмом, продовжував Отаман, – це наслідок наших політичних обставин. Це лежить у нашій природі вільнолюбного народу, який свідомий того, що він бореться за свою політичну підметність. Ми боремося за національну волю, а не за більшовицьке "самоопредєлєніє вплоть до отдєлєнія", за свою незалежну державу під своїм національним прапором і золотим тризубом, а не за опереткову УССР із чужими прихвоснями на чолі. Ми боремося за з'єднання в цій державі суцільних наших етнографічних земель, за відповідну психіці нашого народу та його вільній волі рідну владу, а не за диктатуру інтернаціонального пролетаріяту. Ми боремося за такі форми господарського й суспільного життя, які запевнять українському народові щасливе буття і розвиток, а не за державний совєтський капіталізм. Ми боремося за соціяльну справедливість – а не за колгоспне та фабричне рабство селян та робітників. Ми боремося за свобідний культурний розвиток – а не за цензуроване партією друковане слово.

Ми відчуваємо критичність ситуації, бо війна наближається до кінця, але не вагаємося включитися в боротьбу, бо це єдина можливість здобути волю і відновити українську державність.

Присутні уважно слухали Отамана, кожне його слово приліпало до наших мозків, бо ж організація Комітету та Армії були серйозними ударами по головному ворогові України, по більшовицькій Москві, а на випадок закінчення війни, серйозним мостом рятувати сотні тисяч наших людей, що були розпорошені в німецьких бойових загонах, яких треба буде вивести на Захід, щоб уникнути кривавої московської розправи.

Згодом Отаман почав інформувати нас про парашутну бриґаду: перший її батальйон, на його думку, був майже сформований. Десятки здібних і військово-вишколених молодих українців кожного дня зголошується в штабі

з бажанням вступити в ряди бриґади. Сама ідея парашутної бриґади має поважний вплив на вояків, вони горді, що одного дня виконуватимуть в Україні, в обличчі ворога, найбільше завдання свого життя.

Отаман у німецькому мундирі генерала-хорунжого робив сильне враження, всюди відчувалося військову атмосферу, нею гордилося також і зовнішнє середовище, а було воно справді взірцеве. Воно стимулювало дисципліну й мало серйозний вплив на кожного вояка та офіцера.

Розповівши нам про військові гаразди: харчування, приміщення та оточення, Отаман, схиливши голову дбайливо заявив, що він дуже турбується долею сотника Олега Штуля-Ждановича, який уже давно повинен тут бути. Виходить, що щось мусило трапитися по дорозі й він або затримався, а може його й заарештували. А він тут такий потрібний, ми ж зовсім відстаємо в галузі політично-освітнього вишколу й то якраз у дуже важливий час, коли наближаємося до нашої місії. У цю хвилину він глянув у мою сторону і зміряв мене очима від ніг до голови. Я мимоволі відчув усю важливість ситуації, що мені припаде завдання перебрати політично-освітній вишкіл і тимчасово заступити Отаманового приятеля, сотника Олега Штуля-Ждановича. Моє глибоке передчуття мене не звело. Бо тоді ж саме звернувся до мене Отаман: "Пане хорунжий Жила, з уваги на ваші кваліфікації тимчасово доручаю вам обов'язок політично-освітнього вишколу. Знаю, що це не буде легка праця, але ви її виконаєте. Адже працюватимете для важливої справи свого рідного народу". Я без вагання прийняв завдання і попросив лише про вказівки. "Їх отримаєте завтра від мене, а коли матимете ще інші питання, то звертайтеся просто, а я послужу вам порадою, а коли виникне потреба, то й допомогою", – підсумував Отаман.

Цього вечора, після смачної вечері й чарки, ми довго сиділи й обговорювали різні справи та все до деталів, щоб не було сумнівів та щоб робота успішно просувалася з самого початку.

По цьому мене спрямували на нічний відпочинок, а Отаман далі продовжував розмови з керівником штабу бриґади полковником Доллудом.

Не зважаючи на змучення через дві недоспані ночі, я спав дуже мало, поринаючи думками у завтрашній день – плянував програму. Хотілося обговорити з вояками тему "За що ж ми готуємося воювати?" Я плянував змалювати конкретизовану політичну програму включно з суспільними постулятами. Для цього я вирішив використати декляраціо Українського Національного Комітету, бо вона найкраще покривала ці постуляти й робила їх програмовими не тільки на завтра, але й на найближче майбутнє. Лекцію я плянував почати заявою, що лави нашого війська відкриті для кожного українця і ми підпорядковуємося законній Президії Українського Національного Комітету. Беремося за повну консолідацію серед українців та мобілізуємо всі творчі сили України проти нашого зовнішнього ворога – комуністичної Москви. У нас в основному два фронти: революційно-партизанський та інформаційний. Обидва вони однаково важливі, бо спрямовані на визволення України з ворожого ярма та на відновлення нашої суверенної держави. Про державний лад і форму правління рішатиме ввесь народ через своїх представників в парляменті самостійної України. Ми стоїмо на засадах

демократії і глибокого патріотизму. Патріотами України можуть бути не тільки українці, але й люди інших національностей, які чесно вважають Україну своєю батьківщиною. Всі громадяни в українській державі мають мати однакові права та однакові обов'язки. Ми боремося за дійсну свободу думки, слова, віри та чину для кожного громадянина української держави, брез різниці його національности, статті, походження, політичних і релігійних переконань. Ми стоїмо за перебудову економічної структури української держави з совєтської "казьонщини" та "колхозництва", за поширення свободи приватної ініціятиви. Кожне це питання я поширював, приводив приклади, відповідав на питання. Наприкінці мого виступу я помітив під деревом Отамана, який уважно прислухався до моеї імпровізованої лекції. Під час обіду він попросив мене на зустріч і відразу висловив своє вдоволення з приводу почутого. Радів, що я даю присутнім можливість ставити питання й дискутувати зі мною. Вважав, що це дуже корисний підхід, який дає слухачеві можливість чогось навчитися.

Після обіду, я говорив про українське село під царською владою. Воно тоді було примітивне, зруйноване, але ведене за приватною ініціятивою. Йому я протиставив насильно колективізоване село, приклад модерного рабства. Тут я частинно обговорив і голод 1932–1933 років, змальовуючи виразні картини навмисного пограбування українського села жорстокою совєтською владою. А зробила вона це тому, щоб селянин забув про свою вкрадену волю і про все своє. І не опирався приблудним своїм убивцям та й був покірним в їхньому колгоспному кріпацтві. Наприкінці цієї лекції виступив один з вояків, який доповнив мною сказане картинами голоду в його селі, відзначивши трагічну смерть своєї сестри та батьків. Виходить, що до цієї лекції прислухався Отаман. Він дуже похвально відгукнувся про неї та заявив, що сотник Штуль-Жданович напевно радів би з таких виступів.

Я обговорив там також чимало історичних тем: "Як постало місто Київ", "Хто це Ярослав Мудрий?", "Які були причини упадку Київської Держави?"[9], "Які були початки християнства на Україні?", "Москва та її відношення до Києва", "Чому Повстання 1648 року було успішним?", "Що таке Переяславська Угода 1654 року та які її наслідки?", "Бій під Конотопом 1659 року та бій під Полтавою 1709 року", "Державний устрій Гетьманщини", "Яке значення мають пам'ятні дати 22 січня 1918 року та 1 листопада 1918 року для українського народу?", "Хто це Симон Петлюра?", "Як, де й коли дійшло до злуки всіх українських земель?", "Що це Зимові Походи та як вони скінчилися?". Говорив я також про значення Котляревського, Шевченка та Шашкевича в українській літературі. Усі ці теми викликали широке зацікавлення у моїх слухачів. Вони часто зустрічалися зі мною у вільні хвилини й продовжували дискусію. Деякі вояки допомагали мені в цій наскрізь відповідальній праці, своїми виступами, після лекцій та участю в дискусіях.

Мав я і труднощі, коли приходилося говорити про українську партизанську боротьбу, зокрема про її тактику та про ролю Махна в українській партизанській боротьбі. Отаман, як також і полковник Доллуд були великими прихильниками тактики Махна. Вони часто пригадували мені партизанську засаду Махна: "З-під землі та під землю". А де не має на це змоги, говорив

полковник Доллуд, то краще не вести жодних операцій. Коли мені доводилося говорити на ці теми, я всебічно консультувався з Отаманом або з полковником Доллудом, які мали справді енциклопедичне знання з цієї галузі. Я завжди був безмежно вдячний їм за всяку навіть найдрібнішу допомогу.

Отаман Бульба-Боровець ставився до мене уважно під час мого побуту в чеських горах. Працюючи там на дуже відповідальній праці, я користувався його повним довір'ям. Може він почувався б краще, коли б ці функції виконував сотник Олег Штуль-Жданович – його політичний дорадник і ад'ютант. Олег і Отаман, – пише Рома Турянська, – "творили дуже кольоритну пару, бо перший був спокійний, зрівноваженої вдачі, а Бульба – розбурхана стихія"[8]. Здається дві ночі я спав у сусідній кімнаті Отамана. Засипав він швидко і хропів аж луна неслася по кімнаті. До речі, я чув від його співтоваришів-партизан, що вони часто боялися, щоб він своїм хропінням у лісі не навів ворога на сонних повстанців. "Він, – пише Турянська, – йшов до бомбосховищ радше заради нас, ніж задля себе, уважаючи, що мовляв, як він не згинув у лісі, то й тут йому нічого не станеться. Він прислухався до свисту й вибухів бомб і спокійно пояснював нам, як далеко від нас вони падають. А коли зі стелі сипалася штукатурка й нам забивало дух, він флегматично зауважував: "От здорово"[9]...

Отаман Бульба-Боровець дуже любив і шанував петлюрівців, бо вони "пропаґували ідею консолідації всіх творчих сил цілої нації на базі республіканської концепції УНР, як законного Державного Центру України... Вони організували і ставили молодь під прапори Петлюри. Їх культ Народньої Республіки перетворився на нову політично-військову віру, ім'я якій – Петлюрівський рух".[10]

Не маючи ніякого вигляду на здійснення плянів парашутної бриґади, генерал Бульба-Боровець, передбачаючи швидку капітуляцію, видав наприкінці квітня 1945 року цій же бриґаді наказ негайно залишити чеські гори й переїхати на західній фронт. Полковник Доллуд і Коваль, виконуючи цей наказ, поділили готові два батальйони бриґади на менші групи і форсованими маршами вивели всіх вояків у Баварію, де вони частинно здалися в американський полон, а більшість розсіялася серед німецького цивільного населення.

ПРИМІТКИ

1. *Голос. Українські вісті.* Орган Українського Національного Комітету. Берлін, середа, 28 березня 1945, стор. 1.

2. Не зважаючи на тверду антиімперіялістичну поставу представників усіх неросійських націй, Комітет генерала А. Власова далі називав себе визвольним комітетом всіх "народів Росії". Проти цього офіційно протестували представники інших народів, але безуспішно. Німецькі симпатії були по стороні Комітету Власова. Для нього робилася велика пропаґанда в пресі та в радіо. Власов користувався величезними матеріяльними засобами, мав розкішні приміщення для штабів. У той час, інші національні комітети залишалися майже невідомими, без приміщень і без засобів. Український Національний Комітет, до речі, фінансово рятували евакуйовані громадські установи з України.

3. *Голос. Українські вісті*, стор. 1.

4. Отаман Тарас Бульба-Боровець, *Армія без держави: слава і трагедія українського повстанського руху.* Спогади. Товариство "Волинь": Вінніпеґ, 1981, стор. 308. У цій статті ця армія є поза межами нашої уваги.

5. Pavlo Shandruk, *Arms of Valor*, trans. Roman Olesnicki. Robert Speller & Sons Publishers, Inc.: New York, 1959, стор. 254.

6. Бульба-Боровець, *Армія без держави*, стор. 311.

7. Україна й Вояцька слава.

8. Рома Турянська, "Моменти", *Париж Олегові Штулеві*, літ. ред. Емми Андієвської. Видавництво Українського слова в Парижі: Париж, 1986, стор. 157.

9. Там же, стор. 158.

10. Бульба-Боровець, *Армія без держави*, стор. 34.

Література:

Отаман Тарас Бульба-Боровець, *Армія без держави: слава і трагедія українського повстанського руху.* Вінніпеґ, 1981.

Бульба-Боровець, *Збройна боротьба України* (1917–1950). Пропаґандивний Відділ УНГ, 1951.

Бульба-Боровець, "Історія Української Повстанської Армії", манускрипт, 1944.

Бульба-Боровець, *Кредо революції.* Париж, 1946.

Бульба-Боровець, *Париж Олегові Штулеві*, літ. ред. Емма Андієвська. Париж, 1986.

Pavlo Shandruk, *Arms of Valor*. New York, 1959.

Календарець на рік 1945.

Бюлетень Головної Команди Української Національної Гвардії, ч. 7 і 8, 1951.

Воля народа. Орган Комитета Освобождения Народов России. Берлін, 15 листопада 1944.

Голос. Українські вісті. Орган Українського Національного Комітету. Берлін, 14 і 28 березня 1945.

Степан Шпак

ПОВЕРНЕННЯ ДИВІЗІЙНИКІВ З АНГЛІЙСЬКОГО ПОЛОНУ "НА РОДІНУ"

В англійському полоні в Італії, куди попало понад 10 тисяч вояків УД, діяла совєтська репатріяційна комісія чи місія від червня до вересня 1945 року. Докладніше про ту репатріяцію написав Василь Верига у своїй книзі "Під сонцем Італії" та подано у збірнику "Ріміні" у статті п.н. "Репатріяція".

Зареєстровано, що з табору (11 тисяч) вибуло 1052 репатріянтів. Деякі з них згодом повернулися до табору полонених ще в Італії.

Під час моєї візити в Україні я мав нагоду розмовляти з одним з тих дивізійників, які послухали генерала Ґолікова (голова репатріяційної місії) та виїхали з Белярії до СРСР, з Могильницьким Василем. Він поїхав у групі, що складалася з приблизно 500 осіб. Він говорив, що найбільше повернулося з Бучацького повіту – з сіл: Бариш, Коропець. Жизномир, Озеряни. З Озерян поїхало 32, а сьогодні в живих залишилося лише 2 особи.

Коли вони залишили табір полонених в м. Белярії, репатріяційна місія створила для них окремий табір недалеко Белярії, де вони перебували один місяць. Відносини в таборі були добрі – харчування добре, дуже слаба охорона. Їх згодом перевезено до Австрії, уже під сильною вартою. В Австрії вони були вже за колючими дротами. Після короткого перебування в Австрії, дивізійників посаджено на поїзд, по 42 особи в один вагон, і поїзд рушив у дальшу, незнану їм дорогу. Харчі отримували раз в день.

На свято Покрови, 14 жовтня, довідалися, що вони на станції в Коломиї, але поїзд їхав далі, і 15 листопада вони прибули до Ленінбаду у Таджицькій РСР. В Ленінбаді їх розмістили під шатрами у великому лагері БФЛ 0333. Тут були вояки різних національностей, які служили в німецьких частинах. Найбільше було тих, що були захоплені у Франції. У лагері було приблизно 33 тисячі. В центрі окремо приміщувалися офіцери.

Дивізійників відразу приділили на роботи в Ленінбаді. Працювали на будові від 8 до 12 години денно. Харчі погані: 1 кг хліба на 6 осіб і гаряча "пшонка". В січні 1946 року вони мусили прокопати землю (12 км), щоб дістати до лагера воду із снігових річок. Тут ночі дуже холодні, а дні гарячі – температура влітку доходить до 50 Ц.

Згодом частину дивізійників розвезли по уранових копальнях у Табошари, Андрисман, Малілос та інших місцевостях. Там вони будували собі власні бараки, а згодом пішли до праці.

Після переслухання кожного зокрема, 19 січня 1947 року вони отримали право на т. зв. "спецпоселення". У той час одиницям вдалося виїхати в Україну. Тих, що залишилися в уранових копальнях, зрівняно зарплатою з іншими робітниками. Заробляли добре, а деякі дивізійники діставали різні відповідальні позиції. У 1953 році більша група дивізій-

Група дивізійників у таборі, 2 січня 1948 р.

ників виїхала в Україну й примістилася по колгоспах, звичайно у родинних селах. Ті, що одружилися з росіянками, залишилися назавжди в уранових копальнях.

У 1949 році до уранових копалень привезли 400 дивізійників з лагеру під Москвою. Були це вояки, що попали в полон у боях під Бродами. Під Москвою вони працювали на будові.

У Табошарах, Малілосу та в інших місцевостях їх розділили по 40 осіб до праці в копальнях. Походили вони з Львівщини, Жидачівщини, Станіславівщини й інших районів. Після кількох років, по різних переслуховуваннях, багато з них виїхало в Україну, де їм було заборонено жити по більших містах та повертатися до Галичини. Мій співбесідник, згадував їх найкращими похвальними словами. Я думаю, що вони залишилися такими, як ішли в бій під Броди.

"Бозна, чи криє їх земля, бозна, коли і де упали,
І без імен лягли тіла, і рвали людські їх шакали".
О. Лятуринська "В день героя"

Д-Р СКОБЕЛЬСЬКИЙ ПЕТРО

Під сучасну пору ведеться в Україні контроверсійна дискусія навколо Української дивізії, котрій дехто з комуністів намагається пришити "коляборантський" ярлик. Але, навіть одинока геройська смерть дивізійного лікаря Петра Скобельського зі Золочева доказує, що до Дивізії пішли добровільно не "коляборанти", але найкращі сини Галицької Волості. Рідна сестра вбитого упівця пані Зварич із села Чижки, розказувала мені: "Загони УПА відступали з боєм перед переважаючим ворогом, мого брата поранено в ногу й він не міг дальше йти. Д-р Скобельський, дивізійний лікар, залишився з ним, знаючи що це певна смерть".

Десятник 13-ої сотні піхотинських гармат (29-ий полк) Гупаловський Степан із Заріччя, біля Золочева, стрінув д-ра Скобельського під час боїв у селі Почапах, і цей допомагав йому обслуговувати скоростріл. Д-р Скобельський щасливо пережив атаку на село Княже. Згодом був в упівському шпиталі в селі Словіта, де й загинув геройською смертю 1-го травня, 1945 р.

Вже в 1941 р. д-р Скобельський, як медичний експерт, очолив надзвичайну комісію, що досліджувала звірські знущання московських окупантів над золочівською інтеліґенцією та селянами в тюрмі золочівського замку. Якраз ці більшовицькі звірства піддали д-рові Скобельському думку зголоситися добровольцем до дивізії "Галичина".

Не легко було родині відшукати могилу покійного д-ра Скобельського, котрого похоронено як "невідомого лікаря", разом із бійцем УПА Іваном Зваричем у селі Словіта. І тільки постійні пошуки рідної сестри Марти Цегельської увінчались успіхом. В часі тих пошуків були оголошення в газеті "Поклик сумління" і в золочівському "Народному слові". Пані Марта Цегельська так закінчила свою розповідь мені: "Остання вістка прийшла від члена Братства УПА (прізвища пана Ярослава не пам'ятаю), який підтвердив, що мій брат вийшов живим із Брідського кітла. Рятуючи тяжко пораненого упівця, загинув з ним у селі Словіта, недалеко від Золочева.

В. Сірський

Остап Сокольський

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АРМІЯ ЦЕ ТАКОЖ ЕТАП У БОРОТЬБІ ЗА УКРАЇНУ

Доповідь на бенкеті для відзначення 50-ліття створення Української Національної Армії, що відбувся 13 травня 1995 року в Торонті.

У п'ятдесятиліття від закінчення Другої світової війни дозвольте висловити слова пошани нашим братам-українцям усіх військових формацій, які боролись, і тих, які загинули, у тій війні. Рівночасно, ми не маємо права не згадати тих, які терпіли і страждали по тюрмах, загинули на засланнях у Ґулаґах та німецьких концентраційних таборах.

Особлива шана і признання належиться нашим братам, колишнім воякам і старшинам Канадських Збройних Сил, які пішли в бій за демократичні права проти нацизму. Це вони, канадці, – ці свідомі сини нашого народу теж перші прийшли з поміччю всім українцям, які як втікачі та бездомні після 2-ої світової війни опинилися по таборах Західньої Европи. Це вони приняли дивізійників як своїх братів, і так багато доложили зусиль, щоб одержати дозвіл на допущення нас, як іміґрантів, до Канади. Між нами присутні майор Василь Кирилюк та д-р Петро Смильський, але ми відчуваємо великий довг сотникові Богданові Панчукові, його дружині Анні з дому Чернявській, д-рові сотникові Михайлові Капусті, д-рові сотникові Михайлові Луцику, сержантові Степанові Павлюкові, пор. д-рові Павлові Котові, Анні Храпливій, Антонові Яремовичеві, сот. Святославу Фролякові, пор. Мартинюкові, генералам у відставці Степанові Андруникові, Йосипові Романову і десяткам та сотням інших старшин, які доложили максимум зусиль, щоб нам допомогти.

Ми вдячні канадським політичним і громадським діячам таким, як: послові Антону Глинці і пані Глинці, голові Комітету Українців Канади о. митратові Василеві Кушніреві та всім членам дирекції КУК, послові Іванові Дікурові, о. д-рові Семену Савчукові та многим українським діячам в Канаді за їхню дружність, поміч та братню любов.

Ми тішимося і наші серця наповняються радістю, що Україна вже майже чотири роки є незалежною державою і, що наш герб – княжий тризуб, і синьо-жовтий прапор повіває над нашою столицею та українською землею, і що виростають у свободі та з вірою в Бога діти в нашій самостійній Україні.

Про творення Дивізії "Галичина" дивимося тогочасним мірилом, а не сучасним. Берімо приклад із визвольних змагань коли Українські Січові Стрільці в австрійської імперії уніформах стали основою Української Галицької Армії, чи коли в Санкт-Петербурґу українські вояки ґвардійського волинського полку, хоча були в мундирах московського імперського війська, відмовились стріляти до демонстрантів у березні 1917 р., і тим започаткували

Російську некомуністичну революцію, і також перший період великої Української національної революції 1917-1921 рр.

У 1943 році німці вже відступили з-під Сталінграду, де вони втратили свою шосту армію силою 300 тисяч вояків, вже втратили Африку, коли німці насильно вивозили тисячі нашої молоді на примусові роботи у Німеччину, коли вже розстрілювали масово жидів, розстрілювали українських націоналістів та тих, які зі зброєю в руках виступили проти німців у формаціях Української Повстанської Армії.

Надій в час творення Дивізії на західних альянтів ми тоді не мали жодних. Для них ми у 1943 р. як окрема нація тоді не існували, і вони нами не цікавились. Дворічна окупація т. зв. "визволення" Західної України совєтами 1939-1941 року показала нам правдиве обличчя "визволителів".

Арешти нашої інтеліґенції, вивози народу, масові морди у Львові, Бережанах, Дрогобичі та інших містах, слідували після великого голодоморду в Україні 1932-1933; вбивство понад 15,000 польських офіцерів у Катині, ліквідація українських церков та нагода хоч частинно відплатитися за ці заподіяні злочини – були тою іскрою, що підняла до бою нашу молодь, учнів середніх шкіл, студентів університетів. Вперед у цьому зривові вели старшини та вояки визвольних змагань України 1917-1921 років: Українські Січові Стрільці, вояки Української Галицької Армії, Гетьманської держави 1918 р. та Армії Української Народньої Республіки.

Згодом однорічний строгий вишкіл, відтак криваві бої під Бродами – коли з 11,000 вояцтва Дивізії до коша повернулось біля 3,000 вояків. Понад 2,000 попали в радянський полон, коло 3,000 загинули та "пропали без вісти", а коло 3,000 пішло до Української Повстанської Армії. Уже відомо, що понад 50 колишніх дивізійників стали визначними старшинами УПА, як: підполковник Богдан Онуфрик – псевдо "Коник", майор Маріян Лукашевич – псевдо "Ягода", сотник Григорій Ґоляш – псевдо "Бей", "Бульба" та "Шолом" – найближчий дорадник ген. Романа Шухевича-Тараса Чупринки, сотник Ярослав Івасиків – псевдо "Гарматій" і цілий ряд інших дивізійників вкрилися славою у боях за Україну.

Тут також треба сказати, що, крім армій союзних держав Німеччини, таких як: Італія, Мадярщина, Румунія, Болгарія, у німецьких збройних силах, у формаціях зброї СС, існувало ряд ненімецьких військових одиниць, дивізій, про які чомусь у пресі ніколи не згадується. Були там данці, флямандці, норвежці, фінляндці, голляндці, хорвати, лотиші (дві дивізії), естонці, білорусини, вальонці, болгари, кримські і надволжанські татари, вірменська кавалерія, туркмени, донські козаки, кубанські козаки, східньо-турецькі формації, грузинська і калмукська кавалерія та дві російські дивізії зброї СС, під командою героя–оборонця Москви 1942 р. ген. Андрія Андрійовича Власова, який з полонених червоноармійців оформив одномільйонову Русскую Освободительную Армию (РОА) у боротьбі проти СССР. Саме, частини 29-ої Дивізії Зброї СС (Російської ч. 1) брали участь у кривавому здушуванні польського повстання у липні 1944 року, коли Червона Армія була вже на східньому березі ріки Вісли, але не починала своєї офензиви, щоби прийти з поміччю полякам.

Після боїв під Бродами переформовану Дивізію вислано на Словаччину проти червоних партизан, згодом на Словенію проти тітовських партизан, а з першим квітня 1945, кинута на фронт недалеко м. Ґрацу в Австрії, воювала там до кінця війни.

Понісши величезні втрати в людях на Східному фронті, Німеччина використала особу ген. Андрія Власова, включивши російський народ у боротьбу проти Радянського Союзу. Для цього був створений "Комітет Освобожденія Народов Россії" та РОА. До Комітету і своєї Армії Власов втягнув також неросійські народи СССР, але відмовився ґарантувати їм незалежність і свободу.

Зчасом німці почали змінювати своє ставлення супроти творення окремих національних держав чи радше комітетів і неохоче почали підтримувати принцип окремішности. Восени 1944 р. вони звільнили з концентраційних таборів провідних націоналістів: Степана Бандеру, Ярослава Стецька, полк. Андрія Мельника та ще деяких, – щоб тим прихилити собі український провід, і почали вести переговори з президентом Уряду Української Народньої Республіки в екзилі – Андрієм Лівицьким, останнім гетьманом України – Павлом Скоропадським, полковником Андрієм Мельником, Степаном Бандерою, проф. Володимиром Кубійовичем, отаманом Тарасом Бульбою-Борівцем – першим провідником опору на Волині, Олександром Семенком – колишнім мером Харкова, про створення Українського Національного Комітету, самостійного і незалежного від Російського.

Спершу, на пропозицію Степана Бандери, всі погодилися на голову д-ра Володимира Горбового – першого заступника президента Української Головної Визвольної Ради – але його не було на Заході і, розглянувши імена інших кандидатів та не діставши їхньої згоди, на пропозицію през. Андрія Лівицького, всі погодилися на ген. Армії УНР Павла Шандрука, як голову Українського Національного Комітету та командуючого Українською Націо-нальною Армією – які він мав оформити. Переговори ці затягнулися, зчасом відступили гетьман Павло Скоропадський та полк. Андрій Мельник, але Український Національний Комітет оформився у складі: ген. Павло Шандрук – голова, Олександер Семенко (репрезентант Центральної України) і проф. Володимир Кубійович (Західня Україна) – заступники, а Петро Терешенко (репрезентант старих еміґрантів) – секретар.

Щойно 15-го березня 1945 року німці визнали Український Національний Комітет, репрезентуючий інтереси України, який взяв під захист українських робітників у Німеччині, політв'язнів, та мав оформити і об'єднати всі українські формації в німецьких збройних силах в Українську Національну Армію.

Ген. Шандрук негайно приступив до організування Української Національної Армії. У її склад втягнув визначних старшин Армії Української Народньої Республіки, таких як: полк. Петро Дяченко, полк. Михайло Крат, ген. О. Вишневський, полк. Глушко, ген. Мандзенко і інших.

В склад Української Національної Армії тоді мали входити:

1. 1-ша Українська Дивізія. Наміченим командиром її був полк. Михайло Крат.

2. Протипанцирна бриґада "Вільна Україна", яка оформилась 22-го лютого з 1,900 вояків. Вісімдесят відсотків це були колишні вояки Червоної Армії з центральних земель України, які до того часу служили пожарниками у Берліні та інших містах Німеччини. Їхнім командиром був призначений полк. УНР Петро Дяченко, який також став командиром 2-ої Дивізії, що формувалася.

3. Окрема бриґада, оформлена 2-го квітня 1945 р., під командою майора Пітулея, з українців, переважно Західньої України, ко-лишніх поліцаїв у роках 1941-1944.

Із цих двох бриґад номінально була створена 2-га Дивізія. До неї мало було увійти Українське Вільне Козацтво полк. Петра Терещенка. Формувалася парашутна бриґада отамана Тараса Бульби-Борівця, а далі мало включитися Українське Визвольне Військо.

28-го березня 1945 р. ген. П. Шандрук взяв участь у заприсяженні на вірність українському народові вояків Бриґади "Вільна Україна", яку вже 15-го квітня відправлено на фронт.

Заприсяження бриґади під командою майора Пітулея відбулося 2-го квітня. Її 3,400 вояків включено в бої біля Брандербурґа.

25-го квітня 1945 р. заприсяжено на вірність Українському народові дивізію, яка тоді стояла на Східньому фронті проти 3-го Українського фронту маршала Толбухіна, недалеко міста Ґрацу в Австрії. Із кінцем війни Дивізія зійшла з фронту і організовано подалась на Захід. Понад 10,000 вояків здались у британський полон. Їх перевезено з Австрії до Італії, біля Ріміні, а в 1947 році переселено, ще як полонених, на Британські острови, а звільнено з полону восени 1948 р. Біля 2,000 дивізійників попали в американський полон в Німеччині та Австрії.

Ціллю сьогоднішнього відзначення 50-ліття УНА для нас є: вшанування командуючого ген. Павла Шандрука та старшин УНА за їхню опіку нами вже в той так критичний час, і тим врятували нас від передачі совєтам.

Важливим тоді для нас було: визнання українців як окремого незалежного від Росії, народу; формальний вихід української Дивізії із формації Зброї СС та включення її у самостійну Українську Національну Армію; присяга на вірність Українському народові та боротьба під символами України, тризубом та синьо-жовтим прапором.

Цю формальну леґальність здійснили.

До кінця 2-ої світової війни, і навіть у полоні, ми думали, що прийде до конфлікту двох ідеологій: диктатури комунізму на Сході та демократичних сил на Заході, і що ми ще зможемо воювати за незалежну Україну.

Про боротьбу ще думали також поляки і, як це бачимо у звіті Британської комісії, до польського корпусу вступило під кінець війни і після закінчення боїв понад 50,000 поляків, які перед тим служили у німецьких збройних силах. Ми, дивізійники з Ріміні, про це знаємо, бо влітку 1945 року до табору полонених в Італії прибула поборова комісія Польського Корпусу під командою капітана Савіцького і приймала охотників до польського війська. Зголосилось тоді до них 162 вояків.

Так думав також славний командир американської армії генерал Джордж Патон, який хотів був вжити німецьких вояків і вояків інших народів у конфлікті проти Радянського Союзу.

У заключенню нам треба ствердити, що вояки Української Національної Армії виявили себе гідними нащадками вояків Визвольних Змагань України 1917-1921 років, на прикладах і чинах яких вони виховались. І хоч ми мали на собі чужу уніформу, чужу зброю і в більшості воювали на чужій землі, то билось у нас українське серце і йшли ми з українською національною ідеєю, і свій національний обов'язок ми виконували гідно у традиціях волелюбного великого і славного народу.

І після війни ми й далі вкладаємо у скарбницю нашого народу. Ми здобули освіту та професійні знання. Ми допомогли у розвитку, а то й очолили різні сектори у ділянках нашого громадського, політичного, релігійного, наукового та суспільно-економічного життя на західних поселеннях.

Маємо ряд отців духовних та пасторів, три владики обох віросповідань, і голову Бабтисько-Євангельського Світового Товариства, адвокатів, правників, суддів, ректора і канцлера університетів, лікарів, учителів, бібліотекарів, професорів, винахідників, провідників організацій та установ, включно з головою Світового Конґресу Українців, диригентів, композиторів, драматургів, мистців-малярів, акторів, редакторів, журналістів, поетів, письменників, гумористів, підприємців, професіоналістів, будівничих, бізнесменів і інших спеціялістів.

І тепер, коли вже є незалежна Україна, доложимо максимум зусиль, терпеливости та вирозуміння, щоб скріпити і закріпити нам Богом дану незалежну Україну.

Слава Україні!

ЧАС ПАМ'ЯТИ І ПРИМИРЕННЯ

У Австрії перебувала група колишніх вояків 1-ої Української дивізії Української Національної Армії. Комбатанти відвідали могили своїх побратимів, що полягли там у квітні-травні 1945 р. Саме тоді дивізія була перейменована на 1-шу УД УНА, стрільці присягли на вірність Україні, почали носити українські відзнаки.

...Друга світова війна закінчувалася. Дивізія, перекинута з Юґославії, стояла в той час у провінції Ґрац, на стику двох армій. Вояки дивізії завжди коректно ставилися до цивільного населення, і тому не дивно, що воно до сьогодні пам'ятає про це і дуже прихильно прийняло делеґацію. Місто Фельдбах, що стало центром урочистих зустрічей із місцевим населенням та австрійськими ветеранами війни, які власне запросили українських ветеранів до Австрії, зустрічало нас синьо-жовтими прапорами. Ми відвідали могили і пам'ятники полеглим побратимам (а похованих є їх біля 700), могилу 500 українських дівчат і жінок, що працювали в Ґраці на пороховому заводі і загинули, коли завод злетів у повітря, а також пам'ятник на могилі померлих

від нестерпних умов 1783 галичан, що перебували у концтаборі Талергоф в роки Першої світової війни. Отець д-р О. Дзерович, який прибув з Відня, відправляв панахиди, а делеґати поклали вінки і виступали з промовами. Делеґація відвідала також могилу капеляна дивізії о. Д. Ковалюка, що помер вже після війни і похований у Ґраці, а також могилу колишнього парашутиста майора А. Маврера, пізніше голови ветеранської організації, який, незважаючи на шалений опір радянського посольства у Відні і його спецслужб, допомагав українцям і добився дозволу на спорудження пам'ятників полеглим дивізійникам.

На пропозицію о. Дзеровича, делеґація відвідала у Фельдбасі пам'ятник полеглим у 1945 р. червоноармійцям. Цим символічно проголошено примирення між колишніми противниками. Член делеґації від Спілки Офіцерів України полковник А. Кошіль із Києва наголосив, що тепер ми громадяни спільної Вітчизни – незалежної держави України і вже ніколи не буде українець воювати проти українця.

Група учасників святкувань на цвинтарі у Фельдбаху біля пам'ятника полеглим червоноармійцям.

Основна урочистість відбулась біля пам'ятника полеглим воякам дивізії у Фельдбасі коло меморіяльної церкви, на стінах якої викарбувано прізвища полеглих під час Першої і Другої світових воєн мешканців міста. Там же встановлена пам'ятна дошка на честь полеглих вояків дивізії. На площі зібралися делеґація з України, колишні дивізійники з Німеччини, Англії, США, Канади, австрійські ветерани війни, мер міста.

Біля пам'ятника завмерла почесна варта австрійських вояків. Під час покладання вінків оркестра виконала пісню "Я втратив найкращого друга".

Прогримів артилерійський салют. В урочистості взяв участь військовий аташе українського посольства в Австрії полковник Б. Цимбалюк.

А ввечері у залі військової частини відбувся прощальний вечір. Співав зведений хор дорослих і школярів, лунали численні промови, багатьом учасникам було вручено австрійські ветеранські відзнаки, австрійські і дивізійні почесні хрести і медалі. Полковник Цимбалюк одержав з рук голови Братства дивізійників М. Малецького Золоту медалю за особливі заслуги. Зі свого боку, український військовий аташе вручив М. Малецькому велику медалю Міністерства оборони України. Цей акт став символом визнання урядом України не тільки Братства, але й самої дивізії, вояки якої полягли на фронтах Другої світової війни у боротьбі за незалежність України.

Володимир МАЛКОШ
Івано-Франківськ

Евген Шипайло

ФЕЛЬДБАХ 1995

Штирія і Фельдбах привітали нас блакитним небом і золотим сонцем. Впродовж 4-ох днів нашого перебування в цьому мальовничому закутку Австрії, від четверга до неділі 28-го травня, погода нам сприяла, було соняшно, сухо, тепло, наче влітку. Цвіли бози, ромени, а де-не-де на полях червоніли маки – немов на Україні.

Нас з'їхалося 112 осіб: це кол. вояки дивізії "Галичина" – 1-ої УД УНА, деякі з родинами, що прибули сюди з різних країн світу: з Австрії, Америки, Англії, Канади, Німеччини, і найбільша група – 45 учасників – з України. Вони, майже всі ветерани боїв під Бродами, приїхали на запрошення австрійських комбатантів. Між ними 3-ох кол. вояків УПА, полковник армії України А. Кошіль з Києва та доцентка ф-ту журналістики Львівського університету ім. Івана Франка п-і Марія Яцимірська.

Тут, біля Фельбаху і в довколишніх селах, в травні 1945 вояки Дивізії стояли в боях з Червоною Армією, тут, на чужій землі, багато з них віддали своє життя в боротьбі за визволення України, тут застала їх капітуляція і почалася мандрівка в незнане.

Ми з'їхалися, щоби святково відзначити 50-річчя створення Української Національної Армії та заприсяження вояків Дивізії 25-го квітня 1945 р. перед командуючим УНА ген. Павлом Шандруком на вірність Україні і закінчення тієї війни. Ми з'їхалися, щоб склонити голови і вшанувати пам'ять тих наших побратимів-дивізійників, яких могили і пам'ятники розкинені по довколішніх цвинтарях.

Святкування почалися в четвер 25-го травня по полудні на центральному цвинтарі в столиці Штирії в Ґраці. І на цьому цвинтарі є записані рядки української історії: тут поховані капелян Дивізії о. Данило Ковалюк і кілька інших дивізійників, тут є спільна могила українських дівчат і жінок – робітниць зі Східньої України, які загинули під час війни. Відправлено панахиди,

покладено вінки; панахиди відправив і говорив на цвинтарі о. митрат д-р Олександер Дзерович, парох Відня, над гробом дівчат розказала про їхню трагедію п-і Галина Гринюк від Об'єднання українських жінок Великобританії.

З центрального, учасники переїхали на міський цвинтар, де під каплицею в пам'ять українців з 1-ої світової війни відспівано "Христос Воскрес". Вони – жертви концентраційного табору в Талергофі, яких вивезено з Буковини й Галичини під підозрою москвофільства, запроторено в табір .

"Це нестерта чорна пляма в історії австро-угорської імперії", – сказав в промові о. Дзерович.

Дружня зустріч (зліва): А. Коморовський (Канада), Е. Шипайло (ЗСА), д-р М. Малецький (Канада), М. Яцимірська (Україна), Л. Білик (ЗСА)

Увечорі того дня посадник міста Фельдбаху Карль Дойчман привітав усіх учасників в залі "фольксгаузу" (народного дому), йому відповів Петро Кіщук, Англія. Перекладав мґр. Богдан Шарко, голова Б-ва в Німеччині. Були приявні теж австрійські ветерани. Для гостей управа міста приготовила перекуску і коктейль.

Наступного дня, в п'ятницю 26-го травня, два автобуси і невелика валка автомашин з учасниками об'їхали 6 місцевостей, де поховані полеглі дивізійники. На кожному цвинтарі, біля пам'ятника, відправлено панахиду і зложено вінки. На першому цвинтарі в Санкт Штефан промовляв Б. Шарко, Німеччина, на другому у Бірнбавмі – упіст С. Пущик, Україна. На третьому – у Ґансі, до учасників долучилися австрійські ветерани з прапорами. Всі спільно підійшли під дивізійний пам'ятник, де вже ждала на них група шкільної молоді. Зібраних привітав "Обманн" (голова) Австрійського Побратимського

Відправа у Ґнасі.

Союзу ("Естеррайхішес Камерадшафтсбунд") Вернер Труммер, який розказав, як кожного року 1-го листопада, в день поминок "Всіх святих", шкільні діти під його проводом упорядковують могили і кладуть на них квіти. Цим вони вчаться шанувати полеглих вояків. Цей гарний жест дітвори цікавий тим, що після війни в Німеччині, а також в Австрії, часто п'ятновано колишніх вояків як воєнних злочинців. В школах не згадувано про полеглих, які, хоч недобровільно, воювали за свою державу – отже, були знаряддям її уряду для загарбницьких цілей – і в жертву принесли своє життя. Від дивізійників промовляв Б. Стасів, Україна, обі промови перекладав Б. Шарко. П. Кіщук удекорував В. Труммера пропам'ятною медалею ОбВУ; В. Труммер вручив голові Братства д-р М. Малецькому велику настінну фотографію пам'ятника, вкритого квітами в день 1-го листопада.

Після обідної перерви, на четвертому цвинтарі в Траутманнсдорфі промовляв М. Гринюк, Англія, на п'ятому в Бад Ґляйхенберґу – Л. Войташ, Україна, і на останньому в Фельдбаху – Е. Шипайло, Америка.

П. Кіщук подякував приїждажим за їхню численну участь у святкуваннях, що є доказом зрозуміння ваги подій з-перед 50-ти років, і пошани полеглим побратимам. О. Світлик, Німеччина, подякував в німецькій мові за участь німецьким гостям, в першій мірі жінкам побратимів-дивізійників з Німеччини й Австрії.

Наприкінці, о. Дзерович запропонував підійти на цвинтарі кількасот кроків вгору, до пам'ятника полеглим незнаним воякам-червоноармійцям. – "Ми не знаємо, хто там похований", – сказав він, – "але там можуть спочивати українські вояки, наші батьки та брати". – Учасники, за його проводом,

підійшли до пам'ятника, прапороносці зі синьо-жовтими прапорами стали наліво і направо від пам'ятника, о. Дзерович провів молитву, потім всі присутні відспівали воскресний канон. Це був зворушливий історичний момент. В історії України, коли вона була розчленована і окупована захланними сусідами, часто траплялося, що брат ішов на брата, батько воював проти сина. Спільною молитвою над гробом кол. червоноармійців у Фельдбаху, їхні колишні противники – дивізійники символічно подали їм братню руку. Сьогодні, коли існує вільна самостійна незалежна Україна, всі колишні вояки-українці – без огляду в якій армії вони колись служили чи які носили мундири: советські, німецькі, польські, мадярські чи інші – повинні об'єднатися в одній,

Святкування у Фельдбаху. Промовляє д-р М. Малецький. Біля нього перекладає по-німецькому мґр. Б. Шарко

всеукраїнській ветеранській організації, і спільно і з'єднано працювати для зміцнення молодої української держави.

Увечорі всі учасники зійшлися в т. зв. "Бушшанке" на полонині (Альм), де при склянці вина або "мосту" та при смачній перекусці весело пройшов час, пригадувалися давні переживання, молодість, допізна лунали вояцькі пісні, що їх залюбки співали в Дивізії.

В суботу рано, на площі біля церкви в середмістю Фельдбаху, відбувся спільний з австрійцями святковий апель. Біля пам'ятника, на якому в двох мовах виписана присвята полеглим воякам 1-ої УД УНА, стояла почесна стійка австрійських вояків ("Бундесгер") в шоломах і з крісами, прапороносці, перед входом до крипти уставилася група сурмачів та члени "Камерадшафтсбунду", наліво від них в трилаві стояли дивізійники і гості, між ними військовий аташе української амбасади у Відні – полковник В. Цимбалюк. Біля церкви повівав синьо-жовтий прапор. Впала команда: "Струнко!" Під

звуки традиційної пісні "Я втратив найкращого друга" покладено від дивізійників два вінки – один на площі перед пам'ятником, другий у крипті. Пролунали гарматні вистріли. Після команди: "Спочинь!" виступив з привітом президент "Камерадшафтсбунду" на округу Фельдбах Альойз Гармтодт, який розпочав словами: "Нарід, який не шанує своїх полеглих вояків, не заслуговує на існування". – Дальше у своєму слові він згадав, що в останні тижні війни, в квітні-травні 1945 року, українська Дивізія захищала околиці Фельдбаху перед більшовиками, і тому жителі тих місцевостей досьогодні відчувають вдячність для дивізійників.

Після нього промовляв, по-німецьки, голова ГУ Братства д-р М. Малецький, який коротко насвітлив історичне підложжя, як і чому була створена Дивізія, згадав про рік-річні відвідини побратимів-дивізійників у Фельдбасі і околиці для вшанування пам'яти полеглих друзів, та подякував мерові, управі міста, членам "Камерадшафтсбунду" та всім жителям Фельдбаху і околиці за їхню сталу підтримку, гостинність, і піклування пам'ятниками наших побратимів.

Апель закінчено відспіванням українського національного гімну.

З-під церкви присутні перейшли на міський цвинтар, де похований довголітній президент "Камерадшафтсбунду" Сепп Маурер, відомий щирий приятель дивізійників. На його могилі зложено вінок, відспівано "Христос Воскрес". Отець О. Дзерович сказав коротко про покійного, його працю і заслуги для комбатантського життя.

Побратимський вечір 27 травня 1995. Полк. В. Цимбалюк вручає д-рові М. Малецькому медалю міністерства оборони України. Сидять при почесному столі зліва: підполк. В. Бендль, през. А. Гармтодт.

По полудні о год. 17-ій, в місцевій манастирській церкві, прибраній вишиваними рушниками, о. Дзерович відправив св. Літурґію, присутні відповідали йому хором.

О год. 19-ій увечорі, у великій залі казарми місцевого артилерійського полку, відбувся "Камерадшафтсабенд" – побратимський вечір. Присутні гості – австрійці і українці – засіли при довгих застелених столах, молоді вояки-рекрути розносили їм їжу і напої. При почесному столі сиділи:

від українців – о. д-р О. Дзерович, голова ГУ Братства д-р М. Малецький, військовий аташе полковник В. Цимбалюк, полковник А. Кушіль, голова КУ Братства в Німеччині мґр. Б. Шарко, від австрійців – комендант казарми підполковник Вальтер Бендль, президент Альойз Гармтодт, голова "Камерадшафтсбунду" в Фельдбасі Франц Ортауф, секретар Еріх Наґлер та підполковник жандармерії в окрузі Фельдбах Вальтер Еманн.

Дитячий хор, підсилений кількома старшими хористами, під орудою сестри-законниці, відспівав кілька австрійських народних пісень, присутні щедро оплескували кожну пісню.

Теплими словами вітали дивізійників і всіх гостей комендант казарми Бендль, після нього президент Гармтодт, який запевняв, що вони були, є і будуть завжди раді всіх тут бачити. Перекладачем був Б. Шарко. Він офіційно склав подяку австрійським побратимам від Братства дивізійників за грошеву пожертву в висоті 20 000 шілінґів на проведення зустрічі та за забезпечення гостей з України вигідними і дешевими квартирами в гуртожитку господарської школи і в замку "Йондорф"; за інші пожертви на зустріч, що їх склали: Братство "Броди-Лев" – 3000 долярів; В. Длябога з дружиною, Німеччина – 2 000 НМ та А. Гавірко і М. Ґавдяк, Англія – 400 дол. на потреби побратимів з України.

Після вечері багатьом учасникам були вручені австрійські і дивізійні почесні медалі, хрести і грамоти. Д-р Малецький удекорував полк. Цимбалістого Золотою медалею за особливі заслуги Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, полк. Цимбалістий, зі свого боку, вручив М. Малецькому для Братства медалю Міністерства Оборони України. Цей жест можна інтерпретувати як признання урядом України дивізійному Братству його ролі в змаганнях за визволення та розбудову української держави.

На дружніх розмовах і при співі вояцьких пісень швидко проминув цей приємний і незабутній побратимський вечір.

На кінець хочеться висловити подяку і згадати тих побратимів, що вложили багато часу і праці в організації і переведенні зустрічі: Богдан Шарко, голова КУ Німеччини, відповідальний за підготову і кожний деталь зустрічі, Олександер Світлик, заступник, який ввесь час піклувався побратимами з України і супроводжав їх до мадярської границі, Петро Кіщук, орг. реф. ОбВУ, Англія, що проводив святкуваннями на цвинтарях і апелем; і, над усе, о. д-р О. Дзерович, що кожного року бере участь у святкуваннях, які відбулися вже 25-ий раз підряд, об'їжджає всі цвинтарі, де відправляє панахиди і, з якого почину пом'януто вперше похованих у Фельдбаху вояків українців-червоноармійців.

ІМІҐРАЦІЯ ДО КАНАДИ В 1993 Р.

До Канади 1993 року іміґрувало 252, 137 осіб. Подаємо десять країн, з яких приїхало найбільше людей: 1. Гон Конг – 36,026, 2. Індія – 20,199, 3. Філіпіни – 19,417, 4. Тайвань – 9,797, 5. Китай – 9,353, 6. Шрі Ланка – 9,061, 7. США – 7,933, 8. В'єтнам – 7,812, 9. Польща – 6,823, 10. Англія – 6,068. Разом 132,489.

("Канадська Сцена")

СВЯТКУВАННЯ 50-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ УНА У ПАССАЙКУ

У м. Пассайку, Нью-Джерзі, 21-го травня, перед церквою Св. Миколая зібрались ветерани 2-ої Дивізії та ОУН-УПА, під командою Івана Іванкова, похід увійшов на Молебень до церкви.

Попереду йшло троє пластунів з своїм прапором, за ними прапороносці з прапорами Америки та України, а там, йшли прапори ОУН та УПА, за ними прапори Об'єднання 2-ої Дивізії УНА, Визвольно-Державницького Фронту та Організації Оборони Лемківщини. За ними йшли Мар'ян Кормило, Петро Шагай з Степаном Гавришем на чолі, який ніс на таці, украшеній вишитим калиною рушником – Медалі 50-річчя УНА.

Молебень за упавших вояків відправили отці обох віросповідань та посвятили Медалі УНА. Настоятель церкви о. Осип Шупа згадав про відданість та патріотизм вояків у боротьбі за Українську Державу, і попросив заспівати пісню, "До Пречистої Діви", прапори похилились в пошані за полеглих.

У залі Української Централі, 240 Nore Ave., була перекуска й продовжувалася програма. На сцені півколом стояли ветерани з прапорами. Свято відкрив Іван Буртик, голова Крайової Управи Об'єднання 2-ої Дивізії і голова Святкового Комітету. У вступнім слові насвітлив вояцьку долю тодішнього часу, В. Васьків відчитав Присягу воїна УНА.

Отець о. Василь провів молитву та благословення. Дальше програму вів Петро Шагай, який представив панелістів: ред. Ярослава Гайваса, котрий говорив: "Участь українського вояцтва в Світовій війні", проф. Івана Телюка – "Бій під Бродами", а за хворого поручника Пищимухи виступив Іван Буртик. Модератом панелю був Володимир Янів.

В мистецькій частині виконали пісні заслужений артист України Ярослав Гнатюк з дружиною Світланою при фортепіяні. В. Янів виступив з деклямацією "В пам'ять вояка".

З привітами виступили: від головної управи Товариства УПА ім. ген. хор. Т. Чупринки Степан Кметь, від Дружини Українських Націоналістів – (ДУН) – Антін Феденишин, та гість з України, голова львівської обласної ради військово-патріотичного товариства "Січ" – Роман Пінявський.

Згодом слідували відзначення Медалею 50-річчя усіх ветеранів, які прибули на це свято, та ред. Ярослава Гайваса, ред. Осипа Рожка, голову ГУ ООЛ пані Марію Дупляк, голову СУМ Пассайк Степана Журавського, Теодора Марчівського, представника Українсько-американських ветеранів – Теодора Мартина, Романа Буртика, – сина І. Буртика, який опрацював Медалю УНА.

Шкода, що 1-ша УД УНА не взяла участи, адже обидві Дивізії були в УНА.

В. Васьків

ВІДЗНАЧЕННЯ 50-ЛІТТЯ СТВОРЕННЯ УНА В АРҐЕНТИНІ

23 липня ц. р. Управа Братства 1-ої УД УНА в Арґентині замовила Службу Божу за полеглих борців під Бродами в українській католицькій катедрі, котру відправив кир Андрій Сапеляк. У свойому слові поручив усім молитися за полеглих воїнів, що віддали своє життя в обороні Батьківщини. На Богослужбі було присутних 12 дивізійників зі своїм прапором і вщерть виповнена Церква вірних.

Після Богослуження відбувся в церковному сальоні акт, призначений включенню 1-ої Української Дивізії до Української Національної Армії, яку на початку 1945 р. очолив генерал-хорунжий Павло Шандрук. Акт відкрито співанням дивізійного гимну дванадцяткою дивізійників, який вийшов милозвучно і бадьоро. Заступник голови Братства Осип Ткачук дуже докладно вияснив присутнім, чому німці були змушені дозволити на творення УНА, командувач якої генерал Павло Шандрук прийняв від усіх вояків Дивізії присягу на вірність україні під стягом синьо-жовтого прапора і тризуба.

Доповідь-резюме про постання Дивізії, до якої українська молодь голосилася з ентузіязмом, щоб навчитися орудувати зброєю та перебути військовий вишкіл, і опісля використати його в обороні та здобутті волі Україні; про бої під Бродами та на різних відтинках східнього фронту, а, врешті, про конечну потребу німців злучити Дивізію разом з іншими формаціями німецької армії в Українську Національну Армію, відчитав голова Братства Степан Тауридзкий, бо автор і учасник боїв під Бродами, Борис Вітошинський, був неприсутній з причини виїзду в Україну.

Доповідь добре опрацьована, вичерпуюча у факти, в якій дуже вірно накреслена постать генерала Шандрука. Після доповіді ще деякі, маловідомі деталі, пояснив Ст. Тауридзкий, а дивізійний поет Ярослав Назарик, псевдо поетичне Орлик, дуже гарно віддеклямував власний вірш п. н. "Дивізіє".

Це скромне відзначення 50-ліття створення УНА закінчено відспіванням національного гимну. Треба підкреслити, що заля була вщерть виповнена публікою, з якої більша частина були молоді люди недавно прибулі з України, яким ця тема була маловідома або подавана у фальшивому світлі.

В неділю 30 липня ц. р. була відправлена Служба Божа і Панахида за полеглих борців під Бродами в Українській Православній Автокефальній Церкві, дивізійники взяли в Богослуженню організовану участь зі своїм прапором.

Л. Т.

Спомини

Іван Падик

СТАРШИНСЬКА ШКОЛА І ФРОНТ
Спомини з української дивізії.

(Закінчення)

Школа "СС-Юнкершуле Бравншвайґ" приміщувалася не в місті, а в селі чи хуторі "Позен-Трескав" у військових казармах. Перше враження: щось чуже, непривітне, напружене. Люди незнайомі, чужі, понурі. Атмосфера відчувається напружена, штучна. При обіді сидить з нами якийсь старшина. Всіх обсервує, наче шпигує, як хто сидить, як бере хліб, як тримає ложку. А хліб покраяний тонесенько, що в одній руці не вдержиш і "світиться" крізь нього. Ту кромку аж кортить зкласти вчетверо і в губу та проковтнути. А тут з нею треба церемонитись, притримуючись усіх правил етикети. Картопля в "мундирку", і її треба теж делікатно обирати, але старшина звернув свій зір в інший бік і вже одна бараболя в кишені. Не дуже це старшинство усміхалося. Стрінув там знайомого ще з триццятих років з Рогатинської гімназії Ґрушецького. Скільки років! Він мене пізнав, хоча був від мене бодай на дві кляси вище. Пішли на руханку, нам видали спортовий одяг. Пішли на муштру.

За пару днів наказ повернути спортовий одяг. Чому? – Дивуємося. Що сталося? З нас складають бойову групу й ми вирушаємо під командою своїх інструкторів-викладачів, на машинах, що їздили на пальному з дерева, на схід до Польщі. Там появилися більшовики. "Гм! – думаю. Маршал Павлюс не міг їх стримати, ані Брахвіч та інші, аж я їх маю стримати. Велика честь!".

Надворі холодно, дме вітер. Ми у звичайних, не зимових уніформах. На саме наше Богоявлення – 19. I. 1945 р. вирушаємо в дорогу. Їдкий вітер прошибає до костей, ще й час до часу січе дрібнесеньким ні то дощем, ні то крупками. Забракло пального моторам. Пристаємо й із придорожнього дерева нарубуємо дров і їдемо далі. Зупинились біля якихось господарств і порозходилися по хатах, щоб трохи погрітися. Щоб не товпитися, я зайшов до окремої хати сам. Мешканці між собою говорили по-польському. Чи можу погрітись? – питаю. Не перечать і не запрошують.

Не почастували нічим. Поїхали ми далі й натрапили на розбитий військовий склад. Там ще подостатком всячини. Вибираю дві сорочки, два светери й чоботи-валянки. Тепер уже можна вигідніше їхати. Поминули ми містечко Турек і за декілька кілометрів в'їхали в якийсь присілок. Вже вечір.

На збірці на роздоріжжі командир подає ситуацію. Перед нами зо 3 км під горою є село, зайняте нашими частинами. Наше завдання: поїхати до того села, а раненько о 4-ій годині підемо в наступ, щоб здобути ту гору. Пощо нам тої гори, хто там є – не знаємо.

Складаємо свої наплечники і спорядження на машину і їдемо у напрямі гори. Може проїхали 1 км, як нагло перед нами вистрілюють світляні ракети.

Стає ясно, як вдень. Чуємо кулеметні серії і такі ж неприємні, глухі серії – "бу!бу!бу!", а з неба, якби сівач кинув велику жменю жарин і вони летять на нас. Це казали "Катюша". Зіскакуємо з машини. Я тягну ляфету, бо тут маю функцію другого стрільця й прилягаю в рові. Оглядаюся, а я сам. Інші вже відбігли від машини бодай на 50 метрів. У поспіху (не хочу казати зі страху) залишаю ляфету і біжу за ними. Страшне бумкання втихло. Груповий збирає нас і повертаємося до машини, а я по свою ляфету. Шофера нема, зник. Я тим не журюся. Добре, що маю ляфету, бо що мене чекало б за її втрату? Знову світляні ракети, і з села виїжджає танк і б'є зі своєї гарматки по нас, а кулемет йому помагає. Шофера нема, кулі свистять, танк наближається. Залишаємо все й відходимо. Жалко свого наплечника. Там "Кобзар", "Історія України" Дорошенка, словник, співанник. Тільки ми відійшли, як наша машина спалахнула від поцілу. Приходимо до своїх. Прошу групового, щоб дозволив залишити ляфету на машині, бо нема сенсу носитися з нею у цій ситуації. Позбувшися ляфети, маю вільні руки, але не маю жодної зброї. Знайшов дві ґранати. Одну за пояс, щоб не датися у неволю, а другу тримаю в руці. Залягаємо біля крайніх будинків. Танк поволі наближається. Вистрілює світляну ракету, а тоді постріл з гармати і кулеметної серії. За ним появляється другий, а опісля і третій.

Позаду нас у будинку молочарні вже є декілька поранених з іншого відтинку. Танк прискорює хід і жене попри нас. Якийсь молоденький старшина стріляє в нього з "панцерфавста". Від вистрілу забриніли по протилежному боці шиби, а танк собі поїхав. Загорілася від пострілу стирта збіжжя. Наближається другий танк. Перший від'їхав може 100 метрів і заїхав на подвір'я, перетинаючи нам дорогу. Загорілися будинки. Ясно, як у день. Наші командири крутяться безцільно з нами. Не знати, що робити. Якийсь одчайдух пускається йти через поле попри першого танка. За ним другий. Потім третій. Тоді кількох разом. Всі вдивлені в першого. Він наближається до лінії обстрілу танка. Зараз завиє кулемет і... Але ні! Танк мовчить. Думаю, одного пропустили навмисне, щоб звабити інших, а тоді висікти до ноги. Проходять і наступні. Тоді пускаємося всі. По ріллі, ледве прикритій снігом, важко ступати. Зближаюся до лінії обстрілу танка, затримую віддих і очікую стрілу. Так мовчки проходжу критичну лінію. Стрілу нема. Не хочеться вірити. Там у молочарні залишилось 8 поранених. Що з ними? Добиваємося до дороги. По мілкому снігу ідеться мов по піску. Не знаю, як довго ми так ішли. Здавалося десятки кілометрів. Втомлені, зморені, голодні добилися до якогось господарства. Трохи загрілися, віджили. Попросили щось їсти. Ми їли ще вранці. Дали нам один хліб на яких 12 вояків. Над ранком добилися до міста Турек. Із змучення вже годі ноги тягнути. При шляху якийсь будинок. Зсуваюся з берега й заходжу до середини. Це ніби шкільна заля, серединою уздовж стоять столи, а на одному з них сухарі. Кидаюся як голодний вовк і кусаю. Засухий. Але як приємно тримати його в роті. Поволі сухар м'якне. Що за розкіш! Нагортаю тих сухарів повний хлібак. Жуючи, йду далі.

В місті ми опинилися в поштовому будинку, де можна було простягатися на підлозі й відпочити. Зголосилися дві колишні поштові працівниці, щоб забрати собі котари. За те принесли нам дещо харчів. Коли

я стояв на варті, підступили до мене ті самі дівчата і в розмові (я вдав, що з Нового Санча й говорив по-польському) запропонували мені залишитися, а вони мене переховають.

– Коли побачите "рускіх", тоді ви зрозумієте, чому не хочу залишатися.

На третій день увечері їдемо поїздом до Каліша. Квартируємо в якомусь домі, стоїмо на варті. Стрілянина кругом. Не знати звідки і хто стріляє. Лиш по шоломі часом чути, якби горохом хто сипнув. Третього дня команда: "Виїжджаємо!"

Ще не сіли на вози, команда: "Злазити!". До моторів кидають ґранати й нищать. Ідемо над річку й займаємо оборонну лінію на, мабуть, східньому березі. А як перший стрілець залягаю з кулеметом і вдивляюся перед себе за червоноармійцями, що наступають. За кілька хвилин надбігає зліва німецький вояк і кричить мені: "Іван на мості!". – Міст був від мене по лівому боці може 30–40 метрів. Ні мого третього стрільця по лівім боці, ні другого по правім боці вже нема. Залишився я сам на лівому крилі, а праве крило й середина вже перейшли замерзлу річку на другий берег. Не надумуючися, зсуваюся з берега в долину і пробую доганяти своїх. Тоді правокриловий потягнув серію з кулемета, і за те опісля дістав залізний хрест.

Добилися ми до якоїсь місцевости й стали на відпочинок. Командир зробив збірку і накинувся на нас, що ми боягузи, страхопуди, залишили без опору бойову лінію й договорився до того, що витягненим револьвером погрожував, що буде стріляти. Сам він був без одної руки, мав протезу. Це той самий, що перед наступом танків описував нам становища фронту, а потім крутився з нами безрадно поміж будинками і стиртами збіжжя. А тут він "герой", стріляв би невинних і безборонних.

Теліпалися ми так днями й ночами. Їли те, що пощастило знайти в опущених, безлюдних домах. Спали йдучи. В одному місці наткнулися на якусь військову частину і з її кухні дістали гарячу зупу. Зустріли танкову дивізію ім. Ґерінґа і поїхали далі на танках-"тиграх". Раз прийшлося їхати на гарматній ляфеті, яку тягнув вантажний віз, а на ньому місця для мене не стало. Комусь не пощастило й може сковзнувся з ляфети й попав під колеса. Всі по трупі переїхали.

Один раз молодий старшина змусив усіх потіснитися й зробив мені місце на автомашині, ще й почастував хлібом.

Всі місцевості були порожні. Німці евакуювалися, залишаючи багато всякого добра. В хаті, де ми закватирували, знайшов я пшоно. Врадувався. Звар'ю кашу. Хлопці знайшли сало, кусок якого покраяв я і замішав у каші. Коли вода закипіла, каша почала вилазити з горшка. Надібрав я її до іншої посуди, а опісля ще й до ринки. Що хвилини пробую чи готова, а її запах дразнить ніздрі.

От-от посмакую улюбленої з дитинства каші. А тут свисток на збірку. Збірка!? А моя каша? Лишити!

Беру бодай ту, що в ринці і біжу на збірку. Витягаю ложку, мої сусіди теж і за хвилину порожня ринка вже під хатою. Нам кажуть, що недалеко наші танки зводять бій. В нашому селі є відділ танків, які підуть на підмогу тим, що в бою, а ми підемо за ними.

Чудовий сонячний день. На небі ні хмаринки. Легкий мороз. Свіжий сніг блистить мірядами самоцвітів. Божа краса! А незабаром цей біленький сніжок зацвіте маками нашої крови.

Біля танків чекаємо довго-довго. Нарешті наказ відкликано, а ми в дорогу на захід. Серед поля біля шляху пару хат. В одній знайшли двох вояків червоної армії. Як вони туди попали? Хтось каже, що вони говорять по-українському. Наш перекладач просить від нас, українців, щоб їх звільнити, бо вони не росіяни. Дарма. Командир дає наказ їх знищити. Той повів їх за будинок, звідки донеслись два постріли. Ненависть до командира потрясла цілим моїм єством. Як може так людина людину нищити!? Це й так Райху не врятує. А це ж чиїсь діти, десь матері за ними побиваються і їх виглядають.

Добились ми до річки Одри. Під тяжким обстрілом переправилися понтоновим мостом на другий берег. Передо мною "фольксваґен" зі старшинами розірвався від поцілу. Залишилась по нім тільки яма.

В хаті одного села повно німецьких вояків у підвалі й партері. Є вільна кімната на піддашші. Вибиті вікна заслонюємо коцом. Світимо свічку. Я знеможений паду на ліжко навпоперек так, як стою. Нараз страшний гук. Свічка згасла. Двері гримнули на підлогу. Дахівка з шумом зсунулась додолу. Всі на ногах. Що сталось? Гарматне стрільно влетіло крізь віконце до підвалу. Один чи два вояки вбиті, інші поранені. Ми пішли шукати захиснішого й безпечнішого місця. Опинилися в хаті край села. Перед нами поле, а там ліс. Зліва, між полем і лісом сіножать, відділена від поля рівчаком. На сіножаті пару корів. Стрілянина не вгаває. Вистріли, гупання, експльозії, татакання, зриви. Ціла воєнна "симфонія". Ми вже до неї звикли. Для нас найважливіше десь трохи прихилити голову і трішки заснути. Отак сів на підлогу, схилив голову на стіну чи й на коліна і вже спиш.

Перед хатою кулемет, обслуга якого міняється. Перед лінію виходять по двох охоронців яких 100 чи більше метрів, щоб ворог не наскочив несподівано. Вранці бачимо в сусідній хаті "нові двері" у стіні. Ніччю гарматне стрільно загостило до них, але вони всі цілі. Це, мабуть, литовці.

Другої ночі я на охоронному пості перед лінією. Ніч темна. Стрілянння дещо послабло. Надслухаю і сную думки. Нагло в селі, позаду мене, де мої колеґи, зривається стрілянина. Грають кулемети, а з ними змагаються рушниці.

Така тріскотня, аж кипить. Я насторожено вслухаюся, а думки роєм. Що там сталося? Певно більшовики пішли в наступ. А я тут сам. А що, як більшовики переможуть. Мої підуть, а я залишуся. Що мені тоді робити? За деякий час стрілянина стихає. Ще десь то тут, то там стріли. Врешті все стихло. Що мені тепер робити? Сидіти тут чи йти куди? Але куди? Може, в селі вже більшовики? І гаряче мені і холодно робиться. А тут ніч. Нічого не бачиш. А час стоїть на місці. Здається все стало. В такій задумі трісла гілка. Хтось іде. Хто, – думаю, – свій чи ворог? Затримую віддих. Напружую зір. Аж чую своє ім'я. Це прийшла зміна. Що там було?

– Та це "Ванька" пробував вдертися в село. Дістав від нас лупня й пішов.

Вдень 4 лютого іду знову на передове становище з колеґою Шумським. На знайомому вже місці залазимо в рівчак, над яким ростуть кущі. Стрілянина

з усяких родів зброї, що не розберешся. Шрапнелі капають мов дощ. Вже "полягли" дві корови на сіножаті. Присів у рові і тільки час від часу вигляну, чи не підходить ворог, і знову ховаюся. Раптом, коли піднісся, хтось з цілої сили копнув мене у правий бік. Блискавично обертаюся, щоб оборонитися: нема нікого. Оглядаюся в другий бік, нема нікого. Певно Шумський кинув каменем. Кличу: "Шумський! Шумський!" – Вилазить з рова цілий заболочений.

– Чи ти щось хотів від мене?

– Га! Що? Ні!

Тоді чую у місці удару щось тепле... і мокре. Це певно кров. Я поранений. Що мені робити? Чекати на зміну? А скільки ще? Як довго? За той час можу з упливу крови ослабнути. По мене ніхто тут не прийде. Заки ще чуюсь на силах треба вертатися до постою. Але як же в таку стрілянину йти? Бігти, падати, вставати? Як я впаду, то вже не встану. Іду до Шумського і кажу:

– Я ранений і повертаюся на становище.

– Я йду з тобою.

– Це твоя справа, що ти зробиш.

Встаю на повний зріст і йду. Біль починає докучати. Я штивнію. Схилений вправо, щоб якнайменше рухати м'язами правого боку, добиваюся до нашого постою. Ройовий висилає зміну на наше місце. Шукаємо за санітарем. Тимчасом хотів би побачити рану. Скидаю одяг, два светери, дві сорочки. Випрошую у когось дзеркало і заглядаю. Спереду маленька дірка, а два-три сантиметри до заду червона від крови яма, що вмістила б яйце. Аж мені стало ніяково. Знайшли санітара. Нема іньєкцій. Є лиш слабенький проти тетануса. Нема бандажу. Приложив кусок ґази і приліпив плястрем. Ходити вже не можу. Від кожного поруху чую нестерпний біль. Треба йти до сотенного постою. Каже санітар, це не далеко, може 1 км. Нема ради, мушу йти. По кожних трьох-чотирьох кроках пристаю. Ледве тягну праву ногу. На сотенному постою більше таких як я. На подвір'ю лежить вояк вже мертвий. Ніхто ним не цікавиться. Нікому не прийшло на думку забрати його з подвір'я й похоронити. Він теж жертвував своє молоде життя за "Фатерлянд". А може він був українець, і тому про нього ніхто не дбав.

З гірким почуттям увійшов я до хати, де приміщувалася канцелярія. В одній кімнаті було кілька поверхових ліжок-нар ще й з сінниками. От зараз відпочину. Пробую лягти, але страшний біль. Пробую з другого боку, не годен. Якось я пригнув трішки ногу і з затисненими з болю зубами паду на ліжко здоровим лівим боком. Аж сльози виступили. Лежачи, почав маніпулювати собою, мов хробак, щоб було вигідніше. Тим часом на дворі надтягнули хмари, впав дощ. З голови не сходить той вояк на подвір'ю, що мокне на болоті. У почутті жалю заснув.

Пізно пополудні приїхали вантажні автомобілі по ранених. Здоровші колеґи мене висадили на віз. Дорога лісова, розмокла, розбита, з ямами. Мотори працюють тяжко. Місцями застрягаємо. Але з нами відходить ціла частина. Опинилися вночі в якімось будинку, у великій залі, де на підлозі покотом лежали поранені. При одній стіні був стіл і там робили операції, давали іньєкції, робили перев'язки. Мені лікар перетяв шкіру між малою і

великою дірами, дав іньєкцію проти тетанусу і заліпив, як перед тим, плястрем. Другого дня відвезли нас на поїзд. По дорозі плястер відчепився. Сорочка притикала до рани, і це мені дуже докучало. Доїжджаємо до якогось міста. Думаю що тут мусить бути як не лікарня, то бодай медичний пункт, де можуть зробити мені добру перев'язку. Висідаю на станції. До міста недалеко. Пускаюсь в дорогу. Перейшов кільканадцять кроків і втомився. Ніде присісти. Крок за кроком тягнувся до міста кілька годин. Врешті добився до лікарні. Дижурний каже, що все заповнене. Але 1 км далі є друга лікарня. Нема ради. Якось я дотягнувся до тої лікарні. Там мене прийняли. Післали під теплий душ. Що за розкіш! Від від'їзду з Трескав я ще не мав нагоди добре помитися, а не то купатися. А тут чистота. Все біленьке. Вода тепленька. Чистенький рушник, чиста біла сорочка і чисте з білим простиралом ліжко. Я король. Тут можна б залишитися бодай до кінця війни.

За два чи три дні нас евакують на захід. Опинились ми у місті Галле. Місто виглядає велике. Багато три й чотити-поверхових будинків, на яких мають прапори з червоним хрестом. Усі вони замінені на приміщення для поранених. В одному будинку заопікувалися нами якісь пані. Оправдуються, що нема місця і запровадили нас до великої зовсім порожньої кімнати. Принесли сіна, замість сінників, а з харчами тут дуже скрутно, мусимо чекати. Врешті принесли кілька сухарів (засушеного хліба) і трішки меляси. Досі ми терпіли на недоживлення, а тут треба буде жити "на пості й молитві". Не дуже це веселі вигляди. Наші опікуни заявили нам, що ми повинні їхати в рідні сторони до місцевих шпиталів ("гайматсгоспіталь").

Куди мені їхати? Ні родини, ні знайомих. Нагадав собі, що в Празі є українська еміґрація. Може там знайдеться яка добра душа, що можна буде поговорити, чи принесе книжку. На Чехах є десь і мій колеґа. Отже їду до Праги.

До мене долучується новий колеґа, легко поранений в руку. Хто він, не знаю.

– Маєш родину у Празі?

– Ні, не маю.

Чому він хоче туди їхати, не питаю. Він говорить по-німецькому перфектно. Справжній німець.

Прийшлося сідати до поїзду. Поїзди переповнені, що голки не встромиш. Стоять люди на сходах, а навіть на дах деруться. Мій супутник дуже мені пригодився. Голосно проголошує, що тут ранені вояки і нам вдається втиснутися до вагона. Він ставав за мною і заслоняв мою рану від тиску інших людей. Переїжджали ми через Дрезден. Саме тоді його немилосердно забомбардовано. Ми мусіли пересідати.

На 12 березня ми вже в Празі. Замешкали в будинку недалеко залізничної станції. Наступного дня відбулося перше бомбардування Праги і бомба впала на третій будинок від нас. Від тоді треба було два-три рази денно сходити до пивниці до сховища.

За пару днів нас відвезли до міста Пісек, на південний захід від Праги. Пісек невелике місто. Всі більші будинки були зайняті на шпиталі, на що вказували прапори Червоного Хреста.

Примістили нас у будинку колишньої фабрики тютюну. Там я заприятелював з молоденьким естонцем. Гарний, білявий, з личком, як у дівчини. Познайомився я теж з одною з дівчат, що приходили чистити. Через неї вдавалось вимінювати цигарки на хліб. А коли трохи підлікувався, то ми з естонцем ходили з Мартою оглядати місто.

Марта естонця називала "Клюк", себто "хлопчик". У шпиталі можна було дістати книжку й газету (очевидно тільки німецьку). Мої розмови з Мартою не сподобалися медсестрі й вона заборонила мені зустрічатися чи говорити з тими жінками, бо, мовляв, німецькому воякові не годиться заприязнюватися з тими людьми.

Моя рана підлікувалася й я не потребував лежати в ліжку. Мене перенесли до іншого будинку, виздоровців. Тоді раз у тижні я йшов до шпиталю на перевірку.

Одного разу доручили мені поїхати з водієм до Праги і привезти щось для шпиталю. Там стрінув молодого чеха, який зрадів, що бачить "брата руса". Дізнався я від нього, що чехи ненавидять німецьку окупацію й чекають "братів русів", як спасіння. Я пробував прихолоднити його сліпе захоплення і став розказувати, як "брати руси" поводяться з українцями. Він мені не вірив. На прощання кажу: "Запам'ятай цей день і нашу розмову. А коли сюди прийдуть "русскі", то мене згадаєш".

Друга частина споминів Івана Падика - про полон - друкувалася раніше у "Вістях Комбатанта", чч. 1, 2, 1993 р.

Ро-Ко

ПОБРАТИМАМ-ДИВІЗІЙНИКАМ У АЛЬБОМ!

З нагоди 11-го Головного делеґатського з'їзду

– Що доброго залишила по собі дивізія?

– Нічого злого, – скажуть одні. – Нічого доброго, – скажуть інші.

– Добре, що бодай нічого злого.

– Залишила по собі найцінніше – дивізійників. А які є дивізійники? Ні злі, ні добрі, а такі собі, ну, дивізійники, яких чужі не хвалять, а свої не ганять. І дивізійники заложили собі найкращу, найдемократичнішу, найпатріотичнішу та найвигіднішу і найпрактичнішу організацію – Братство.

– Чому такі суперлятиви? Чим Братство краще, скажімо, від Націоналістичного визвольного фронту?

– Бо неньку Україну визволив з пут неволі інший визвольний фронт – як колись пророкував Іван Багряний – "комсомольський", і тепер націоналістичний фронт не має кого визволяти – хіба Україну від тих комсомольців-партократів!

Братство ще й тим унікальне, що від самого початку забезпечило собі вічну майбутність – не приймає нових членів, а майбутність знайде у вічному царстві. Тому не має чим журитися. Воно навіть не журиться могилами й цвинтарями, бо цими вагомими справами займається інший побратим з іншого Братства – "Броди-Лев" – "головний погребельник" побратим Ґріша. І не сам, а в цьому заслуга його подруги, яка оправдано отримала під час останньої візити до Фельдбаху Хрест заслуги від Чорного хреста в Австрії. (Недавно "Броди-Лев" отримало від американського податкового уряду статус "освітній", бо світить свічки на гробах.

У нас колись казали: не знаєте, що посідаєте; тож, щоб знати, що дивізійники посідають, слід їм самим себе відповідно оцінити, бо хто про них напише історію, як не вони самі. А щоб себе відповідно оцінити, треба оглянутися довкруги й до чогось порівняти, бо ні в нашому світі, ні у засвітах, куди відлітають сірим шнурком дивізійники, нічого не висить у порожнечі, а одне відносне від чогось іншого, як муха павутинні павука. Навіть блага щасливого неба порівнюються до жаху вогненного пекла. Бо без пекельного вогню ніхто не був би зацікавлений раєм.

– Чортів для церкви треба, щоб вони страшили вірних, священиків і владик щоб не відступали від своєї Російської православної християнської віри, а то підуть на вічні муки до пекла, – сказав мені в Київській Лаврі монах тої церкви. (Видно, є різні пекла!)

І у звичайному житті діється дещо подібне, хоч і дещо відмінне від чортової логіки. Наприклад, дивізійники створили собі гейби свою "державу" - ні, об'єднану ідеальну общину, в якій нема ні болізни, ні терпіння, ні податків, а тільки є пресфонд на журнал "Вісті комбатанта" та ще дрібні пожертви на неньку Україну. Ненька Україна - це єдиний конкурент Братства!

Братство дивізійників навіть отримало неофіційну "офіційну" апробату властей імущих України. Голова Верховної Ради Іван Плющ, завітавши в 1992 році на з'їзд Братства, ствердив: "Нас в Україні не обходить сьогодні, якої дивізії ви є ветерани"... І новий голова ВР, Олександер Олександрович Мороз, той з іншого крила "комсомольців", досі не відкликав заяви свого попередника.

То ж пірнімо глибше у світову історію.

Хто ще пам'ятає розбиту на черепки Німеччину? Хто її підніс з колін? Дер Алте! Старий!

Хто закінчив Корейську війну та завів порядок в Америці? Сеньйор Айзенгавер.

Аденавер - Айзенгавер! Вони обидва були у свій час найстаріші й найважливіші сеньйори людства. Крім подібности у прізвищах, вони мали ще й інші подібності. Айзенгавер мав за жінку американку, Аденавер мав за жінку американку. Айзенгавер мав ще свою шоферку, що його возила попід фронти, аж один раз завезла його, як у нас казали, під дурного хату. Коли на нього прийшла хвилина, щоб іти до бою... того з шоферкою, хоч він командував мільйонами вояків, які виконували його накази, а в той момент його власний "боєць" злякався більше, ніж ворожої кулі, і не виліз із свого шанця... Недарма наша приповідка каже: "Один в полі не воїн. (Вірте-не вірте, але це все описала його шоферка у своїх споминах.)

І що це має спільного з Братством дивізійників?

Багато має, бо Братство теж має свого головного Алте, котрий на своєму пості "головнокомандувача" - голови Братства - став сеньйором. Це д-р сотник Мирослав Малецький.

Інша паралеля - теж з світової історії. Пригадуєте, як в Ірані вибухнула революція, і до влади прийшов старіший аятоля Хомені, котрий не побоявся ні Ізраїля, ні суперсовєтського сильного, як сибірський ведмідь, Брежнєва, ні навіть президента найпотужнішої супердержави Джіммі Картера. Що забажав, так його бажання виконували. І Братство має свого аятоля - найстарішого й най-активнішого побратима Мирослава Бігуса.

Але повернімося до сучасноти. Сьогодні проходять революції іншого типу. Внутрішньо-монетарні. Бо нема грошей на всі витребеньки й забаганки на кожному кроці. Одні кажуть, що це тому така криза й безробіття, бо люди не хочуть працювати, а тільки користати й з того бути геппі (або "хеппі" - по-українському). Інші твердять, що це тому, що американці перестали літати на місяць. Ще інші тому, що розвалився берлінський мур.

Не зважаючи на всі правильні чи неправильні висновки, на політичній сцені з'явилися нові реформатори. Наприклад, в Америці Ньют Ґінгріч. Бистрий, жвавий, поставний, дотепний, популярний, контроверсійний. Уже написав книгу. Чи в Братстві є такий Ньют? Нема, але був. Він випередив американського Ньюта – це був уже покійний Роман Данилюк.

І в мистецтві не пасемо задніх. Скільки наших славних художників крадуть нам наші воріженьки? Не можна їх називати, бо пощо викликати з лісу "60 minutes", які назвуть дивізійників не так коляборантами, як агресорами, що хочуть забрати те, що їм колись належалося. А це не по-демократичному, не по-американському. Отже, мали ми двох таких славних на весь світ мистців – скульптора Олександра Архипенка й маляра Никифора з Криниці. Архипенка вкрала таки тут в Нью-Йорку якась "нехудожниця", а Никифора – братній народ ґуралі. Чи є такий художник серед побратимів? Є. І ніхто його ще не вкрав. Це Ґо-Ґо з Нью-Йорку. А по-українському ще краще звучить: "Го-Го!"

Згадуючи Івана Плюща, котрий гостював серед побратимів, можна запитатися, що з ним сталося? Одна є версія така: Іван Плющ взяв собі молоденьку жінку. Щоб її ущасливити, достойний Іван подумав зробити з неї пані президентову України. Поклав усе на одну карту – і програв. (Не пишуть, чи і її.)

Чи є такий діяч у Братстві. Очевидно, що є. І ще не програв, як Плющ. Це політичний коментатор з молодою дружиною і новою вервою – Орест фон Корчак Городиський.

У Дивізії на фронтах тільки один дістав незаслужений лицарський хрест – комнадир Дивізії Фрайтаг. Аж у Братстві ми дочекалися справедливости – свого власного побратима-орденоносця. І цей Хрест важливіший від німецького, бо він наданий переможцями – президентом Америки Джорджем Бушом від Республіканської партії. Тому носить його гордо, замість мотилька, з братською уніформою побратим Богдан Куриляк!

Дивізійники навіть мають свого побратима-принца, котрого вибрали на голову крайової управи Америки. Хоч вони самі такий дали йому титул, однак він нічим не гірший – якщо не ліпший – від принца Філіпа, хоч би тим, що називається Евген принц з Коломиї Шипайло. І краще шанує і слухає свою "королеву", ніж Філіп.

У Братстві є ще багато більше славних "Алте", – бо і на них прийшов час, – однак всіх не вичислити в малому журналі. Треба б написати грубу книгу, за що взявся побратим-історик д-р Василь Верига.

Ото ж бачите, яке є славне Братство дивізійників! Тільки про нього поза братчиками, мало-хто знає. І це, мабуть, якщо не добре, то дуже добре...

Євген ДУДАР

ЧОГО ЧЕКАЄМО?

Уже. Вирвалися. З печери

Уже дорвалися. До свободи. До демократії. До...

Господи! Що тільки не звалилося на наші голови! Такі простоволосі. Такі твердочолі. Такі вузькоспрямовані. На казочки.

Про "всеобщее равенство"...

Про "Іванушку-дурачка", якому усе вдається...

Про "скатерть-самобранку", на якій усе з'являється...

Про літаючу піч, на якій можна преспокійно спати, а "млинці" самі стрибатимуть до рота...

Про те, що "по щучьему веленью" будеш мати усе "по своему хотенью"...

І раптом - реальна дійсність. Суспільний шок. Ті, які яхали "паровозе", що "вперед летит", і годували людей казочками, ніяк не можуть погодитись, що вже не їдуть. Ті, які пхали того "паровоза" і вірили в казочки, ніяк не можуть повірити, що вже не треба пхати.

Завіса, що затуляла широкий світ, впала. Уже проколупали діру в Европу.

Протяги!.. Від Курил до Ляманшу. І все на наші голови...

Треба думати. А в голові - одна звивина. І та від самогонного апарата. Як її не напружуй - лише булькання.

Який орган у нас найбільш авторитетний?

Той, до якого ми один одного щодня посилаємо. Вищестоящий.

І ми чекаємо від нього чуда. А чудеса бувають лише у казках.

Пам'ятаєте: "Економіка повинна бути економною"?

Основна цифра - нуль. Постав палочку, а тоді нуль до нуля, нуль до нуля - і вже "ізобіліє"...

Так і вийшли на "нульовий варіянт"

Тепер переходимо у світ макроекономіки.

Боже! З нашими то мікромізками!.. З нашою мікросовістю і макрозаздрістю...

Знаєте, що найбільше дратує голляндців?

Телереклами, високі ціни і високі податки.

Нас ніщо не дратує. У нас індивідуальні подразники.

"Феня Людовика шіснадцятого купила. Ґарнітур. Меблевий. За що?"

За що? За гроші. Накради і купи сімнадцятого. Все одно "Людовик" буде стояти у целофановому мішку, а ти спатимеш на поролоновому матраці... Думаєш, Феня знає, як на того "Людовика" лягати? Та й чи витримає їхній "Людовик" нашу Феню?..

Побачив у сусіда автомобіль. Трохи кращий, ніж наша "полуторка". І вже "кипит наш разум возмущенний". Вже "на смертний бой идти готов"... Вже рука тягнеться до "оружия пролетариата". Готов "бить буржуев" і "грабить награбленное"...

А "буржуй" лише вчора вискочив із куфайки. І кирзових чобіт. Він ще й не вміє зав'язувати краватку. У білій сорочці почувається, як голий на параді. Шию мусить мити. Хоча б раз на тиждень. Бо скільки не "дезодорань" - сорочка чорніє. Його голова ще зациклена на пролетарських лозунгах. Але черево вже налаштоване на капіталізм.

Чув, що аристократи на Гавайях устрицями об'їдаються. Вирішив Гавайї відтворити на Борщагівці. Знайшов ділового грека. Із Кіпру. І той на іменини припер йому ящик устриць. З Канарських островів.

Але соціялістичні шлунки не сприйняли кляту капіталістичну смакоту. Усі, хто ласував цими устрицями, три дні лаяли ділового грека дуже діловою і конкретною мовою...

Грек із Кіпру виявився циганом з Пирогова. А "устриць" наловив в болоті на Круглику...

"Магнатові" із Борщагівки сказав:

- Чуй, фраєр! З тебе такий бізнесмен, як із мене - діловий грек. Ти рекетнув бакси у когось - я рекетнув у тебе. Давай - ша! Мене посадять - ти весь мій виводок будеш годувати... А вони дрібненькі, як мурахи, ненажерливі, як колорадські жуки. Вони тобі вуха пообгризають... Ти тюльки не будеш мати за що купити, не те, що устриць...

"Як прийшло, так і пішло", - махнув рукою "магнат" з Борщагівки.

"Як прийшло, так і піде", - посміхнувся "діловий грек" з Пирогова.

І лицарі з великої дороги розійшлися, як "джентельмени удачі"...

У печері ми не жили. Босими ногами не долали "намічені рубежі". Зашореними очима виглядали "сяючі горизонти".

Тепер на свободі. І свободи стільки, що аж страшно. Вуха ловлять світові протяги. Ніздрі вдихають чисте повітря. Очі вдивляються у синь світлого неба. Та ноги наші ще мерзнуть у печерному мулі. І ми чомусь не дуже спішимо їх звідтіля витягувати.

Чекаємо, поки оті "магнати" з Борщагівки і "греки" з Пирогова остаточно процындрять наше добро?

Чи нових казочок на старий лад чекаємо?

Мал. С. Федька

("Перець")

Огляди, рецензії

Григорій Грабович

ЗА НЕКОЛОНІЯЛЬНУ ПОЛІТИКУ КУЛЬТУРИ

Афіша з Києва

В березні ц. р., з бостонської пристані Фонд Катедр Українознавства відправив контейнер, заповнений друкарським папером та сотнями примірників видань Українського Гарварду, в тому числі й виданнями відомого корпусу "Гарвардської Бібліотеки Давнього Українського Письменства". Вантаж успішно доїхав до Києва у розпорядження Міністерства Культури України. Папір здали до видавництва "Українознавство", а працівники Міністерства почали процес достави гарвардських видань бібліотекам України. При кінці червня Міністерство Культури влаштувало офіційну передачу цієї книжкової дотації, в якій взяли участь в. о. Міністра Микола Яковина та директор Українського Наукового Інституту, проф. Г. Грабович. От що про цю подію написав київський часопис "Культура і Життя" з 21-го червня ц. р. (подаємо в скороченні). Розмову записав кореспондент О. Неживий

***

Хоч як тяжко усвідомлювати, але такий факт національної трагедії: Україна ще не видала оригінальні тексти своїх літописів княжої доби, відтак користувалась виданнями санкт-петербурзькими та московськими. Правдиві твори власної історії XI-XVIII століть українці почали видавати вперше... в США – до 1000-ліття Хрещення України-Руси. І нині головні пам'ятки нашої письменної культури, які побачили світ в Українському науковому інституті Гарвардського університету, через океан прибули до Києва. Цей дар українському народові отримує сьогодні Міністерство культури України.

З нагоди офіційної презентації Гарвардської бібліотеки давньої української письменности ми запросили до розмови відомого українського вченого, завідувача катедри української літератури імені Д. Чижевського, директора

Українського Наукового Інституту Гарвардського університету Григорія Грабовича.

– Пане професоре, що видано в Гарварді і збагатило Україну? Яка його історична, культурна цінність?

– Ці томи являють собою одну з двох серій видань нашого Інституту. Це "міленійне" видання задумане і підготовлене понад десять років тому, напередодні 1000-ліття Хрещення України-Руси. Тоді завдяки пожертвам української громади США та Канади були зібрані солідні фонди на те, щоб видавати основні твори давнього українського письменства від початків християнства до кінця XVIII століття, тобто до тих часів, коли українська література та культура стали секулярними... Але глибшою причиною (появи) була величезна потреба зберігати і розвивати українську культуру і саме ті аспекти, які на той час у колишньому СРСР послідовно і навіть пляномірно іґнорувалися. Всім відомо, що давня українська культура – культура Київської Русі – в наукових колах присупувалась майже виключно російській культурі. Так вона сприймалася і в західному світі. Ця серія була запляновала дуже маштабно. Хотілося видати приблизно 40 основних томів: факсимільні видання, про які йтиметься далі (саме їх наш інститут дарує через посередництво Міністерства культури бібліотекам України), а також – серію їх перекладів на англійську мову.

Щодо факсимільних видань. Україні передається 200 комплектів (восьми томів) цієї серії. З-поміж них: збірки творів Мелетія Смотрицького, Лева Кревзи, Захарії Копистенського, Пилипа Орлика. А також Київський та Галицько-Волинський літописи (у двох зведеннях – так званих острозькому і четвертинському кодексах), Літопис Григорія Грабянки. Вперше ці твори видані для ширшого кола дослідників. До всіх них подані наукові вступи... І це тільки початок серії – ми пляпуємо випустити в світ ще чимало інших творів. Але успішне продовження справи залежить від наявности необхідних ресурсів, фондів. І все ж, незважаючи на обмежені кошти, ми дійшли спільної думки поділитися вже виданими творами з українськими бібліотеками, бо вони туди майже не потрапляли...

– Чи спроможні ці 200 комплектів, призначених для українських бібліотек, прислужитися перевороту в суспільній свідомості, в українській історичній науці? Адже до здобуття Україною незалежности найдавніші пам'ятки нашої писемности заборонено було відносити до власне українських.

– Це дуже важливе питання. Про це і йдеться. Науковці Гарвардського університету, особливо я, ніколи не сумнівалися, що Київська Русь – давнина українська і є часткою українського культурного простору. Вочевидь, дискусії з цього приводу були і досі тривають. І тоді інтерпретували, і нині наголошують, що то колиска всіх східньослов'янських народів – українського, російського, білоруського. У тому є дещиця правди. Але ще більше правди в тому, що діялося те на українській території, що і мовно, і культурно український компонент тут дуже помітний.

Але не на цьому хочу я тепер зупинитися, хоча вважаю питання дуже важливим... Перше, на чому хотілося б наголосити: це серія і загалом діяль-

ність Українського наукового інституту зробили переворот у мисленні кращих науковців – славістів західнього світу. Донедавна, років 15-20 тому, все, що торкалось раннього Середньовіччя, київського періоду, здавалося частиною російської культури. Мало хто, навіть з-поміж науковців розрізняв поняття "Росія" і "Русь". Вони звучать якось так схоже англійською мовою, зрештою, і в слов'янських мовах, що зливаються в одне. І, як ми добре знаємо, російська наука, в особі навіть таких чільних представників, як академік Ліхачов, залюбки або, може за заданою програмою, цю різницю затирала. Тобто перехід від поняття "древньоруський" до поняття "русский" був такий плинний і непомітний, що висувався, очевидно, вповні в імперську загальносовєтську тактику привласнення нашої спадщини росіянами. Гадаю, у західньому науковому світі – підкреслюю, саме в науковому, а не в загальному, – це питання вже знайшло правильне розв'язання. Тобто, коли з'являються серйозні наукові праці, які дуже арґументовано, докладно, при наявності великого наукового апарату доводять, що культура Київської Русі є частиною української культури, то таке твердження має ефект і залишає слід. Якщо йдеться про українську наукову свідомість, то, гадаю, її не треба особливо переконувати, а слід дати їй, так би мовити, більше амуніції, арґументації.

– За кілька днів до нашої розмови перед Кабінетом міністрів України зібралися вчені Академії наук України з вимогою зберегти науку. Прийшли не гуманітарії, а представники технічного профілю. Українська наука нині на голодному пайку. Які, на вашу думку, можливі форми самоорганізації вчених, щоб вони в Україні відродили науку і гуманітарну, і точну? Ви на Заході видали нашу історію, і ось вона вже прибула до нас. А яким бачиться вам процес наукового, культурного розвитку в Україні?

– Це архиважне питання. Я вже не раз і говорив, і писав про це (див. статтю "Наука і незалежність" в часописі "Всесвіт", 1992р.). Мушу сказати, що з того часу мало що змінилося. І ситуація далеко не задовільна. Ви кажете, що в тій демонстрації не брали участи гуманітарії. А вони першими мали б там бути! Бо попри всі труднощі з фінансуванням українська хемія чи фізика залишаються більш-менш на нормальному світовому рівні. А от українські гуманітарні науки просто в поганому стані. Причина ясна: за совєтської системи вони були неперспективні. Апарат, що відповідав за українські гуманітарні науки, тою чи іншою мірою дискримінував себе. Говорю загально, про саму закономірність процесу. Керівні кадри формувалися не за принципом науковости, а за принципом партійности. Але як на мене, страшнішим є те, що майже за п'ять років незалежности кардинальних змін так і не відбулося. А вони мали б бути, передовсім у кадровій політиці. Кадри ж можна реформувати, міняти навіть без фінансування. Це важне питання політичної волі, національної гідности. Ще гірше те, що серед інтелектуалів, інтеліґенції не відчувається всенаціонального обурення таким станом. Люди чомусь приймають це як річ доконану й неминучу. А мене це просто вражає. Як можна так довго, так пасивно терпіти все те? Наведу конкретний приклад. Сьогодні, за годину до нашої розмови, готую сніданок, слухаю радіо. Завважую, що вже від кількох тижнів... від восьмої ранку Українське радіо на довгих хвилях перейшло на російську мову. Це мабуть, якась запланована

поступка в політиці щодо російської мови як офіційної. Так чи ні, не знаю, не про те йдеться, хоча вважаю, що в ключову годину, коли люди про-кидаються, звертатися до них російською мовою – некоректно. Але і це не головне. Головне, який зміст цих передач. Отже, сьогодні читаються уривки з роману Мордовцева "Цар і гетьман". Розмову про сам роман можна відкласти на пізніше, але в уривкові, який читається, йдеться про Мазепу. Його представлено в найчорніших кольорах: як зрадника, польського хлопа і т.д. Яка тут послідовність? Українська культурна політика ніби реабілітує Мазепу – встановлюється йому пам'ятник, відновлюють його будинок на Подолі. А з іншого боку, для масового радіослухача, зводиться на нього така огида.

– Може, пане професоре, така "оперативність" пояснюється тим, що в Сочі зустрічаються Президенти України і Росії?

– Якщо так, то це тим більш ганебно. Де ж самоповага? Добре, хай ведуть передачі російською мовою, тоді можна буде читати повісті Тараса Шевченка, написані ним російською мовою, історію русів, вести сучасну, цілком патріотичну російськомовну дискусію. Але щоб російською мовою підкріплювати якусь антиукраїнську позицію – це вже попросту холуйство, страшне колоніяльне ретроґрадство.

– Якщо в держави немає коштів – а їх справді бракує, – то все одно вона має бути державою, спроможною організувати будь-яку справу. Тут проблема політичної волі: чи справді наша держава стане українською, незалежною?

– Важко, що це дуже істотно. Це питання треба постійно порушувати, звісно... не тільки в емоційному, не тільки в мітинґовому, але саме в розумному пляні. Ви це говорите, я це кажу і, гадаю, багато наших читачів переконані, що на те і є держава, щоб організувати деякі речі. Навіть коли вона бідна або переживає тимчасову скруту. Але на те і є державою, щоб хоч якоюсь мірою культурні питання забезпечити...

... І все ж, відчувається духове пробудження народу. Я радий, що і наш інститут відіграв в цьому свою ролю. Він створювався неповних чверть століття тому не тільки для вивчення певних дисциплін, а й з метою допомогти українській історичній науці, яка тоді була в занедбаному стані. Якоюсь мірою ми свого домоглися.

"ОГНЕННЕ КОЛО" ІВАНА БАГРЯНОГО

Одною з перших передрукованих в Україні повістей, що вийшли на еміграції, була контроверсійна книга "Огненне коло" Тому друкуємо коротку рецензію-погляд Я. Качая та передруковуємо рецензію Б. Жарського з 1954 року. В одному з наступних чисел передрукуємо довшу аналізу цього твору М. Мироненка п. н. "Повість про непереможність ворога і про тих, що "загигнули, як під Бродами..."

Редакція

Ярослав Качай

ПОВІСТЬ ЧИ НЕЗБАЛЯНСОВАНА ФАНТАЗІЯ?

Перевидана в Україні повість Івана Багряного "Огненне коло", яка вперше була опублікована еміґрантською Україною в 50-их роках та була неґативно оцінена літературними критиками, тепер трактується як майже правдива історія брідської баталії Української дивізії, тому вимагає додаткової переоцінки.

В цій, перевиданій повісті київським видавництвом "Ватра" в 1992 році, стрічаємо коротке слово від видавництва, яке каже, що в історії Великої Вітчизняної війни, діяльність січових стрільців сс-Дивізії "Галичина" на Україні і на еміґрації правдиво висвітлена не була.

Правдою є, що в так званій "Історії Великої Вітчизняної війни", багато фактів цілево оминано мовчанкою, або насвітлювалось неправдиво, тому українська радянська людина мало знала про цю українську військову одиницю під час другої світової війни. І правдою є, що в еміґраційній Україні історія української Дивізії "Галичина", пізніше перезваної на 1-шу Українську Дивізію, була висвітлена правдиво, як своїми так чужинецькими авторами, українською, німецькою та англійською мовами.

Автор Іван Багряний (правдиве прізвище Лозовяга), не знаючи ні обставин ні ментальности західньоукраїнської людини, як дилетант, бо ніколи вояком не був, описав битву і військовий побут Дивізії під Бродами у викривленому і штучному світлі. Автор називає Дивізію напів озброєною, коли в тому часі вона була достатньо озброєна модерною зброєю. Він дуже часто вживає такі епітети, як: "унтерменші" і "боягузи", які діставали, без спротиву, від німецьких старшин ляпаси; це видумка автора, бо в німецькій армії биття було строго заборонене, а український вояк ніколи боягузом не був і "унтерменшом" не чувся.

Моральну кривду зробив автор учасникам бою під Бродами своїми видуманими сценами під час прориву з більшевицького окруження, чи сценою розстрілу двох полонених українських дівчат, та чуткою про перехід цілого полку Дивізії на більшовицьку сторону.

Є зрозумілим, що в белестричному жанрі письменник базує свій твір на фактажі та своїй уяві, в якій повинен мати міру, про яку вже старі римляни говорили: Est modus in rebus, або, як наше старе прислів'я каже: "Бреши та міру май".

Необізнані читачі цієї повісти будуть під враженням, що українські вояки Дивізії були німецькими "кнехтами", а це цілком не відповідає правді. Це були добровольці, котрі знали, за що вони воюють і гинуть, їх боєвим кличем було "Слава!" та з ним на устах віддавали своє життя за свою батьківщину. Хто був під Бродами в цей час, той досьогодні пам'ятає цей боєвий могучий оклик. Чули і пам'ятають його ще дотепер жителі підбрідських сіл.

Пам'ятаймо, що на підбрідських полях воювали і гинули найкращі сини українського народу, багато їх впало, багато попало в більшовицький полон і багато перейшло в лави Української Повстанської Армії. Вони знали, за що воюють, і гинули в обороні рідної землі та української рації. Ніхто не сміє називати їх зрадниками і казати, що вони були знаряддям Німеччини проти свойого народу.

Тому повість "Огненне коло" не можна вважати так, як це дехто робить, історією, а звичайною незбалянсованою фантазією автора.

Богдан Жарський

ПРОТИУКРАЇНСЬКА КНИГА

Українська Стрілецька Дивізія "Галичина", а зокрема трагічний бій під Бродами, стали в останньому часі темою кількох літературних творів. Ясно, що подія того роду не могла пройти незамітно і мусіла скоріше чи пізніше знайти своє віддзеркалення в українській літературі. Умови творення дивізії є відомі серед нашого громадянства. Образ бою під Бродами є не менше відомий, хоча б тому, що щасливим збігом обставин деякій кількості учасників того бою вдалося прорватися із безвихідного окруження, щоб стати живими літописцями того героїчного, хоч тим не менше трагічного епізоду української визвольної боротьби. Ясним для кожного є, що проповідною зорею для бійців Української Дивізії була та сама зоря, що присвічувала бійцям української революції 1917 – 21 рр., та сама, що присвічувала і присвічує борцям Української Повстанської Армії, зоря українського палаючого патріотизму. Члени УД згинули під Бродами таки за Україну, таки за сповнення завітніх ідеалів українського народу; це не були авантурники на чужім хлібі і для чужої справи, а таки українські патріоти, для яких усяка можливість була вартісною, коли вона давала змогу боротися за Україну.

Бо ніщо інше, а таки вона, омріяна Україна марилася тим, що вмирали на брідськім побоєвищі, і тим, що при братній допомозі Української Повстанської Армії прорвались з ворожого оточення, щоб у рядах УПА дальше гордо нести прапор української революції, і вкінці тим, що, в силу таких чи інших обставин опинилися, вирвавшись з підбрідського пекла, на чужині.

І тому ми з невинним тремтінням у душі беремо в руки кожну книгу, яка торкається цього епізоду українських визвольних змагань. Тому саме, що цей епізод вимагає в першу чергу, основного знання фактів, а по друге –

великого українського серця, яке могло б охопити цілу велич і цілу трагедію самопосвяти 10.000 цвіту українського народу, що "упав, але не заломився".

І замикаючи книжку І. Багряного "Огненне коло", ми ще раз повертаємось до її заголовної сторінки і зі здивуванням бачимо, що книгу ту видано не в Києві якимсь Державним Видавництвом УССР, а таки на еміґрації.

Впрочім це і не дивно. Ми пригадуємо собі попередню книгу того самого автора "Розгром", яка своїм духом і своєю провідною думкою така близька "Огненному колові".

Цікава річ: як і в першій світовій війні, так і в другій – ворогами українського народу була і є вперто поширювана думка, що, мовляв, усе "зло" йде з Галичини. Але цікавіше є те, що серед деякої частини українського суспільства ця думка знайшла своїх запальних визнавців, між ними во перших автора "Огненного кола" Івана Багряного. І дарма тут вказувати, що саме ця Галичина, ця Західня Україна, в час першої світової війни таки післала на східні землі 100.000 здисциплінованої армії, яка там, на широких степах України і голови свої положила, не за Західню, не за Східню, а таки за одну, єдину соборну Україну. І дарма навіть наводити свідчення, скажемо пок. І. Мазепи, який стверджує, що, коли в Києві треба було роззброїти ворохобних Наливайківців, то післано туди саме галичан і ніхто в Києві не хотів вірити, що це українське військо, бо '"в час волі" ніхто не міг повірити, щоб військо, яке не грабило, не ґвалтувало і було здисциплінованим, могло бути українським військом" (І. Мазепа, Україна в вогні і бурі революції). Дарма це наводити, бо для письменників типу п. Багряного Галичина – це країна неповажних фантастів, яка тільки те й робить, щоб прислуховуватись до "пророцтв всяких Насть-стигматичок (ст. 48), яка вірить, що "згинуть наші воріженьки, як роса на сонці", країна людей, які знову попадають у пропасть зневіри, які про німецького генерала Фрайтаґа думають, що він для них "рідний батько" (ст. 80). Цілий же бій під Бродами – це не звено в загальноукраїнській визвольній боротьбі, а щось, з чого історія насміхатиметься, навіть вбираючи цей насміх у приказку "загинув, як під Бродами", або на звичайній мові "загинув за цапову душу". Для п. Багряного зовсім не відомо, що так само загинули герої Крутів, Базару, але тільки не "за цапову душу", а за те, щоб в історії свого народу стати блискучим прикладом віри в свою націю, віри, з якої п. Багряний любить насміхатися, але яка всетаки ще заки п. Багряний і появився на тім світі, перевертала гори. ("Христос, повертаючись до міста, зголоднів, і побачив він фіґове дерево при дорозі. Підійшов, але нічого на нім, крім листя, не знайшов. І сказав: хай з тебе не буде плоду до віка. І зараз всохло дерево. А ученики дивувались, кажучи: як же це так, що зараз всохла деревина? А Христос їм у відповідь: істинно, істинно, коли матимете віру і не будете сумніватись, то не тільки що з тим деревом, але коли й горі тій скажете: двигнись і кинься в море, станеться").

Але що сліпому говорити про кольори, або п. Багряному про речі, яких він ніколи не бачив і не розумів. Що однаково ж в книзі "Огненне коло" (побіч десятків дрібних, прямо скандальних речей) є найстрашніше, це, так би мовити, провідна думка твору. Один із героїв, Петро, цілий час бою має одну

думку: побачити ворога. Хто цей ворог, в якого він стріляє, кидає панцерфавсти і т. д.? І ось, при кінці, вилазить шило з мішка.

Петро розбиває большевицький танк. Входить до середини. Але даймо голос п. Багряному: "Тоді Петро поліз у люк. Те, що він побачив, струсунуло ним до решти, до мізку костей... Дві фіґури скручені на підлозі, не можна було впізнати, бо обличчя були опалені газом і заюшені чорною закипілою кров'ю.

Третя ж фіґура припала до стерна, схилилась на нього та так і заклякла, поклавши голову на колесо, ніби від утоми. І риси обличчя її були чисті...

І було те обличчя дівоче...

І було те обличчя знайоме...

... Ата! Петро повів рукою по ніжному, шовковому волоссі і його шорсткі пальці заплутались в тонюньких волосинках.... "Ворог"...

"Так ось він, "ворог"!..." (Ст. 201–202).

Треба знати, що ота Ата, большевицька танкістка, це щось, ніби, наречена отого Петра, українка. І так генеральна лінія твору п. Багряного це показати, що властиво дивізія боролася проти "своїх братів". І не важне, що ті "брати" є добровольцями-танкістами, вони можуть бути навіть катами Енкаведе – вони для п. Багряного все таки "брати".

І тут натрапляємо на суть антиукраїнськости писання п. Багряного, який ехидним способом, літературним твором, старається вмовити в неприготованого, а часами і несвідомого читача, що герої з-під Бродів тому загинули за "цапову душу", бо боролися проти своїх братів. Ми не винні, що цей найновіший твір п. Багряного може бути виданий сьогодні в Києві, а автор міг би "получити" якийсь орден...

І тому "Огненне коло" повинно бути назване властивим ім'ям, бо воно не є нічим іншим, як червоним колом літературного словоблудія, антиукраїнською вихваткою, образою для тисячів тих, що під Бродами і деінде, положили своє молоде життя за свою віру велику, за українську правду, якої п. Багряний не розуміє і вже, правдоподібно, ніколи не зрозуміє.

"Гомін України", 30 січня 1954

ПОЯВИЛАСЯ НОВА КНИЖКА ПРО УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ

Недавно у київському видавництві "Либідь" появилася друга книжка Івана-Святослава Коропецького "Дещо про минуле, недавнє минуле та сучасне української економіки". Перша, "Українські економісти XIX століття та західна наука" була опублікована в 1992 році. Автор – професор-емерит Темплського університету, зарубіжний член Національної Академії наук України, президент Міжнародної Української Економічної Асоціяції. Він був одним з нечисленних дослідників на Заході, який багато років досліджував різні аспекти української економіки. Книжка включає тринадцять з його

новіших праць, які появилися раніше або англійсклою мовою, або, недавно, в періодичних журналах в Україні.

У частині, що стосується історії, зокрема недавньої, української економіки, автор обговорює проблеми її періодизації, наявности економічної статистики та, головно, на базі порівняння стану економіки в переддень Першої світової війни та в половині 1980-их років, аналізує результати радянського панування над українською економікою в таких аспектах: її інтеґрація в імперську економіку, втрата значної частини національного доходу на користь інших реґіонів Російської імперії/СРСР, зростання національного доходу та доходу на душу населення.

Статті другої частини обговорюють низку актуальних проблем економіки в незалежній Україні, таких як: соціяльно-політичний модель економіки; значення економіста-науковця для економічної політики; порівняння української з французькою економікою; роля інтелектуального капіталу в модерних економіках та його можливості в Україні; перспективи для України в економічній унії (СНД); модель впливу економічної структури на інфляцію; розвиток історії економічної думки.

Книжка написана в приступному стилі, видрукована на доброму папері, в твердій обкладинці, має 237 сторінок та коштує 10 дол. Набувати її можна в книгарні "Свободи".

Мал. С. ФЕДЬКА *("Перець")*

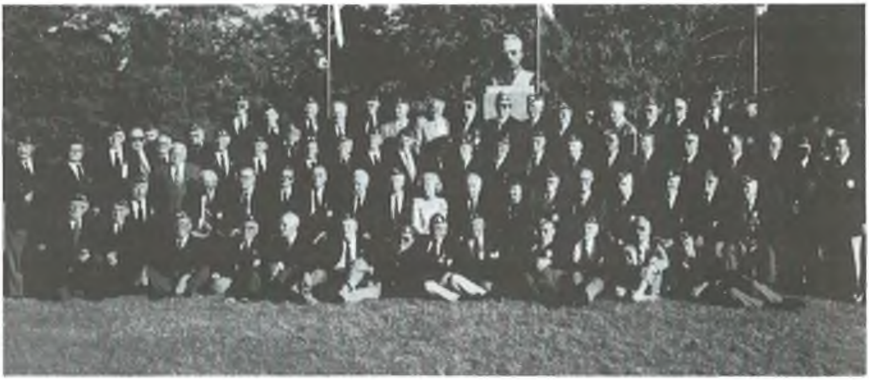

Усі дороги ведуть до "вільного ринку".

11-ИЙ ГОЛОВНИЙ ДЕЛЕҐАТСЬКИЙ З'ЇЗД

11-ий Головний делеґатський з'їзд Братства кол. вояків 1-ої УД УНА відбувся у п'ятницю, 1 вересня 1995 року, на оселі Українського Братського Союзу "Верховина" у Ґлен-Спей, ЗДА. У з'їзді взяли участь 35 делеґатів та 8 гостей. Крім членів Головної управи й Крайових управ, делеґатів прислали наступні Станиці: Нью-Йорк, Ньюарк, Філядельфія, Лігайтон, Рочестер, Чікаґо, Монтреаль і Торонто. На жаль, запрошений голова Галицького Братства не міг був прибути зі Львова.

Нарадами провадила президія в складі: Іван Скіра – голова, Р. Припхан – заступник голови, Ст. Климців і С. Стрільчук – секретарі.

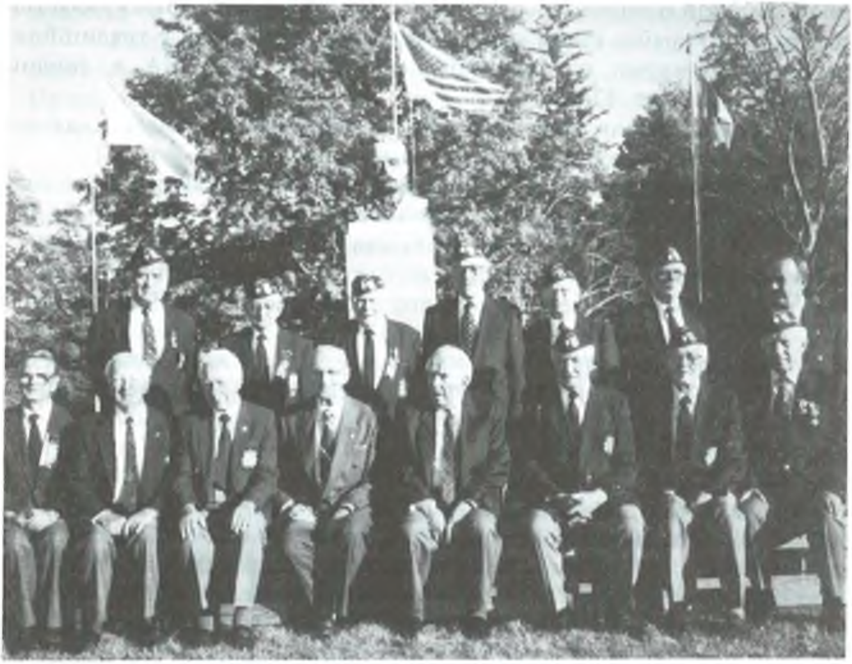
Учасники Головного і Крайового (ЗСА) з'їздів перед пам'ятником Іванові Франкові на "Верховині".

З'їзд вибрав управу: д-р Мирослав Малецький – голова, Евген Шипайло і Андрій Коморовський – 1-ий і 2-ий затупники голови; дальшими заступниками є діючі голови Крайових управ, а саме: Лев Войташ – Україна, Лев Бабій – Канада, Степан Тауридський — Арґентина, Степан Трушукевич – Австралія, Богдан Шарко – Німеччина, Степан Климців, Іван Падик, Володимир Молодецький – секретарі; Мирослав Бігус – видавничий референт, Роман Колісник – пресовий референт, Роман Кобрин і Корнило Когутяк – організаційні референти на ЗСА і Канаду; д-р Василь Верига, Роман Припхан, Богдан Артимишин, д-р Остап Сокольський, Юрій Ференцевич – члени.

Контрольна комісія: Роман Чолкан – голова, Любомир Білик, Василь Білан, Омелян Кульчицький, Михайло Мельник – члени

Товариський суд: Іван Скіра – голова, д-р Роман Дражньовський, Ярослав Куницький – члени.

ЧЛЕНИ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ

Сидять (зліва): Е. Шипайло, А. Коморовський, М. Бігус, д-р М. Малецький, Л. Бабій, Ст. Климців, К. Григорович (голова Б-ва "Броди-Лев"); стоять: О. Голинський, Ю. Ференцевич, Р. Кобрин, Р. Колісник, д-р В. Верига, Р. Чолкан, Я. Куницький.

Звіт голови, який друкуємо внизу, доповнений письмовими й усними звітами крайових управ України, ЗСА, Канади, Австралії, Німеччини й Арґентини, виявили, що діяльність Братства значно пожвавилася, особливо у видавничій ділянці та допомозі Україні.

Гарними успіхами може похвалитися Галицьке Братство, яке має станиці у Львові, Тернополі та Івано-Франківську. Вони брали участь у громадських і політичних відзначеннях, доповідях для військових частин і кадетів. Галицьке Братство стало членом-основником Українського Об'єднання Ветеранів Другої Світової Війни, яке очолив академік і депутат до Верховної Ради України Ігор Юхновський. (Див. стор. 119)

До особливих успіхів належить відзначення 50-х річниць створення Української дивізії та битви під Бродами в 1993 і 1994 рр., в яких взяли участь дивізійники з усього світу.

Тепер Галицьке Братство займається перепохованням полеглих дивізійників на недавно посвяченому меморіяльному цвинтарі між селами Ясеновим і Червоним.

Завдяки Братству з Німеччини, Братству "Броди-Лев" з Нью-Йорку, ОбВУ у Великій Британії та гостинності австрійських ветеранів і властей, побратими з України взяли участь в останніх двох роках у традиційних річних відзначеннях пам'яти полеглих вояків УД УНА в околиці Фельдбаху.((Див. ст. 82-90.)

Капітула пропам'ятної відзнаки св. архистрата Михаїла, за яку звітував Роман Припхан, закінчила свою діяльність.

З'їзд рішив не схвалювати резолюцій, а прийняв плян праці Головної управи як напрямні для дальшої діяльности.

Світлини Р. Чолкана Роман Колісник

ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТИ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ
6-го вересня 1992 - 1-го вересня 1995 р.
(Скорочено)

Одинадцятий Делеґатський З'їзд Головної Управи відбувається в час повільного, але певного закріплення Української Держави. Свідомість народу поширюється та набуває сили переконання, що до перебудови і покращання життя населення в Україні потрібні терпеливість, зусилля та невпинна праця.

Сьогоднішній З'їзд закінчує дуже активну та змістом різнородну діяльність Головної Управи при допомозі, ініціятиві та співпраці Крайових Управ та інших клітин Братства.

Організаційні справи

Свою діяльність Головна Управа основувала на резолюціях З'їзду, ухвалах і рекомендаціях пленарних засідань, на яких теж звітовано і схвалювано діяльність Президії Головної Управи.

Мережу Братства творять Крайові Управи ЗСА, Канади, Арґентини, Німеччини, Австралії, Галицького Братства, Капітула пропам'ятної медалі св. Архистрага Михаїла й півавтономне видавництво "Вісті Комбатанта", фінанси котрого злучено з Видавничим фондом. Діяльність Крайових Управ зумовляли місцеві умовини. Склади Управ мінялися, але не мінялася добра воля до гармонійної співпраці – вона передумовою успіху.

Головна Управа втримувала зв'язки з Крайовими Управами листуванням, обіжниками, телефоном та, коли було можливо, особистими зустрічами. Часом ми також користувалися сторінками "Вістей Комбатанта". Такими засобами комунікації Головна Управа старалася інформувати про актуальні справи і своє становище до деяких із них. Сликано три пленарні засідання, на яких Президія ГУ звітувала про пророблену працю. Крім цього, відбулося десять звичайних засідань ГУ. Голова, а також інші члени Президії брали участь в декотрих засіданнях Крайових Управ Канади, ЗСА, Німеччини

та в Крайових Делеґатських З'їздах. Зв'язки з Крайовою Управою Галицького Братства та частинно з їх Станицями цієї каденції затіснилися.

Головна Управа старалася втримувати контакти з іншими ветеранськими організаціями, а зокрема з Радою Українських Комбатантських Організацій. Тяжка недуга голови д-ра Франка Мартинюка в половині каденції не сприяла діяльності цієї організації.

Президія ГУ діяла також як Капітула Золотого Хреста за особливі заслуги. Крайовим Управам признано право розповсюджування Медалі Братства з нагоди 1.000-ліття Християнства в Україні, та Медалі з нагоди 50-ліття постання Дивізії (фінансувала КУ Канади).

В 1993 році всюди, де живуть дивізійники, відмічалися 50-ті роковини створення Української Дивізії з радістю та переконанням, що все таки наші жертви підчас другої світової війни в якійсь мірі причинилися до відродження Української Держави. Зокрема радіємо, що багато з нас могло ці роковини відсвяткувати у Львові і Києві, разом з побратимами, які пережили совєтчину.

Святкування у Львові мали більше популярний, народний характер; такий же на горі Жбир, біля Ясенова. В Києві відбулася практично-наукова конференція, якою проводив визначний український поет і відомий політик відродженої України Іван Драч. Доповіді з'ясували умови, які довели до створення дивізії, її участь у війні та, врешті, повоєнну долю дивізійників в Україні та поселеннях.

В 1994 році Галицьке Братство, при участі членів з діяспори, відсвяткувало 50-ліття бою під Бродами.

В першій половині 1995 р. відзначено в у Фельдбаху (Австрія) 50-ліття закінчення війни та оборони цього міста при значній участи побратимів з України, Німеччини, Австрії та інших континентів та згадано про створення Української Національної Армії.

В цьому 1995 р. минають 50-ті роковини створення Української Національної Армії, які деякі одиниці Братства вже відсвяткували або збираються відсвяткувати.

Видавнича діяльність

Найбільше уваги Головна Управа присвятила видавничим справам. Журнал "Вісті Комбатанта" появляється у п'ятьох числах (одне подвійне) річно. "ВК" задержали високий редакційний рівень та добру опінію серед читачів у діяспорі та Україні, друкуючи статті про сучасне і минуле, коментарі до актуальних подій, спомини, фелейтони та інші матеріяли.

Нам вдалось приєднати до сталої співпраці визначних журналістів і науковців О. Гриніва (Львів) і М. Рябчука (Київ). З бігом часу обставини так складаються, що вимагають від нас подумати про майбутність нашого журналу, який, будучи продовженням "Вістей" (від 1949 р.), під назвою "Вісті Комбатанта" (від 1961 р.) появляється вже майже півстоліття (46 років). Якщо йдеться про їх майбутнє, можливостей до вибору небагато: видавати тут, доки можливо, або продовжувати в Україні в порозумінні з зацікавленим там видавництвом. Є конкретні пропозиції.

Хто поінформований про видавання журналу, знає скільки зусиль і праці треба вложити, щоб випустити в світ одне число. Тому я хочу подякувати усім співробітникам, зокрема адміністраторові, який через довгі роки заготовляв фонди на видання журналу, робив часами коректу, вів коресподенцію, робив експедицію – Богданові Бігусові; та Романові Колісникові, який виявився не тільки як журналіст, фейлетоніст, але також незаступимий в нелегкій редакційній праці.

З почуттям суму та жалю згадуємо всі померлого, одного із засновників журналу, гарячого приятеля дивізійників та невтомного редактора – Івана Кедрина Рудницького.

Видані книжки, заходами і при фінансовій допомозі Братства:

1. Перевидано повість "Останній постріл" Романа Колісника.
2. Перевидано роман "За стрілецький звичай" Олега Лисяка.
3. Перевидано "Щоденник Селепка Лавочки" Юрія Тиса-Крохмалюка. (Всі три книжки вийшли у В-ві "Червона Калина" у Львові.)
4. Історія УД п. н. "У мундирах ворога" – Тараса Гунчака, переложена на українську мову, вийшла окремою книжкою й була надрукована в журналі "Військо України".
5. Перевидано "Броди" – збірник за редакцією Олега Лисяка, Станицею у Івано-Франківську.
6. "Порив" – збірка статтей про УД, видало Галицьке Братство у Львові.
7. Книжка "Українська дивізія Галичина – матеріяли до історії УД", вийшла у Києві. Тираж 15 тис.
8. Спомини "Лаґенрий триптих" Олега Пушкара вийшли у Варшаві
9. Battle of Brody Ореста Лоґуша, один розділ з його великої праці, видано як спеціяльне число "Вістей комбатанта".

Запляновані видання:

1. "Українська Дивізія Галичина" Вольфа-Дітріха Гайке натрапила на непередбачені труднощі при перевиданні в Україні. Довелося тимчасово зачекати з цим проєктом. Із завдатку 2.000 ам.дол., після виплачення 200 дол. за гонорарі, суму 1.800 ам. дол. здепоновано у голови Ревізійної комісії Галицького Братства.
2. Р. Колісник при співпраці з д-ром М. Малецьким написав розділ про УД до 2-го тому Історії Українського війська (Видання Тиктора), яка є у підготові до друку у Львові.
3. Заходами Крайової Управи Канади й Станиці Торонто, в порозумінні з Головною Управою, пороблено заходи для видання у Києві праці про Українську Національну Армію. До неї увійдуть матеріяли творців УНА, репортажі, документи, аналітичні статті.
4. В архіві Братства є звіт-спомини Тимоша Білостоцького, опікуна юнаків протиповітряної оборони, п. н." Моя праця з українським юнацтвом". Їх варто видати та розіслати до бібліотек в Україні. (Білостоцький помер цього року в США.

5. Варто подумати над перекладом і виданням споминів ген. Павла Шандрука п. н. Arms of Valor (Генерал залишив у спадку для Братства все своє майно в сумі коло 13.000 ам. дол. у 1980 р.

6. "Дивізійники в діяспорі". Кореспондент Літературної України Юрій Пригорницький заплянував видати більшу працю про вклад дивізійників у громадське, культурне й політичне життя діяспори. Кошт подорожі й перебування в Канаді фінансувала КУ Канади.

7. Спомини дивізійників. На заклик у "Вістях Комбатанта" багато прислало спомини та нариси з історії УД, теж прислали спомини з України. Деякі з них поміщуються у "ВК". Однак варто було б видати вибрані спомини окремою книгою чи книжками.

Інші праці:

1. Between Two Hammers: Galicia's Iron Lions And Their Quest For Freedom Ореста Логуша, сина дивізійника Тараса, капітана в резерві американської армії, виходить в американському видавництві, заходом автора. У цьому великому творі охоплено спомини поодиноких вояків, документи, звіти з американських і німецьких військових архівів.

2. The Ukrainian Division Galicia 1943-1945, An Illustrated History. Праця про УД Майкела Мельника з Англії. Michael Melnyk, син дивізійника, вісім років збирає матеріяли про УД. Сам усе фінансує зі своєї платні, хоч не має великого заробітку.

Архіви:

Фотоархів Братства. Богдана Маціва в Монтреалі назначено відповідальним за зберігання і використовування фотоархіву. Пленарне засідання з 12 листопада 1994 року схвалило передати всі фільми й світлини Б. Маціву для скомплектування та зроблення 4 комплектів світлин.

Архівні матеріяли

Архівні матеріяли про УД (документи, звіти, протоколи Військової Управи і т. і.) фахово скаталогує і зберігатиме Український Канадський Дослідчо-Документаційний Центр у Торонті (Ukrainian Canadian Research and Documentation Center, 620 Spadina Avenue, Toronto, ON, Canada, M5S 2H4, Тел. (416) 966-1819, Факс: (416) 964-6085).

Зроблено замовлення в Інституті Історичних Досліджень при Львівському університеті на проведення фахових інтерв'ю з дивізійниками в Україні в рамках програми Живої історії для архіву.

Музей УД. Ігор Федик, учитель історії в середній школі ім. М. Шашкевича й викладач в університеті у Львові, зорганізував у цій школі музей УД, в якому виставляються дивізійні експонати (військові речі знайдені на полі боїв, матеріяли і публікації); теж відбуваються виклади для відвідувачів і учнів шкіл, військових та кадетів.

Музей у Бродах має окремий відділ про УД, такий відділ бажає відчинити музей у Яремчу.

Загальна Інформація

У Львові та в Києві знайшлися люди, які з власної ініціятиви ширять історичну інформацію про Українську Дивізію. Пані Марія Яцимірська, викладач на факультеті журналістики в університеті ім. Ів. Франка у Львові, у своїх викладах включає історію УД. Влаштувала дві конференції-конкурси науково-дослідних студентських робіт з історії 2-ої світової війни й УД; третя конференція є у підготові. Підчас виборної кампанії до Верховної Ради М. Яцимірська відбула освідомну поїздку по східніх областях України.

У Львові й у інших областях Галичини пишуть статті у пресі, напр., Ігор Федик, дивізійники Володимир Малкош (Івано-Франківськ), Богдан Стасів (Тернопіль) і Василь Гудзій (Львів).

У Тернополі доцент історії Інституту Народного Господарства, Мирослав Ханас, проводить з студентами семінарі про історію УД, пише статті про УД, досліджує історичну літературу про УД, особливо Гайке, і збирає документацію.

У Києві відомий письменник і літератор, голова Секретаріяту Української Всесвітньої Координаційної Ради, Михайло Слабошпицький, зорганізував науково-практичну конференцію про УД в 1993 році, пише статті про УД в "Народній Газеті", "Вістях з України" та ін.

Інші журналісти друкували у пресі й передавали по радіо інтерв'ю з дивізійниками. До них належав покійний полк. Роман Костюк.

Українська громада

Не зашкодить нам ще раз собі пригадати, що наше Братство є частиною української організованої громади. Ми стараємося брати участь у всіх акціях та подіях загальноукраїнського характеру, закликаємо наші клітини і членство підтримувати ці акції теж фінансово. ГУ належить до Секретаріяту СКУ та від року є членом Української Всесвітньої Координаційної Ради з осідком у Києві.

У громадській праці, в якій беруть активну участь клітини чи поодинокі члени Братства, визнаємо традиційну братську політику – старатися злагіднювати спори та непорозуміння серед поодиноких груп – уважаємо, що кожна свідома українська людина цінна й потрібна нашій громаді.

Своєю поставою й діяльністю ми стали прикладом до наслідування для інших, і тим більше підкреслюємо, що непорозуміння в нашій організації мусимо розв'язувати у братський, побратимський спосіб.

У цей рішаючий про долю нашого народу час апелюємо до всіх наших членів піддержати тяжкий змаг за закріплення Української Держави.

Закінчуючи мій звіт, хочу зложити подяку всім членам Головної, Крайових та Станичних Управ, особливо тим, що причинилися до наших успіхів.

Д-р Мирослав Малецький

1-го серпня 1995 р.

XXIV-ИЙ З'ЇЗД БРАТСТВА ЗСА

Наради з'їзду відбулися в суботу 2 вересня при участі 50 умандатованих делеґатів від 10 Станиць Братства, які діють в різних головніших містах ЗСА.

Нарадами проводила президія під проводом Івана Скіри. Присутні заслухали обширний звіт Крайової Управи, яка діяла під проводом Осипа Голинського, та звіти поодиноких Станиць за останні два роки. Діяльність Братства була тісно координована з Крайовою Управою Канади й Головною Управою та зосереджувалась головно на акції допомоги Україні та нашим побратимам, які заціліли, перейшовши довготермінові роки заслання в Ґулаґах. Вони є зорганізовані у Галицькому Братстві кол. вояків 1-ої УД УНА, з яким Крайова Управ в ЗСА тісно співпрацює. Загальна сума допомоги у звітовому часі була 125.000 долярів. Слід відмітити теж допомогу для Військового Ліцею в Донецьку – спортовий одяг для його 400 студентів, як теж кадети Прикарпатської Протиповітр'яної Оборони у Львові одержали годинники.

Заходами членів Крайової Управи та у співпраці Крайових Управ Канади і Німеччини та Галицького Братства влаштовано відзначування 50-літніх річниць створення Дивізії, битви під Бродами та закінчення 2-ої Світової Війни. Численні побратими зі ЗСА брали активну участь у цих відзначуваннях в Україні та Австрії. Майже всі станиці Братства в ЗСА влаштовували відповідні імпрези для відзначування цих річниць, кожна у свойому осередку.

У співпраці з Братством "Броди-Лев" уділено велику допомогу для перепохоронення на вояцьке кладовище в Ляцькому-Червоному, тлінних останків наших побратимів, які полягли у битві під Бродами.

Представники Крайової Управи брали участь у праці Комітету Оборони Спадщини, який має за мету відсіч на наклепи проголошені мережею CBS у відомій програмі "60 мінут", в якій очорнено український нарід і теж нашу Дивізію. З фонду оборони Крайова Управа призначила на цю ціль 10.000 долярів.

Ми подали тут тільки головніші справи з многогранної діяльности Крайової Управи, не згадуючи про внутрішню організаційну діяльність, грошові збірки тощо. Схвалили збори абсолюторію з признанням уступаючій управі та вибрали нову під головуванням Евгена Шипайла, який підкреслив, що в основному буде продовжувати та посилювати дотеперішню діяльність.

Увечорі відбувся бенкет-спільна вечеря при численній участі делеґатів, гостей та їхніх родин, а опісля забава.

В неділю дивізійники, зорганізовано з прапорами, взяли участь у врочистому Богослуженні в місцевій церкві св. Володимира, а опісля в панахиді за душі полеглих за волю України під символічною могилою навпроти цієї церкви.

85-ЛІТТЯ МИРОСЛАВА БІҐУСА

Під час бенкету вшановано Мирослава Біґуса з нагоди його 85-річчя народин. Підносять тост на многоліття (зліва): Дарія Скіра, А. Коморовський, М. Біґус, Е. Шипайло, В. Цурковська. ***(Світлина Р. Чолкана)***

По полудні відбувся концерт зорганізований Станицею Нью-Йорк та заходами її голови Ореста Случинського – "Ґоґа". У мистецькій програмі виступив мистецький ансамбль в складі Олена Геймур – сопрано, Олег Чмир – баритон та Володимир Винницький – фортепіяно. Програма включала твори композиторів: Пуччіні, Лисенка, Нижанківського, Гайворонського, Купчинського та дивізійника Стефана Гуміловича. Високомистецьке виконання цих творів зворушило присутніх глядачів. Велике враження зробили по-мистецькому виконанні маршові пісні, які часто співали в Дивізії. Варто зробити із них звукозапис в такому виконанні. Автор-дивізійник В. Мазяр прочитав свій вірш, присвячений тим борцям, що від віків старалися здвигнути "Червону Калину".

З'їзди – Головний і Крайовий – пройшли у веселій дружній атмосфері. Приємно було зустріти друзів, з воєнних часів, а опісля з років полону, та разом з ними згадувати минуле. Приїхали вони з різних сторін: Торонта, Монтреалю, Дітройту, Чікаґа та Флоріди і, очевидно, з міст східного побережжя Америки. Деякі з них не бачились від часів війни, і в посивілих обличчях треба було з трудом пізнавати колишніх юнаків, які в полум'яні роки 1943-45 піднімали "Червону Калину".

Роман Гавриляк

ЗУСТРІЧІ БЕЗ ПРОЩАНЬ

Кожного року, весною і влітку, музей 1-ої УД УНА гостинно відкриває свої двері дивізійникам, що приїжджають на Україну з Канади, США, Англії, Німеччини, Арґентіни, Бразилії та далекої Австралії. Дивізійники приїжджають сюди, щоб знову зустрітися із своєю бойовою юністю, гартованою вогнем і сталлю, далекою чужиною чи радянським ҐУЛАҐом, згадати жахливу музику останнього прориву під Княжим і згадати тих, хто вже ніколи не приїде сюди.

Я люблю ці зустрічі, особливо тоді, коли зустрічаються дивізійники з діяспори і дивізійники з України. Скільки тоді почуєш цікавого про вишкільні і фронтові будні, про табори полонених в Італії та Німеччині, жахливі поневіряння дивізійників у радянських концтаборах.

Одним із перших прибув цього року Андрій Коморовський із Торонта, давній опікун його, який привіз до музею цікаві матеріяли, добрі поради і побажання. Одержав я від А. Коморовського і поради стосовно ведення музею і його майбутнього. Разом із Мирославом Бігусом А. Коморовський живе музеєм, допомагає йому і реґулярно вони обидва разом із побратимами Торонтської станиці присилають матеріяли і чергові числа журналу "Вістей Комбатанта".

Оглянув музей цього року і Голова Братства колишніх вояків 1-ої УД УНА д-р Мирослав Малецький. Прискіпливо п. Мирослав оглянув відділи і нові надходження і пообіцяв в майбутньому подальшу допомогу. Чимало почув я від нього про діяльність станиць на американському континенті та їх перспективи, а також інформацію про всесвітній з'їзд Братства.

Василь Сірський з Канади подарував цього року дорогу для нього реліквію – свій наплечник, з яким пройшов усі фронтові дороги. Приваблює тепер цей експонат школярів і студентів, як і сорочка нашого полоненого вояка в Ріміні, що її подарував Іриней Ратич з Монтреалю.

Теплими були зустрічі в музею з дивізіййником Богданом Опалевичем з Торонта, Ярославом Гуменюком і Ярославом Закаляком із США. Колишні вояки побачили фотографії своїх побратимів, розмаїття друкованих матеріялів про УД, видані книги і мовчки постояли над речами і зброєю загиблих під Княжим побратимами. Тут, у музею, вони ще раз зустрілися із своєю буревійною юністю, тут вони залишили частинку тепла своїх сердець.

З трепетом входив до музею дивізійник Петрів із американського міста Буффало. По цьому подвір'ї не раз він ходив із своїми братами, які теж воювали в УД. Довго розглядав в дивізійному альбомі фотографії, де він знятий разом із своїми братами і батьками. Тут, у цій школі, довгі роки вчителював його батько – видатний галицький педагог – Денис Петрів. Разом із побратимом Зеноном Коновкою обіцяли через рік знову прибути до музею.

Побратим Семен Чорній довго розглядав у музею схему брідської битви, шукав на карті ті місця, де разом із друзями витримали жорстокі бої з радянськими військами. Я, тамуючи подих, не хотів переривати плину спогадів сивочолого ветерана.

Теплою була зустріч у музею з дивізійником Степаном Мединським, який переслав сюди десятки книг і журналів із своєї бібліотеки. Тут він побачив і свою книгу "Дивізійними стежками" і приємно було воякові відчути себе серед своїх, згадати свої буремні роки.

Відразу багатьма матеріялами і фотографіями поповнився музей під час відвідин Головою Монтреальської станиці Богданом Мацівим. Саме він разом із Богданом Баб'яком, Володимиром Лютою і дивізійниками станиці зробили чимало для розширення експозиції музею. Довго ми вивчали сотні оригінальних фотографій, що на стендах, які прислав із Канади Петро Кицінський. Кілька разів Б. Маців із рідними відвідував музей.

Як давнього друга зустрічали ми з колишнім старшиною Дивізії Василем Гудзієм побратима з Торонта Михайла Рудзіка. Довгі години побратими згадували свої бойові дороги. Я разом із педагогами із школи ч. 34, затамувавши подихи, уважно слухали наших ветеранів. Нові матеріяли до музею привіз Орест Корчак-Гординський. Нехтуючи часом, дивізійник прочитав цілу лекцію про долю українців у роки Другої світової війни та в післявоєнний період.

З далекої Австралії гостем музею був дивізійник Мирослав Сендзік. Він оповів про життя австралійських дивізійників та подарував музеєві цікаві матеріяли. Прибув до музею і Іван Скіра із Філядельфії. Його приїздом музей збагатився унікальними документами з історії УД, зокрема тими, що стосуються ген. Павла Шандрука, як командувача УНА.

В останні дні літа музей відвідав Осип Голинський із США.

Ця стаття була б не повною, якби я не згадав про чарівне жіноцтво, що разом із своїми чоловіками відвідували музей. Це дружини п.п. Малецького, Коморовського, Мединського, Маціва, Голинського. Від них я дізнався про буремне галицьке життя 30-40-их років. Багато цікавого оповіла мені пані Стефанія, сестра побратима Богдана Маціва. Пані Галина Яремко із США є причетною до УД, бо її чоловік був дивізійником, вона, схвильована, оповідала про його долю.

Теплі спогади залишила в книзі відгуків Ольга Дусанівська із Торонта, чимало цікавих фотографій подарувала музеєві Євгенія Швець із цього ж міста. Двічі відвідувала музей пані Ольга Гаєцька із США, дружина Романа Гаєцького. Скільки незнаних історій оповіла вона мені разом із своєю сестрою. Довго водив я по музею Іванку Мащак з Англії, дружину дивізійника Володимира Мащака і сестру двох братів-дивізійників Пшепюрських, один із яких не вийшов із поля бою під Бродами.

У вересні, як завжди, школярі прочитають у книзі відгуків запис Ірини Закалюк: "Мій батько Юрій Міцовський згинув під Бродами".

Тут, в маленькому музею пишеться правдива історія України.

... Зустрічі без прощань. І дай Боже, щоб вони тривали довго, довго... Чекаю знову всіх вас, дорогі друзі, на тихій вулиці Замкненій нашого древнього Львова.

Ігор Федик
завідувач музеєм

В УКРАЇНІ СТВОРЕНО ОБ'ЄДНАННЯ ВЕТЕРАНІВ

Ще з січня цього року, зв'язавшись з друзями зі Спілки Політичних В'язнів України, я як представник тих, хто воював у складі совєтської армії проти фашистської Німеччини, йдучи назустріч п'ядесятиріччю Другої світової війни, висунув думку про організацію об'єднання ветеранів усіх військових сил, що дорожать незалежністю України.

Відкинувши всі – різновидності поглядів, заслуг чи помилок тих чи інших – ми повинні об'єднатися для спільної мети та спільної праці побудови й відродження рідної нам усім української держави. Спочатку це виглядало нелегким завданням. Переборовши чимало суб'єктивних і ідеологічних перешкод, нам вдалося скликати обласну конференцію на 28-го квітня ц. р.

На конференцію прибуло 350 делеґатів (91 – від УПА, 131 – від учасників "вітчизняної війни", 61 – від політв'язнів, 10 – від представників Першої Дивізії УНА, 26 від репресованих, п'ять від польської армії, що боролася проти німців у 1939 році, один – від січових загонів, що боролися проти мадярів на Закарпатській Україні, два від совєтських військових частин, що боролися проти фінів, п'ять – від учасників совєтсько-японської війни та один від Руху опору у Франції).

На конференції зорганізовано Українське Об'єднання Ветеранів Другої Світової Війни (УОВДСВ), прийнято статут, обрано голову та сім його заступників і укомплектовано Раду об'єднання, що складається з представників усіх районів і міст Львівської области та представників організацій, що асоціюються з об'єднанням. Головою обрано Ігоря Юхновського. Голова та сім його заступників творять Президію Ради об'єднання.

Під час нарад конференції намічено плян участи у відзначенні 50-річчя перемоги над фашизмом. Усі справи діяльности висвітлювано об'єктивно під час доповідей та окремих виступів на тему "Україна в Другій світовій війні".

Цією конференцією підставлено стільця Ветеранам "Отєчєствєнной війни" у Львові в їхніх плянах відзначення 50-річчя перемоги над фашизмом.

Утвердження об'єднання відбувається, а боротьба з червоними силами далі продовжується.

Обласна влада Львівської области, зокрема Юрій Зима, станули на боці об'єднання, яке до речі мало вже два виступи на телебаченні. 22-го червня його офіційно зареєстровано.

Члени Президії розділили поміж собою обов'язки. Зенонові Слоті, що висунув і провів цю важливу ідею організації об'єднання, припало відповідальне завдання: ширити інформацію про об'єднання та організувати його сили. Об'єднання покищо не має свого приміщення і користується домівкою Спілки Політичних В'язнів у Львові.

Зенон Слота

UKRAINIAN AMERICAN VETERANS AT SELFRIDGE AFB

Against a memorable background of V-E Day, Michigan's Ukrainian American Veterans Post 101 held its Installation Dinner at the Officer's Club, Selfridge Air National Guard Base, Mount Clemens, Michigan, on May 7, 1995. Post 101, the largest post in the UAV national structure, planned its election of officers to coincide with the memory of victory by Allied Forces in World War II. Post 101 members decided to recommit themselves as veterans and citizens to the ideals of individual responsibility, mutual respect and cooperation, with courage and moral leadership.

Nikola Lupajenko, Post 101 Veterans' Affairs Advisor and Michigan State Commander of Non- Commissioned Officers, in arranging the Selfridge AFB Installation Dinner said, "the magnitude of V-E Day was a time of sacrifice and devotion, ultimately representing a triumph of peace, freedom, democracy, and humanity over world tyrannical brutality."

Myroslaw Pryjma, Past Post Commander, presented the Installation Rituals. The following personnel were confirmed: Oleh R. Cieply, Commander; Myron Woronowych, Senior Vice- Commander; Roman Maksomowich, Junior Vice-Commander; Myron B. Kapustij, Adjutant; Mike Ogrodnik, Finance Officer; Peter

Newly elected officers and ladies auxiliar after ceremonies.

Kapitanec, Quartermaster; Very Rev. B. Panczuk and Joseph Elnick, Chaplains; Stephen M. Wichar Sr., Publicity and Public Relations Director; Roman Didycki, Historian; Stefan Fedenko, Judge Advocate; Harry Kostiuk, Provost Marshal; Myron Skorupa, Service Officer; and Mykola Tataryn, Membership Director.

After several acceptance remarks, Commander-elect Oleh Cieply called on Colonel Denis J. Swenie to address the new officers, spouses, and guests. Com. Cieply introduced the keynote speaker as a career officer, currently holding the position of Commander of the Training Support Brigade of the 70th Division, with a mission to train soldiers in the infantry skills to fight any place, any time, against any enemy. Col. Swenie served two tours of duty in Viet Nam where he distinguished himself with several battle stars, including a Purple Heart with and Oak Leaf Cluster.

Col. Swenie began his talk with a note that, "the Allied Troops of WWII encountered the worst horrors when they liberated the death camp" He added, "the genocidal practices not only showed the annihilation of millions Jews, but also the deaths of millions others, mostly Slavs." Most of Col. Swenie's address was central to the heroism and courage of soldiers with whom he served, many who had strong ethnic backgrounds. One of his best recollections was the spirited camaraderie, loyalty and bravery of Corporal Bohdan Rudnytsky, a native of Ukraine.

Upon a formal dismissal of installation services, veterans and spouses were invited to stay and tour the Selfridge AFB facilities.

Stephen M. Wichar, Sr.
UAV Michigan State Commander

У ПАМ'ЯТЬ полк. РОМАНА КОСТЮКА.
Народився 14 лютого 1934 року, помер 23 травня 1995 року.
Похований на Лук'янівському військовому кладовищі в Києві.

На світлині Роман Костюк під час свого побуту між побратимами дивізійниками, 6 жовтня 1992 року в Торонті, зліва: Л. Бабій - голова КУ, д-р В. Верига - член ГУ, полк. Р. Костюк, д-р М. Малецький - голова ГУ.

ПРЕСОВИЙ ФОНД

Від 1 липня до 18 вересня 1995 р. одержано такі вплати:

Станиця Братства 1 УД УНА, Філядельфія, із збірки замість квітів на могилу, в пам'ять покійної Євгенії Леськів, дружини члена Станиці, побр. Петра Леськіва. Пожертви зложили: дол. 50.00: Д-р Роман і Євгенія Дикі, по дол. 35.00: д-р Роман і Дарія Дикі (мол.), Борис і Звена Захарчуки, дол. 25.00: Петро Леськів (муж), по дол. 20.00: Василь і Анна Загасайли, Богдан і Теофілія Артимишини, Орест Лесюк, Володимир Сімків, Зорян і Ростислава Ласовські, Володимир Воланюк, по дол. 10.00: Михайло Білик, Степан Горлач, Торонто, Ярослав Качай, Іванка Луцишин, Михайло Кузьма, Михайло і Розанна Кобрини, Михайло Гись, Теодор Рак, Зенон і Оля Благі, Роксоляна Воланюк, Стефан і Наталія Фірко, Микола і Софія Леськів, Богдан і Софія Питльовані, Володимир і Ірена Маруцаки. Разом: 405.00

Іван Городецький, Торонто, замість квітів на свіжу могилу св. п. Михайла Лисого, колишнього вояка 1 УД УНА, приятелі передали на пресовий фонд "В. К." по дол. 50.00: Люба і Мирослав Мичковські, Мирослава і Іван Городецькі і Ніканор Бабій. Разом 150.00

Іванна Мазурок, Філядельфія, в 15-ту річницю смерти дорогого та невіджалованого мужа Степана, відійшов у вічність 7.12.1980 р. 100.00

Ольга Бойко, Едмонтон, в пам'ять брата св. п. Стефана, нар. 1923 р. помер 28. 5. 1995 р. 50.00

Богдан Баб'як, Монтреаль, замість квітів на могилу бойового приятеля і стрийка св. п. Володимира Баб'яка, батька шкільних товаришок Марійки і Лесі 25.00

Ярослав Букачевський, Едісон, Н. Дж., в пам'ять незабутнього редактора св. п. Івана Кедрина-Рудницького 10.00

Василь Давидяк-Макольондра, Ванкувер, Б. К. 95.00

Станиця Братства 1 УД УНА, Нью Йорк 50.00

по дол. 40.00: Осип Цяпа, Міссісаґа і Ярослав Кутний, Австралія. Разом 80.00

Михайло Ціховлас, Келовна, Б. К. 30.00

Віктор Швець, Торонто 25.00

по. дол. 20.00: о. д-р Іван Шевців, Австралія і Іван Рихвицький, Лігайтон. Разом 40.00

Остап Зенюк, Сілвер Спрінґ 17.00

Володимир Папірчук, Калґари 14.00

Михайло Березовський, Дітройт 15.00

по дол. 10.00: Теодор Переймибіда, Торонто, Олександер Кобаса, Віліямставн, Володимир Сорочак, Чікаґо, Юрій Добредин, Австралія, Осип Голинський, Лівінґстон. Разом 50.00

по дол. 9.00: Юліян Чорній, Чікаґо і Степан Чучук, Чікаґо. Разом 18.00

по дол. 5.00: Василь Буртняк, Кастро Вал., Орест Білак, Франція, Андрій Данилюк, Австралія, і Роман Монджейовський, Австралія. Іван Олійник, Бат, Н.Й. Разом 25.00

Щиро співчуваємо Родинам і Приятелям Покійних: свв. п. Євгенії Леськів, Михайла Лисого, Степана Мазурка, Володимира Криворучка, Стефана Бойчака, Володимира Баб'яка і Івана Кедрина-Рудницького.

Дякуємо жертводавцям, організаціям, ініціяторам збірок та збірщикам за пам'ять про потреби журналу. Просимо і в будучому нас не забувати.

Адміністрація "В.К."

Ті, що відійшли

СТЕФАН БОЙЧАК
• 1923 – +28.V.1995

У глибокому смутку повідомляю побратимів, що мій брат, кол. воїн УПА, помер у Кривому Розі. Народився в с. Помонята, Ів.-Франківська обл., де закінчив народню школу. Памагав батькам на господарстві й був музикантом. Я, старший за нього, вибрав Дивізію, а він вступив до УПА. Коли я з Канади відвідував Україну в 1990 і 1992 рр., брат розповів мені про його долю. Його захопило НКВД і немилосердно тортурувало, щоб видобути від нього інформації. Він не хотів признатися до свого справжнього прізвища, бо якийсь сексот зробив переборщений донос на нього. Били до нестями, врешті привели батька, котрого на очах сина почали тортурувати. Батько теж не признався до сина, і його пустили як "сумасшедщого".

Останній раз так Стефана збили, що вважали його за мертвого, і потягнули до пивниці. Коли прийшли вранці забирати його закопувати, зауважили, що Стефан дихає. Тоді один енкаведист (він ще живе) почав його копати чоботом у ліву руку, від чого вона стала безвладна на все життя. Стефана вже не допитували, віддали до шпиталю й засудили на 10 років. Його не звільнили з Сибіру, коли Н. Хрущов проголосив амнестію.

Відбувши повну кару, поверувся в своє родинне село, але ніхто не хотів його приписати. Тоді поїхав до Кривого Рогу на працю в шахті. Тому що ліва рука була спаралізована, він служив сторожем наверху копальні. Там познайомився з своєю майбутньою дружиною Сонею. В них народився син.

На його лівій руці виросла ґуляболяк, котрого зоперували. Незабаром появилося ще дві такі ґулі, які теж зоперували, тоді ціла рука спухла й стала причиною смерти Стефана.

Спи мій дорогий Брате далеко від рідного села.

Іван Бойчак

О. МИТРАТ СЕМЕН ЇЖИК
*17. III. 1913 -- +7. V. 1995

У Вінніпеґу, Канада, помер о. Семен Їжик, капелян Станиці Брат-ства дивізійників, редактор като-лицької газети "Проґрес" на протязі 36 років, продуцент популярних телевізійних і радіових українських програм.

Він народився в селі Висоцько-Нижне на Бойківщині. В 1942 році його німці арештували й він провів три роки в концентраційних таборах, включно з горезвісними Бухенвальдом і Берґен-Бельзец.

До Канади прибув у 1947 році, служив по різних парафіях Вінніпезької Архиєпархії, а в 1962 році перенесено його до Вінніпеґу, до церкви Царя-Христителя.

Написав книгу "Сміючись крізь сльози" в українській та англійській мовах, в якій висловив вдячність за тяжке, але задовольняюче життя.

За його працю в українській громаді, молоді – СУМ і ПЛАСТ – його відзначено Шевченківською медалею КУК, отримав визнання від генерал-губернатора Канади Едварда Шраєра та мера Вінніпеґу Степана Дзюби.

ВОЛОДИМИР КРИВОРУЧКА
*2. IV. 1922 – + 25. VII. 1995

З волі Всевишнього, дня 25 липня 1995 року, по тяжкій операції на серце, відійшов у вічність у лікарні в Едмонтоні Володимир Криворучка. Народився в Чорткові.

Коли у 1943 р. насувалася Червона Армія в Україну, зголосився до Української Дивізії "Галичина". Брав участь у фронтових боях під Бродами і на Словаччині. Відбув полон в Ріміні, опісля в Англії. До Канади прибув у 1951 р.

Був членом Станиці Братсва кол. вояків 1-ої УД УНА в Едмонтоні й передплатником "Вістей Комбатанта".

Похоронений у Вернон, Брит. Колюмбія, де останньо проживав.

Ольга Бойко, сестра

ТАРАС ГРИГОРІЙ ПАСТУШЕНКО
*22. II. 1924 – + 1. V. 1995

Залишив наші ряди один із кращих членів Станиці, довголітній член управи, в якій виконував обов'язки на переміну секретаря, пресового референта і скарбника – Тарас Григорій Пастушенко. Помимо тяжкої недуги (Паркінсон), яка на 8 років прикувала його до шпитальних і санаторійних ліжок, побр. Тарас живо цікавився життям Станиці. Радів побратимами, які часто його відвідували.

Похоронні відправи відбулися в закладі Литвин-Литвин, на які наші побратими прибули численно з прапорами. Прощальне слово сказали парох о. Франко Щадяк і голова Крайової Управи Осип Голинський, підкреслюючи релігійні, національні і військові заслуги покійного. Похоронено Тараса в Бавнд-Бруку в супроводі двох священиків і побратимів нашої Станиці та численної родини, друзів і знайомих.

Народився Тарас на хуторі Веслеа Гора, присілок села Мозолівка, Підгаєцького повіту, Тернопільської области, де закінчив народню школу. Батьки його, Федір і Антоніна, були активними в національній роботі, за що були переслідувані – головно в часі пацифікації – польською владою, що довело до передчасної смерти батька в 1935 р. на 42 році життя.

Середню освіту здобував в Бережанах і Рогатині, а в часі вакацій брав додаткові курси педагогіки. Два роки вчителював в с. Плоска і Шкіндерівці, Підгаєцького району. Один з перших зголосився до Дивізії.

Рекрутський вишкіл пройшов в Гайделяґрі, а додатковий у Нойгамері. Перед виїздом на фронт несподівано захворів й попав до шпиталю в м. Швібус.

Після трагічних боїв під Бродами, почалося нове формування дивізії. Бракувало шоферів-механіків і командування вибрало 164 стрільців, між якими був Тарас, і післало на вишкіл до містечка біля м. Кассель. Тут він був теж перекла-дачем. Із тієї групи, з успіхом здали іспити 112 стрільців, яких перевезли на Словаччину. Тарас не довго був на Словаччині, бо його вислали до підстаршинської школи (скорочений курс) до містечка Ґлязгітте-Трагітте на південь від Ґрацу, звідки повернувся як підстаршина під Фельдбах.

Після війни Тарас опинився в англійському полоні в Італії, де перебув він два роки. Перед виїздом до Англії він залишив табір і пробився до міста Авсбурґ в Зах. Німеччині, де поселився в таборі біженців та допомагав своєму стрийкові у видавництві книжок та гуртівні паперу.

В 1949 р. поселився в Міннеаполіс, а два роки пізніше – в Нью-Йорку. Працював у великій компанії "Сакс Фіфт Аве", в якій за кілька тижнів вибився на заступника директора гуртівні постачання, а після двох і пів-року став директором. На цьому становищі працював 35 років. З перенесенням фірми до Спрінґфільд, біля Нюарку, Тарас негайно вступив до Станиці.

В 1954 р. одружився з Тетяною Юзчинською і вони дочекалися двох дітей: Олега і Віри, а опісля і внучки Христини. Останньо проживав в містечку Юнійон.

Родині наше щире вояцьке співчуття, а побратимові Тарасові ВІЧНАЯ ПАМ'ЯТЬ!

Василь Пелехатий
секретар Станиці в Нюарку

В часі поминок на "ВК" зібрано 255 дол.

МИХАЙЛО ЛИСИЙ
*22. III. 1922 – +19. V. 1995

Після довгої хвороби помер в Гамбер Меморіял Шпиталі Михайло Лисий, залишивши в глибокому смутку дружину Анну, братів Стефана з родиною, Григорія та сестру Марію з родинами на Україні.

Михайло народився в селі Жизномир, район Бучач, на Тернопільщині. По закінченні народної школи працював на господарстві. Був активним в українських молодечих організаціях і ОУН.

Коли творилася в 1943 р. українська дивізія, Михайло один з перших зголосився в її ряди. У вересні 1943 р. виїжджає до Дембіци, де його умундировують і перевозять до м. Ешбайлєр на рекрутський вишкіл, після якого виїжджає до Нойгамеру.

Тут Михайла і 15-тьох односельчан, включно з сотником (тоді поручником) Степаном Гуляком, приділюють до сотні фюзелерів. В липні 1944 р. беруть участь в боях під Бродами. З них тільки Михайлові і ще 3-ом односельчанам пощастило вибратися з більшовицького окруження і повернутися до Нойгамеру.

Новозформовану сотню висилають до Словаччини, а згодом в Юґославію.

В травні 1945 р. після капітуляції, попадається до англійського полону, в якому перебув 2 роки в Ріміні, Італія, а відтак в Англії, аж до 1948 р. Якийсь час в Англії працює на ріллі, а в 1950 році, разом з молодшим братом Стефаном, який також був вояком УД, виїжджають до Торонта, Канада. Тут зустрічають свого батька і стрия Григорія, які прибули з Німеччини в 1948 році, та стрия Якова і тету і вуйка Вербіцьких, які приїхали до Канади в двадцятих роках.

Записався в члени дивізійників торонтської станиці і в члени парафії церкви св. о. Миколая.

Покійний Михайло був людиною доброго серця і щирої душі. Щиро жертвував на національні і релігійні цілі.

У 1977-му році одружився з Анною Бабей.

Не обійшлося в житті Михайла без прикрих, а в 1981 році трагічної події. Коли повертався з праці, нічної зміни, і чекав в будці на трамваєвій зупинці, над'їхало з великою швидкістю поліційне авто, водій авта втратив контролю, виїхав і розбив будку, а в ній Михайла. Непритомного і поломаного Михайла завезли до шпиталю. Впродовж 3-ох років пройшов багато операцій і вже від 59-го року життя не був здібним до праці. Він терпів, але не зневірився і не нарікав.

Михайло дочекався радісної події – проголошення 24 серпня 1991 р. суверенної України.

Він вложив свою цеголку під будову Української Держави своєю працею і боротьбою з ворогами України.

Панахиди в приміщенні "Кардинала" 21-го і 22-го травня 1995 р. відправили: о. митрат Іван Татарин (парох ц. св. Димитрія), о. Петро Бабей, племінник покійного, і о. крилошанин (капелян) дивізійників – Петро Стецюк, який під час обох панахид в своїх проповідях змалював перебіг 2-ої світової війни і ролю УД.

Похоронні відправи відбулися у вівторок 23-го травня: в закладі "Кардинала" відправили панахиду о. парох Віктор Головач і о. П. Бабей, а Службу Божу і панахиду в церкві св. о. Миколая відправили о. Богдан Гладьо і о. Петро Бабей, який в своїй проповіді згадав про життя покійного.

Тіло покійного Михайла поховано на цвинтарі "Київ", секція Братства кол. вояків 1-ої УД УНА.

Над могилою прощали його о. Б. Гладьо, а від дивізійників Михайло Грицишин. Друзі-дивізійники попрощали піснею "Видиш брате мій". Тризна відбулася на оселі "Київ".

Іван Городецький, шваґер і друг покійного, після жалібної промови і останнього вояцького поклону для Михайла, подякував від родини всім тим, що брали участь у похоронах.

Іван Городецький

МИХАЙЛО ДИЦЬО
*16. VI. 1923 -- +5. VII. 1995

Підстаршина 1-ої УД УНА та член філядельфійської Станиці Братства, покійний Михайло, після нещасливого випадку, довго хворів, однак приїжджав на сходини Станиці з далекого Вільмінґтону (сусіднього стейту Делевар), брав участь в різних імпрезах філядельфійської станиці, та збирав пожертви на охорону вояцьких могил.

Народився в селі Ляцко, повіт Добромиль. До дивізії вступив в 1943 році, служив у 31-му полку.

Похорон відбувся 8 липня 1995 р. з церкви св. Миколая на місцевий цвинтар.

Залишив дружину Іванну, сина Ігора з родиною, дочки Христину і Донну з родинами, брата Стефана та дві сестри в Україні.

Філядельфійська станиця 1-ої УД УНА, складає дружині, дітям і родині вислови щирого співчуття.

Ярослав Качай

ЗМІСТ

(закінчення із стор. 1)

(закінчення із стор. 1)

Ціна: $7.00